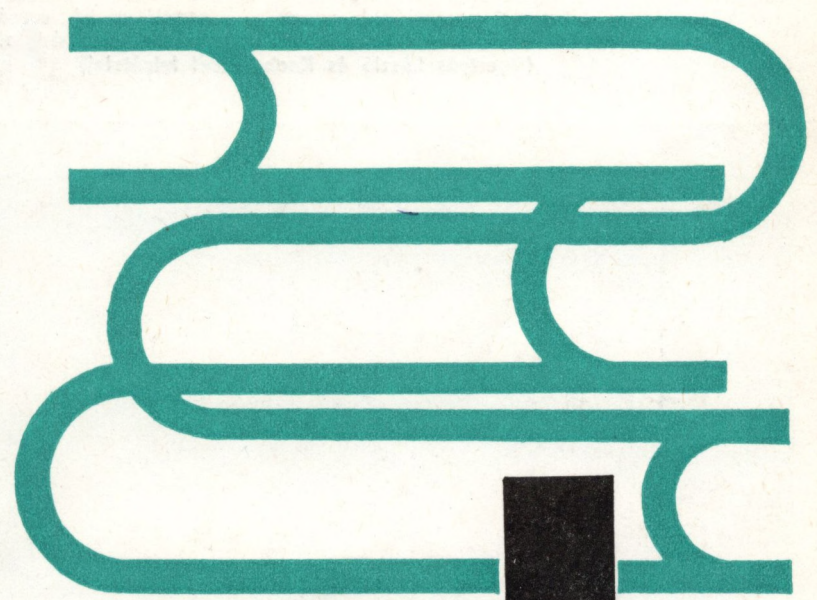

ELLENŐRÖZÖTT
KÖNYVTÁR

HA 1645

KÖNYVTÁROS

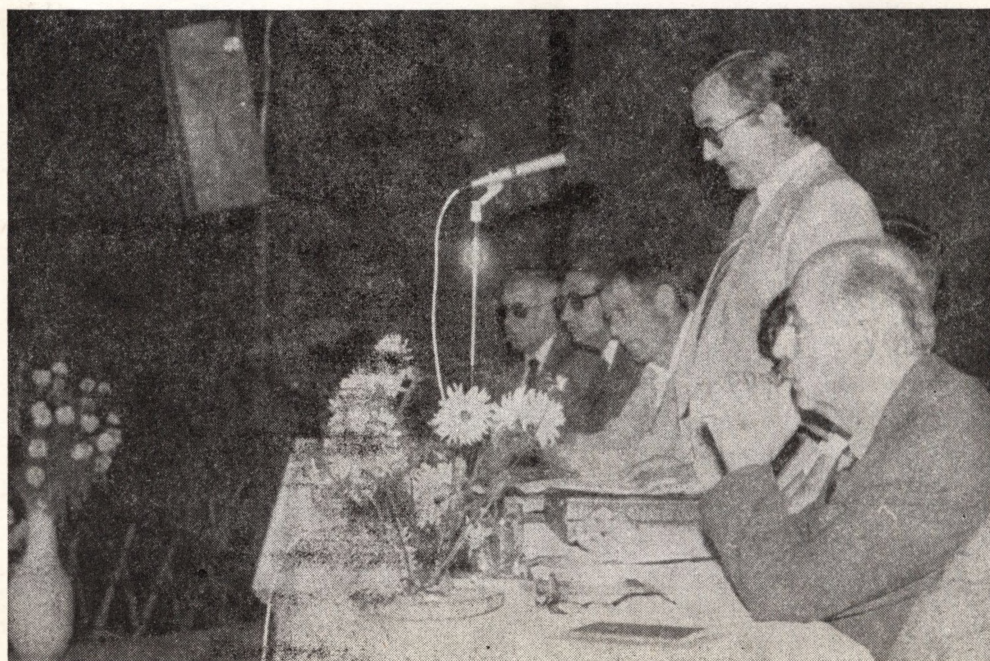

10

1981

Klenovics Imre, az MSZMP Somogy megyei Bizottságának titkára megnyitja a Magyar Könyvtárosok Egyesületének XIII. vándorgyűlését. Alsó képünkön: Juhász Jenő, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője ismerteti a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak végrehajtásával kapcsolatos könyvtári feladatokat (Gyertyás László és Koch József felvételei)

31. évfolyam, 10. szám
1981. október

TARTALOM

Konferencia után — a cselekvés jegyében. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XIII. vándorgyűlése Kaposváron	571
JUHÁSZ JENŐ: Feladataink a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak tükrében	574
VÁLYI GÁBOR: Az Országos Könyvtárügyi Tanács feladatai	583
ZSIDAI JÓZSEF: A Magyar Könyvtárosok Egyesülete a konferencia ajánlásainak végrehajtásáért	587
Hallottuk	589

BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL

MÉREI FERENC: „Könyvtáraink jól ellátnak engem” (Walter Béla)	590
MAGYAR JÓZSEFNÉ: A könyvtári tájékoztató munka mérése (Műhelykérdések)	592
HEIT GÁBOR: Keveset kérdeznek az olvasók! Miről vallanak három nap referenz-kérdései? (Műhelykérdések)	595
Kitüntetések	599
Szerkesztői üzenet	599
Levél a szerkesztőhöz	599
DR. SOMKUTI GABRIELLA: Mikor lesz új nemzeti könyvtárunk? ... Könyvtáros szemmel a Várban	600

KÖNYVTÁRI ÉLET

A magyarországi román lakosság és az olvasóvá nevelés (Havasi Istvánné)	604
A lapokban olvastuk (Békés megyei Népszerűség, Fejér megyei Hírlap)	606, 607
Hírek	608

LÁTÓKOR

KÖVENDI DÉNES: Az olasz könyvtári sajtóról	609
VÉRTESY MIKLÓS: Bemutatjuk a Testnevelési Főiskola könyvtárát	612
BÉNYEI MIKLÓS: Hol tart a közművelődési könyvtárak helyismereti munkája?	615

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

ABODY BÉLA: Epizódok könyvtári élményeimből	622
Lapozgató	623, 624
A Könyvtáros galériája: HARANGHY JENŐ (Tóth László)	625

BIBLIOGRAFIÁK

Baranyai Művelődés 1954—1979. Repertórium (Páldy Róbert)	626
A Zrínyi Katonai Kiadó kiadványai 1951—1980 (Juhász Ágnes)	627

A lapunk e számában közölt ex librisek Haranghy Jenő alkotásai

Из содержания

- Lectures, read at the 13th excursion session of the Hungarian Librarians Association:
- Juhász Jenő*: Наши задачи в свете рекомендаций 4-ой государственной конференции по библиотечному делу (574);
- Vályi Gábor*: Задачи Венгерского совета по делам библиотек (583);
- Juhász József*: Общество Венгерских Библиотекарей за выполнение рекомендаций конференции (587);
- Разговоры о библиотеке. Интервью с психологом *Mérei Ferencem* (590);
- Две статьи о проблемах измерения библиотечно-информационной работы. Работа в мастерской (592);
- Somkuti Gabriella*: Как обстоит дело со строительством венгерской национальной библиотеки? (600);
- Havasi István*: Библиотечное снабжение румынского населения в Венгрии литературой на родном языке (604);
- Kövendi Dénes*: Испанское библиотечное дело в свете испанской специальной печати (609);
- Bénei Miklós*: Красведческая деятельность массовых библиотек (Обзор) (615); .

From the contents

- Lectures from the proceedings of the 13th annual conference of the Hungarian Library Association:
- Jenő Juhász*: Our tasks as reflected in the recommendations of the 4th National Conference on Librarianship (574);
- Gábor Vályi*: Tasks of the National Council for Librarianship (583);
- József Zsidai*: Role of the Library Association in carrying out the recommendations of the Conference (587);
- Talks about the library. Interview with *Ferenc Mérei*, psychologist (590);
- Two articles on problems of measuring reference work. (Workshop problems) (592);
- Gabriella Somkuti*: Stand of the construction of the new National Library building (600);
- Mrs. István Havasi*: Library services and supply of Roumanian literature for Roumanian population living in Hungary (604);
- Dénes Kövendi*: Italian librarianship as reflected in Italian library journals (609);
- Miklós Béneyi*: Activities concerning local history in public libraries (A survey) (615).

Aus dem Inhalt

- Vorträge aus der XIII. Wandertagung des Vereins Ungarischer Bibliothekare:
- Jenő Juhász*: Unsere Aufgaben im Spiegel der Empfehlungen der IV. Ungarischen Tagung für Bibliothekswesen (574);
- Gábor Vályi*: Die Aufgaben des Staatlichen Bibliothekstrats (583);
- József Zsidai*: Der Bibliotheksverein für die Durchführung der Tagesempfehlungen (587);
- Gespräche über die Bibliothek (Interview mit *Ferenc Mérei*, Psychologen) (590);
- Zwei Artikel über die Probleme der Messung der bibliothekratischen Informationsarbeit (Workstattfragen) (592);
- Gabriella Somkuti*: Wieweit ist heute die Bauarbeit der Ungarischen Nationalbibliothek? (600);
- Frau I. Havasi*: Die bibliothekarische Versorgung der in Ungarn lebenden rumänischen Bevölkerung mit muttersprachlicher Literatur (604);
- Dénes Kövendi*: Das italienische Bibliothekswesen im Spiegel der italienischen Fachpresse (609);
- Miklós Béneyi*: Die Ortskundentätigkeit in den allgemeinbildenden Bibliotheken (Überblick) (615).

Cikkeink szerzői

Béneyi Miklós, az MSZMP Hajdú-Bihar m. Bizottságának munkatársa; *Heit Gábor*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Juhász Ágnes*, a Honvédelmi Minisztérium könyvtárosa; *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője; *Kövendi Dénes*, az OSZK KMK munkatársa; *Magyar Józsefné*, a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője, *dr. Somkuti Gabriella*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Tóth László*, a Körmentői Városi-Járási Könyvtár munkatársa; *Vályi Gábor*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöke; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Walter Béla*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Pulmonológiai Klinikájának könyvtárosa; *dr. Zsidai József*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke.

**KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a **Lapkladó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 81-7186 Budapest, 1981.
Felelős vezető: **Sümegi Zoltán** igazgató

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető a hírlap kézbesítő postahivatalknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 182 pénzforgalmi jelzetszámmal. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint, külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Konferencia után — a cselekvés jegyében

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XIII. vándorgyűlése Kaposváron

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének idei vándorgyűlését rendkívül nagy várakozás előzte meg, amit az is bizonyít, hogy a Kaposváron augusztus 23-án és 24-én lezajlott tanácskozássra minden eddiginél nagyobb számban sereglettek össze a könyvtárosok az ország különböző részeiből. Az előre bejelentkezett résztvevők száma 650 volt, az ülések „nappali népeisége” pedig elérte a 750-et, mivel a rendező Somogyból és a környező megyékből sok olyan könyvtáros is résztvett a tanácskozáson, aki az összejövetel egyéb programjaitól távol maradt. A nagy érdeklődés annak köszönhető, hogy a IV. országos könyvtárügyi konferenciától a vándorgyűlésig még három hónap sem telt el, s a legkülönbözőbb hálózatokból és munkaterületekről érkező könyvtárosok előszóban is hallani kívánták a konferencia döntéseit, megismerkedni óhajtottak a rájuk háruló feladatokkal és a feltételekkel, amelyek között munkájukat a következő években, évtizedben végeznük kell. Az érdeklődés bizonyítéka az a tény is, hogy az első napi nagy program, a fő előadások után sem „szívárogta el” a résztvevők, a szekcióülések rendkívül népesek voltak, olyannyira, hogy például a látszólag keveseket érintő témával, a hálózati-módszertani munkával foglalkozó fórumon (lásd a *Könyvtárosban* folyó vitát is a lap 1980. december — 1981. augusztusi számaiban) 220 (!) résztvevőt számoltunk meg.

Már előljáróban is leszögezhetjük, hogy a tanácskozás légkörét a figyelem, a fegyelem, a tárgyilagosság és a felelősség egyidejű jelenléte határozta meg: ez jellemezte a tartalmas beszámolót, a kiegészítő referátumokat, a szekcióülések hangvételét, de mindezek fogadtatását is. Míg a tavalyi vándorgyűlésen nagy teret kapott az elmúlt évtizedben elmaradt feladatteljesítések, valamint az elmulasztott lehetőségek hiánylistájának felsorolása és a miattuk kifejezett panaszkodás, a kaposvári vándorgyűlésen az a közhangulat vált uralkodóvá, hogy a megnehezedett feltételek közepette is óriási lehetőségek rejlenek az emberi tényezőkben, a jobb munkának olyan szervezeti és egyéni tartalékai vannak, amelyek nemcsak az úgynevezett szinten tartást, hanem a szolid fejlődést is szavatolják.

A vándorgyűlésen ezúttal is képviseltette magát az NDK és Szlovákia testvér-szervezete, és szép számmal jelentek meg a magyar levéltárosok, akik a Magyar Könyvtárosok Egyesületének nemrég megalakult levéltárosi szekciója keretében, a közgyűteményi kollegialitás jegyében természetes otthonossággal találták meg helyüket és tevékenységi területüket a könyvtárosok nagyobb, családias közösségében.

A Kilián György Művelődési Központban lebonyolított tanácskozáson, melyen résztvett *Rátki András*, az MSZMP KB alosztályvezetője, *Villangó István*, a Művelődési Minisztérium közgyűteményi főosztályának vezetője, a vendéglátó megye képviselőjében pedig *Balassa Tibor*, a megyei tanács elnökhelyettese is, *Zsidai József*, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke köszöntötte a megjelenteket, majd *Klenovics Imre*, az MSZMP Somogy megyei Bizottságának titkára mondott megnyitó beszédet. A megjelentek különös érdeklődéssel hallgatták a megye könyvtárügyére vonatkozó adatokat és megállapításokat, amelyeknek az ad hitelt, hogy Somogy évtizedek óta jó gazdája a könyvtárügynek, és ez a könyvtárak eredményes munkájában vissza is térül. A megye tanácsi könyvtárhálózata például évek hosszú sora óta országosan az első helyet foglalja el az olvasók számarányát tekintve, de a két főiskolai könyvtár, a csaknem száz szakszervezeti könyvtár és a fejlődő iskolai könyvtárügyi teljesítményeire is büszke lehet a megye. Kiemelte azt a tényt, hogy a szép és otthonosan berendezett intézményekben növekszik a helyben olvasók, tanulók és a kutatók száma. Foglalkozott a megyében levő levéltárak és múzeumok eredményes munkájával is, és hangsúlyozta a közgyűtemények, valamint a közművelődési intézmények együttműködésének fontosságát. Ezeknek együtt és egységes irányítással kell dolgozniuk, mert a sokágú művelődésügy intézményei csak közös, összehangolt munkával lesznek képesek a legfontosabb célt, a kiművelt emberfők sokaságának megteremtését elérni.

A bevezető után *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője tartott előadást arról, mik a magyar könyvtárügy feladatai a IV. országos könyvtárügyi konferencia állásfoglalása, e tanácskozás ajánlásai tükrében.

A nagy érdeklődéssel várt és jó visszhangot keltett, tárgyilagos, elemző áttekintést és feladat kijelölést hasonló hangvételű referátumokkal egészítette ki *Vályi Gábor* és *dr. Zsidai József*; majd a levéltárosok tevékenységét, a magyar levéltárügy szervezetét mutatta be a hallgatóságnak *dr. Molnár József*, a Művelődési Minisztérium levéltári osztályának vezetője.

A vándorgyűléseknek immár hagyománya az egyesületi munkában áldozatos munkát végzők kitüntetése: az idén *Kerekes Pálné*nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos főmunkatársának, a gyermekkönyvtárosi szekció elnökének, valamint *Rády Ferenc*nek, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetőjének nyújtották át a művelődési miniszter által adományozott *A szocialista kultúráért* kitüntetést.

A vándorgyűlés második napján a szekcióülésekre, majd a zárülésre került sor. Az idén több szekció ülésezett mint az előző években. A műszaki könyvtárosi szekció *Poprády Géza* elnökletével tanácskozott: itt *Vajda Erik* tartott előadást a szakkönyvtárak tájékoztató munkájának és állományalakításának helyzetéről, feladatairól; a kiegészítő referátumok pedig a hazai számítógépes tájékoztatás helyzetével és jövőjével (*Egyházi Tiborné, dr. Horváth Tibor, Darányi Sándor*), a hagyományos tájékoztatás helyzetével és jövőjével (*Pantó Dénes*), valamint az állományfejlesztési együttműködés lehetőségeivel (*Kovács Dezső*) foglalkoztak, *Dieter Schmidmaier* (NDK) pedig a freibergi bányászati egyetem új könyvtárpületéről tartott vetített képi előadást az ülés 137 résztvevőjének. — A társadalomtudományi szekció 70 résztvevője *Vályi Gábor* elnöklete alatt öt referátumot hallgatott meg a következő témákról: A tudáspolitikai útmutatása a társadalomtudományi könyvtárak számára (*dr. Rózsa György*); A tájékoztatás helyzete és feladatai a politikai tudományok területén (*Vida Sándor*); A pedagógiai tájékoztatás néhány időszerű kérdése (*Balázs Mihály*); A nemzetiségi dokumentáció feladatai (*Tóth Gyula*, Állami Gorkij Könyvtár); A közgazdasági tájékoztatás fejlesztési feladatai (*dr. Wallehausen Gyula*). A *Balogh Ferenc* elnökletével ülésező gyermek- és ifjúsági könyvtárosi szekció előadásaiban *Kerekes Pálné, Lengyel Sándor* és *Nagy Attila* a 13—15 éves korúak aktív könyvtárhasználóvá nevelésével összefüggő pedagógiai és pszichológiai problémákkal foglalkoztak a 120 résztvevő élénk érdeklődése közepette. A zenei könyvtárosi szekció ülésén összegyűlt 50 résztvevő *Gyimes Ferenc* előadását hallgatta meg a zenei gyűjtemények központi ellátásáról és az ezzel összefüggő módszertani feladatokról. Itt *Skaliczki Józsefné* elnökölt, a kiegészítő referátumokat pedig *Benkő Csabáné* és *Rába Tamásné* mondta. A levéltárosi szekcióban *dr. Ságvári Ágnes* elnökletével 70 levéltáros hallgatta meg *dr. Benda Kálmán* vitaindító előadását — a levéltári forráskiadás országos egységesítéséről —, illetve a különböző témájú nyolc referátumot, s alakította meg a maga munkabizottságait.

A módszertani-hálózati munkáról *Orosz Bertalanné* elnökletével tartott, már említett tanácskozáson — amelyet fórumnak neveztek — *Szita Ferenc* foglalta össze e munkaág megújulásának követelményeit, s előadását *Bauer József, Orosz Bertalanné* és *Szente Ferenc* referátuma egészítette ki.

A Könyvtárosegyesület ún. audiovizuális munkabizottsága szintén most, a vándorgyűlés keretében tartotta meg első ülését és bemutatóját, amelyen ötvenen vettek részt. A bizottság elnöke, *dr. Tóth Dezső* az AV szolgáltatások bővítésének feladatairól tartott előadást; *Biró Ferenc, Somogyi Ilona* és *dr. Tremkó Györgyné* pedig referátumokkal egészítette ki a vitaindítót.

(Már e pusztán felsorolás is érzékelteti a kaposvári vándorgyűlés minden eddiginél gazdagabb programját, amelyet azonban további események, baráti találkozó és kulturális programok is színesítettek: színházi előadás, tárlatlátogatás, a harmadik napon pedig egész napos kirándulás — autóbusszal és hajóval. Tavaly azt írtuk, hogy a szombathelyiek vendégszeretete feladta a leckét a következő vándorgyűlés házigazdáinak: az ottaniakat szívéllyességben és gondoskodásban nehéz lesz felülmúlni. A kaposváriak azonban a Vas megyei könyvtárosok méltó társainak bizonyultak a vendégfogadásban: *Szita Ferencék* nemcsak vitézül állták a minden eddiginél nagyobb

könyvtároszadak rohamát, hanem még a harmadik napon is tudtak mosolyogni, ami nem csekélység...)

Adósok vagyunk még a tanácskozás befejezésének ismertetésével.

A második nap délutánján a szekciók és az egyéb tanácskozó fórumok elnökeinek beszámolóit után és ezek alapján *Zsidai József*, az egyesület elnöke a következőkben foglalta össze a vándorgyűlés eredményeit, illetve főbb megállapításait:

— A Könyvtárosegyesület vándorgyűléseinek történetében talán Kaposvárott sikerült a legjobban megtalálni azt a tanácskozási formát, amely a legalkalmasabb az eredményes munkához. A délutáni kezdés és a fő témának az első napon történő kifejtése, a második napon pedig a délelőtt lebonyolított vita és a délután, a záróülés keretében történt összefoglalás mint módszer éppúgy megnyerte a tagság támogatását, mint a tanácskozás témájának rugalmas kezelése;

— A vándorgyűlés köszönetét nyilvánítja a Művelődési Minisztériumnak, amiért a IV. országos könyvtárügyi konferencia megrendezésére 1979-ben Veszprémben tett egyesületi javaslatot elfogadta és a konferenciát megrendezte;

— A Magyar Könyvtárosok Egyesülete teljes egészében elfogadja és helyesli a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásait, és kész azok megvalósításán fáradozni. Ezzel kapcsolatban az egyesület a maga sokrétű teendőinek sorában két témakört állít előtérbe: a termeléssel és a kutatással összefüggő információs szolgálat erőteljes javítását, valamint a gyermek- és az ifjúkorú lakosság olvasóvá nevelésének hathatós segítését;

— Az egyesület tagsága meglepedéssel veszi tudomásul, hogy az ajánlásokban megjelölt feladatok minisztériumi végrehajtása megkezdődött, s rövidesen elkészül a határidőket és felelősöket megjelölő intézkedési terv;

— A könyvtárügyi konferencia és a XIII. vándorgyűlés új ösztönzést adott a szakmai tevékenység fokozásához. Az utóbbi két évben a könyvtári szakemberek hangulata, munkakedve és aktivitása javult, a könyvtárügy társadalmi bázisa erősödött;

— A vándorgyűlés ezúttal is jól betöltötte a *fórum* szerepét, a legkülönbélebb felkészültségű és más-más területeken dolgozók számára jó alkalmat teremtett a tartalmas véleménycserére;

— A tanácskozás ismét erőteljesen felhívta a figyelmet a könyvtárügy néhány kulcsfontosságú problémájára: az együttműködésre, a központosításra, az erők összpontosítására, a központi szolgáltatások megjavítására, újak felállítására. Különös hangsúlyt kapott az a figyelmeztetés, hogy a felhasználókhöz fűződő kapcsolatokat minden területen és szinten javítani kell;

— A könyvtárügy sokrétű feladatainak jobb elvégzése, illetve ennek hathatósabb segítése céljából időszerűvé vált a könyvtári kutatások helyzetének megvizsgálása;

— A Magyar Könyvtárosok Egyesületének keretében az idei évtől kezdve tevékenykedő levéltárosok először kapcsolódtak be a vándorgyűlés munkájába. A levéltárosok eredményesen, jó közérzettel dolgoztak; az egyesület készséggel támogatja további munkájukat.

— Igen örvendetes tény, hogy a vándorgyűlés előadójának és felkért hozzászólójának sorában az egyesületben eddig nem szerepelt szakemberek is szívesen vállaltak szerepet.

A következő oldalakon *Juhász Jenő* előadását, valamint *Vályi Gábor* és *Zsidai József* kiegészítő referátumának tömörített szövegét közöljük. A tanácskozás teljes anyagát — mint az előző években is — a Magyar Könyvtárosok Egyesületének következő, 1981-es évkönyve tartalmazza majd.

JUHÁSZ JENŐ:

Feladataink a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak tükrében

VALAMIVEL TÖBB MINT TÍZ ÉVVEL a könyvtárosok harmadik konferenciája után a közelmúltban, június első napjaiban rendeztük meg a IV. országos könyvtárügyi konferenciát, amely a magyar könyvtárügy hosszútávú céljainak, feladatainak megvitatását tűzte napirendjére. E tanácskozás középpontjába két fontos kérdés megtárgyalását állítottuk: az elmúlt tíz év eredményeinek áttekintését, problémáinak számbavételét és — ezzel szorosan összefüggésben — a magyar könyvtárügy középtávú fejlesztési programjának, koncepciójának kialakítását.

A KONFERENCIA ELŐKÉSZÍTÉSÉT széles szakmai bázisra alapoztuk: az Országos Könyvtárügyi Tanács, a könyvtárigazgatói tanácsok, a különféle szakmai bizottságok és nem utolsósorban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete egyaránt hathatósan kivette részét e munkából. 1979 második felében döntöttük el, hogy 1981-ben rendezzük meg a konferenciát, s az előkészítéshez felhasznált bő másfél év alatt nem volt egy perc üresjárat sem a munkákban. 24 munkacsoportban, 200-nál több szakember bevonásával készültek el azok az összefoglaló tanulmányok, amelyek könyvtárügyünk csaknem minden lényeges kérdését elemezték. Elkészült az elmúlt tíz év fejlődésének áttekintése és a könyvtárügy jelenlegi helyzetének felmérése, a részletes fejlesztési program, és megszülettek a konferencia tézisei is. Mindezek, valamint a miniszteri beszéd és a konferenciái hozzászólások, észrevételek alapján születtek meg és váltak véglegessé a konferencia ajánlásai.

Az előkészítés során arra törekedtünk, hogy a konferencia *ne csak a könyvtárosok belső tanácskozása legyen*, hanem olyan fórum, amelyen a könyvtárüggyel kapcsolatban állók igen széles körének képviselői találkozhatnak, vitatkozhatnak egymással, és foglalhatnak állást a könyvtárügy legfontosabb kérdéseiben. Ezt tükrözte a meghívottak összetétele is: a legkülönbébb típusú és nagyságú könyvtárak munkatársai mellé ezért hívtuk meg náluk nagyobb számban a könyvtárakat fenntartó, felügyelő szervek, a párt-, az állami és a társadalmi szervek képviselőit, a könyvtárakkal kapcsolatban álló más intézmények és vállalatok vezetőit, a könyvtárhasználók képviselőit. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a konferenciái jelenlét megfelelt az érintett társadalmi rétegek, csoportok többé-kevésbé hű keresztmetszetének.

A KONFERENCIA KÖNYVTÁRPOLITIKAI FÓRUM JELLEGÉT tükrözte annak menete is. A miniszter előadása után mintegy ötven résztvevő kívánt felszólalni, de az idő szűkössége miatt csak harmincöten kaphattak szót, többségükben nem könyvtárosok.

Nem könnyű az ilyen, viszonylag rövid időtartamú, tematikájában, összetételében azonban rendkívül sokrétű konferenciát minősíteni. Mégis önelégültség nélkül állíthatjuk, hogy a konferencia *sikeres volt*. Egyfelől a konferencián tetszésre, egyetértésre talált, azt követően pedig véglegessé vált az előzetesen felvázolt koncepció, másfelől sikerült a könyvtárügyre a korábbinál nagyobb társadalmi figyelmet irányítani.

Ami a tanácskozás érdemi részét illeti: a konferencia áttekintette a magyar könyvtárügy jelenlegi helyzetét, elért eredményeit, és feltárta fogyatékoságait, azok okait is. Megállapította, hogy az elmúlt évtizedben jelentős eredmények születtek, a

könyvtárak segítették a társadalom fejlődését, szolgáltatásaik korszerűsödtek, színvonalasabbakká váltak, számos új szolgáltatási forma honosodott meg, és bővült a könyvtárak hatóköre is. A működési feltételeket tekintve: növekedtek az állománygyarapítási keretek, lényegesen javult a könyvtárak állományának összetétele, a könyvtárak összességének nőtt az alapterülete, s eredmények születtek a jogi szabályozás és a szabványosítás terén is.

A jó elképzelések, a III. országos könyvtárügyi konferencián elfogadott ajánlások megvalósítása azonban akadozott, a fejlődés egyenetlenül, nem a kellő ütemben valósult meg, *A magyar könyvtárügy fejlesztése a társadalom fejlődéséhez, a könyvtári szolgáltatásokkal szemben támasztott igények növekedéséhez képest elmaradt.* Ennek okai között az a legfőbb, hogy a könyvtárügy az elmúlt évtizedben nem kapott olyan támogatást, amilyent szerepe megkívánt volna. Nem elsősorban pénzhányra kell itt gondolni, különösen a hetvenes évek első felével kapcsolatban nem, hanem a művelődési célra rendelkezésre álló források aránytalan, a könyvtárak számára hátrányos elosztására, felhasználására, az é téren tapasztalható kirívó egyenetlenségekre. Számos halaszthatatlanul szükséges új, főleg nagy beruházás elmaradt; az eszközök, a felszerelések korszerűsítése, a technikai fejlesztés lényegesen alacsonyabb ütemű volt a szükségesnél; az évtized végére — mindenekelőtt a dokumentumok drágulása következtében — súlyos állománygyarapítási nehézségek támadtak. Erősödtek a könyvtárosok szakképzettségében meglévő egyenetlenségek, és mind észrevehetőbben éreztek kedvezőtlen hatásukat a könyvtárügy szervezeti problémái: a nagyfokú elaprózottság (17 ezer könyvtár egy 10 milliós országban!) és vele párhuzamosan az ellátatlan területek okozta gondok. Nehezítette az előbbre lépést *a könyvtárügy néhány irányítási problémája is*, elsősorban a szakfelügyelet bizonytalansága, hiányos volta, az ágazati felügyelet érvényre juttatásának, megerősítésének rendkívül lassú üteme, gyakori megakadása. Jólesően állapíthatjuk meg azonban azt is, hogy a konferencia a hiányosságok számbavételének ellenére sem vált panaszfórummá, hanem sokkal inkább arra összpontosította figyelmét, hogy mit kell tennünk a fejlődés érdekében. A magyar könyvtárügy fejlesztési programját az itt felvázolt valós helyzetből kiindulva fogalmaztuk meg, és ezt erősítette meg a konferencia. A fejlesztési program kialakításához összegeztük azokat a *várható legfontosabb társadalmi változásokat is*, amelyek meghatározzák könyvtárügyünk jövőbeni alakulását. Például az urbanizálódás iránya a közép- és kisvárosok, valamint a városkörnyéki települések gyorsabb ütemű fejlődését jelzi. A munkahely és a lakóhely mind gyakoribb szétválása, az ingázás, az életmód változásaínak olyan következményei, mint a *kettős gazdaság jelentőségének növekedése* várhatóan méginkább csökkenti a művelődéssel — ezen belül az olvasással — eltöltött szabad időt. A lakosság iskolai végzettségének javulása ellenére még az általános iskolát végzettek között is nagy számban akadnak olyanok, akiknek maga az olvasás is nehézséget okoz. A közelmúltban bevezetett új tantervek minden bizonnyal kedvezően befolyásolják majd a lakosság olvasási kultúráját, növelik a könyvtárhasználók számát is.

Mіндеzen adatok és a várható változások részletes ismertetése nélkül most egy másik, a könyvtárügyet közelről érintő területre, a kutatási és fejlesztési tevékenység alakulására hívnám fel a figyelmet:

A kutatási, de méginkább a fejlesztési tevékenységre fordított kiadások az elmúlt időszakban gyorsabb ütemben emelkedtek, mint a nemzeti jövedelem. Az alap- és az alkalmazott kutatások, továbbá az eredeti és a követő kutatások aránya egyre inkább megközelíti a népgazdaság lehetőségei és a társadalom szükségletei által meghatározott legkedvezőbb arányt. Ennek megfelelően lényegesen nőtt a külföldi kutatási eredmények megismerésének, nyomon követésének fontossága. A termelés szerkezetében bekövetkező változások, a gazdálkodó szervek önállóságának és felelősségének megerősödése még inkább megköveteli a különböző szintű döntések információkkal — könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási információkkal — való megalapozását is.

A népgazdaság fejlődése nem utolsósorban azt is megköveteli, hogy *a lakosság műveltségében és szakképzettségében* meglévő tartalékok közvetlenebbül segítsék a kitűzött célok elérését. E szellemi erő karbantartása, folyamatos bővítése és aktivizálása rendkívül fontos feladat, mivel a technológia gyorsütemű fejlődése következ-

tében a megszerzett ismeretek igen gyorsan avulnak, és a népgazdaság fejlődése is a jelenleginél gyorsabban és gyakrabban kényszeríti szakmaváltásra a foglalkoztatottakat.

Az emberi tényező, a tudás, a gyors és pontos *információ* a társadalom fejlődését döntő mértékben befolyásolja. Éppen ezért az iskolai oktatás mellett és azon túl az ismerethordozókat gyűjtő, feltáró, feldolgozó, szolgáltató könyvtárak, tájékoztatói intézmények szerepének gyors és határozott növekedésére kell számítanunk.

AZ AJÁNLÁSOK MŰFAJÁRÓL, JELLEGÉRŐL el kell mondanom, hogy az ajánlások összefoglalják azokat a feladatokat, amelyek megvalósításával a könyvtári ellátásban meglévő elmaradás egyre inkább csökkenthető. Céljuk, hogy szükséges és céltudatos fejlesztésekkel, a kihasználatlan tartalékok csatornába állításával a kívánt szintre fejlődjék, korszerűsödjék könyvtárügyünk, a gyakorlatban is érvényesüljön egysége, és így, egységes könyvtári rendszerre válva nyújtson színvonalas szolgáltatásokat. Az ajánlások csak a leglényegesebb, alapvető feladatokat határozzák meg. Nem adnak módszertani útmutatást e feladatok megoldásához; nem ütemezik őket és nem jelölnék meg „felelősöket”. Nem részletezik a feladatokat olyan mértékben, ahogyan az egy közép- vagy rövidtávú tervben, cselekvési programban szükséges. Az ajánlások irányt szabnak, megkövetelik a részletezett, bontott, könyvtártípusokra, hálózatokra és az egyes könyvtárakra szabott tervek elkészítését, s ezekhez egyúttal meg is adják azokat az alapokat, amelyekre építeni kell további munkánkat.

A konferencia ajánlásai három fő feladatot, méginkább feladatcsoportot emelnek ki: Kiemelt feladat *a könyvtárak közművelődési szerepének fokozása; a gyermekek és az ifjúság, az iskolás korúak könyvtári ellátásának lényeges javítása; a könyvtári szakirodalmi információs rendszer fejlesztése.* A felsoroltak *mindegyike olyan jellegű jó feladat, amelynek különböző mértékben ugyan, de minden könyvtár munkájában jelen kell lennie.*

A KÖZMŰVELŐDÉSI SZEREP FOKOZÁSA azt jelenti, hogy a könyvtárak járuljanak hozzá a társadalom szocialista vonásainak erősítéséhez, a népgazdaság további fejlődéséhez és a művelődési célkitűzések megvalósításához. Segítsék az általános, a politikai és a szakmai műveltség folyamatos növekedését, a szabad idő kulturált eltöltését. Alakítsák úgy szolgáltatásaikat, hogy minden állampolgár egyszerűen, gyorsan és a neki legmegfelelőbb helyen kaphassa meg a számára szükséges információkat, dokumentumokat. A könyvtárak törekedjenek hatókörük bővítésére, ami ma már nemcsak új olvasók, olvasói rétegek toborzását követeli meg, hanem az újabb, változatosabb, igényesebb szolgáltatási formák elterjesztését is. E munka során fordítsanak különös figyelmet az aktív korosztályok könyvtári ellátásának javítására, és tegyék lehetővé, hogy szolgáltatásaikat a hátrányos helyzetűek is igénybe vehessék. Hátrányos helyzetűeken nemcsak a beteget, ágyhoz-lakáshoz kötötteket értjük, hanem azokat is, akiket a könyvtári ellátás egyenetlen fejlődése tett azzá, így a lakótelepeken, új lakókörzetekben, agglomerációs övezetekben, tanyákon és az úgynevezett társ-községekben élők többségét is.

A FIATALOK, A GYERMEKEK, AZ ISKOLÁS KORÚAK könyvtári ellátásának lényeges mértékű javítása azt jelenti, hogy a könyvtári rendszer fejlesztésén belül az eddiginél jóval nagyobb hangsúlyt kell kapnia ennek a területnek. *Legyen arányban a gyermek- és az iskolai könyvtárak fejlesztése e korosztály könyvtárhasználatának mértékével!* Más vonatkozásban e feladat megköveteli, hogy a könyvtári rendszer fejlesztése a mostaninál szorosabban kapcsolódjék az oktatás minden szintjéhez és formájához. Ahhoz, hogy a most felnövekvő és az utána következő generációknak már az életbe indulásakor napi tevékenységük szerves részét alkossa a könyvtár használata, mindenekelőtt az szükséges, hogy *a tanterem, az iskola ne működhessen könyvek, könyvtár nélkül.* Az iskolafejlesztési programban a könyvtárnak legalább olyan jelentőséget kell kapnia, mint a tanteremnek, a tornateremnek, a szertáraknak, s e könyvtárnak úgy kell működnie, hogy ne csak a magyar irodalom és a történelem tanítását segítse, hanem valamennyi tantárgy és valamennyi nevelési célkitűzés segítője is legyen.

A könyvtári és az információs szolgáltatások hasznosításához szükséges ismeretek,

készségek és jártasságok megszerzése és társadalmi méretekben való elterjesztése országos jelentőségű feladat. *A könyv- és könyvtárhasználatra való nevelést már az óvodáskorban meg kell kezdeni!* Az általános iskolában bevezetett új tanterv a korábbiaknál összehasonlíthatatlanul nagyobb mértékben épít az olvasásra, a könyvek és a könyvtár használatára. Az iskoláskorúaknál a tananyag elsajátításának és az önálló ismeretszerzésnek nélkülözhetetlen módjává kell válnia a könyvtárhasználatnak, s ennek megfelelően ebben az életkori szakaszban kell kialakítani azokat a készségeket és szokásokat, amelyek a könyvtárhasználatot egész életre szóló szükségletté fejlesztik.

Az oktatás felsőbb szintjén, a főiskolákon és az egyetemeken ez a feladat úgy jelentkezik, hogy a hallgatóknak már tanulmányaik megkezdésekor tudniuk kell a szakirodalmat tudományos szinten (és céllal) használni. A konferencián többen szóvá tették azt, hogy a felsőoktatási intézménybe kerülő hallgatók gyakran a könyvtárhasználat legelemibb ismereteivel sem rendelkeznek, valamint azt is, hogy néhány intézményben még ma is elzárkóznak a szakirodalom-ismeret és -használat számonintézményben még ma is elzárkóznak a szakirodalom-ismeret és -használat számonkérésétől.

A KÖNYVTÁRI SZAKIRODALMI INFORMÁCIÓS RENDSZER FEJLESZTÉSE az ajánlásokban harmadikként kiemelt feladat. A könyvtárak a tényleges igényeket figyelembe véve ésszerűen szervezett szolgáltatásaikkal, a világ tudományos eredményeinek érdemi közvetítésével egyre inkább nélkülözhetetlenné válnak a tudományos kutatási és fejlesztési, az innovációs feladatok megoldásában, a termelés korszerűsítésében, a népgazdaság, az egész társadalom fejlesztésében. Az új tudományos és szakmai ismeretek számottevő része továbbra is nyomtatott vagy sokszorosított formában jelenik meg, és nem valószínű, hogy e téren a közeli jövőben lényeges változás következne be. E dokumentumok gyűjtése, feldolgozása, feltárása, magának a dokumentumnak vagy a benne rejlő információnak a szolgáltatása változatlanul elsőrendűen könyvtári feladat marad. Könyvtári, de nem kizárólag szakkönyvtári feladat. E tevékenységben, folyamatban a jövőben mindinkább erősíteni kell más könyvtípusok részvételét is, természetesen megtartva, sőt erősítve az ésszerű és hatékony munkamegosztást.

A konferencia ajánlásai öt fejezetben veszik számba a részfeladatokat és azokat az eszközöket, lehetőségeket, amelyek a legfontosabb feladatkörök megoldását segítik. Ezeknek nagy többsége kettős forrásból teremthető elő: egyfelől a meglévő és a felszabadítható tartalékok mozgósításából, másfelől a könyvtárügy fokozottabb fejlesztéséből.

A KÖNYVTÁRAK KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS mint eléggé ki nem használt lehetőség kívánkozik az általam külön is kiemelendő segítő eszközök felsorolásának élére. Hazánkban nemcsak az a baj, hogy a szolgáltató helyek száma magas, hanem az is, hogy a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatás más intézményei magy részét egymás mellett, egymástól mesterségesen elválasztva és függetlenül működnek. Ezekből az intézményekből egységes könyvtári tájékoztatási rendszert kell létrehozni és működtetni. Olyan országos és nemzetközi együttműködésre van szükség, amely lehetővé teszi a társadalmi, a gazdasági, a tudományos és a műszaki szükségletek kielégítését. A rendelkezésre álló erők és eszközök hatékonyabb felhasználásának, a tartalékok feltárásának e legfontosabb módszerei jórészt tervezési, szervezeti, de együttműködési jellegűek is.

Együttműködésről sok éve és nagyon sok fórumon beszéltünk már, például a Magyar Könyvtárosok Egyesületének két évvel ezelőtti veszprémi vándorgyűlése is e kérdést vitatta meg. (Lásd a *Könyvtáros* 1979. októberi számában.) A könyvtárügy fejlődésének e kiemelkedően fontos eszközéről azonban nem lehet eleget beszélni. Kétirányú együttműködésről kell szólnunk: a könyvtárak közötti, illetve a könyvtárak és más, tudományos és művelődési intézmények közötti együttműködésről. A könyvtári rendszeren belül úgy kell megszervezni az együttműködést, hogy az a könyvtári tevékenység valamennyi területére kiterjedjen, az állománygyarapításra, a feldolgozásra, a feltárássra éppúgy, mint a könyvtári és az információszolgáltatásokra. Együttműködésre van szükség a hálózatokon belül és a hálózatok között, az egyazon szak-

területen tevékenykedő könyvtárak között és az egy helyen, területen, régióban működő különféle könyvtárak között egyaránt.

Mindenfajta együttműködésnek ugyanabba az irányba kell hatnia: olyan könyvtári rendszer kialakításának irányába, amelyben a felesleges párhuzamosságok kiküszöbölésével minden valós igény gyorsan, egyszerűen és a megfelelő helyen kielégíthető. Fel kell számolni azokat a presztízs-szempontokat, amelyek jelenleg az együttműködést akadályozzák. Egyetlen könyvtárfenntartó sem rendezkedhet be önellátásra. Ez elvileg is, gyakorlatilag is megvalósíthatatlan, az ilyenfajta autarkias törekvés gazdasági és szakmai szempontból egyaránt kártékony. A következő időszakban mindinkább el kell terjednie annak a gyakorlatnak, amely magától értetődő természetességgel végzi a más könyvtárak által előállított szolgáltatások érvételeit, hasznosítását. Ez olcsóbb, gazdaságosabb és színvonalasabb szolgáltatást is eredményez. Az együttműködés ilyen irányú kiterjesztésének, erősítésének alapfeltétele azonban a *szolgáltatási fegyelem lényeges javítása*. Az a könyvtár, amelyik valamely szolgáltatása révén feleslegessé teszi, hogy más könyvtárakban ugyanilyen szolgáltatást állítsanak elő, köteles ezt a szolgáltatást folyamatosan tökéletesíteni színvonalában, kiterjedésében, rendszerességében és gyorsaságában, és csak valamennyi érintett intézménnyel egyetértésben kerülhet sor a szolgáltatás megszüntetésére vagy radikális csökkentésére. Rendkívül fontos szempont, hogy a könyvtárak közötti együttműködés a *kölcsönös érdekeltségen* alapuljon. Kerülni kell a felesleges, bürokratikus eljárásokat, viszont meg kell keresni, ki kell alakítani az együttműködés olyan módszereit, amelyek ösztönöznék a kooperációban való részvételre, amelyek tisztázzák a hatásköröket, a felelősség kérdéseit.

A KÖZPONTOSÍTÁSRÓL ÉS AZ INTEGRÁCIÓRÓL mint az együttműködéssel összefüggő két vitatott kérdésről a konferencián különös hangsúllyal beszéltek. Nyilvánvaló, hogy a könyvtári rendszer kialakításával, működtetésével kapcsolatos szervezeti jellegű eszközök sorában igen lényeges szerepe van a különféle területeken érvényesítendő centralizálásnak. Olyan központosításról van szó, amelynek lényege, hogy *mindazt, amit egyetlen helyen gazdaságosabban, színvonalasabban, kisebb költséggel el lehet végezni, lehetőleg így, központosítva kell megoldani*. Az ilyen értelmű és irányú központosítás — feltételezve a központi szerepet játszó intézmény megfelelő működési feltételeit és szolgáltatási színvonalát — minden esetben eléri a kitűzött célokat. A központosítás bizonyos értelemben sajátos, gyors ütemben terjedő változata a központosított könyvtári ellátó rendszer. Ezen a könyvtárak vagy pontosabban a könyvtárakat fenntartók olyan jellegű társulását értjük, amely az anyagi és kisebb mértékben a személyi erők összefogásával, koncentrációjával ésszerűbb gazdálkodást tesz lehetővé, mint a korábbi minden tevékenységet önállóan végző szervezet esetében. Ráadásul alkalmazásával a dokumentumválasztékban, a feldolgozó, feltáró munkában, a szolgáltatásokban magasabb szakmai színvonal érhető el.

A jelenleg működő, illetve kiépítés alatt álló központosított ellátó rendszerek többsége azonos hálózaton belül szerveződött. Ez az indulás időszakában rendszerint érthető is. A továbbfejlesztés során azonban célszerű átlépni a hálózati határokat, lehetővé tenni a rendszer kiterjesztését más hálózathoz tartozó könyvtárakra is.

Egy másik, nagy lehetőséget magában rejtő, viszont igen alapos megmondolást, előkészítést igénylő szervezeti lehetőség, forma az *integráció*. A különböző típusú, különféle hálózatokhoz tartozó könyvtárak összevonása mostanában igen sok vitát vált ki, és úgy tűnik, elég sok bizonytalanságot is okoz. Az integrációról szólva először is szét kell választanunk két, egymástól lényegesen eltérő változatát: azt a szervezeti formát, amely egymással azonos vagy hasonló funkciójú könyvtárakat egyesít, illetve azt, amikor a könyvtárat más művelődési intézménnyel vonják össze.

A többfunkciójú könyvtárak fokozatos kialakítását, a különböző típusú könyvtárak egyesítését megfelelő feltételek fennállása esetén mint a könyvtári ellátás javításának, fejlesztésének igen lényeges eszközt tartjuk számon. Számos jó, imponáló eredményeket felmutató példával rendelkezünk már e téren, bár kétségtelül vannak példák lényegesen dögöbb megoldásokra is. Az iskolai és a lakóhelyi közművelődési könyvtár — leggyakrabban a gyermekkönyvtár — összevonása, a tanácsai és a szak szervezeti könyvtár integrációja, vagy ami ezzel voltaképpen rokon eset: a másik

könyvtár funkcióit is átvállaló közös fenntartású könyvtár, a szakszervezeti és a munkahelyi szakkönyvtár összevonása több helyen bevált. Ez a folyamat ésszerűen folytatható és folytatandó is, mindössze azt kell szem előtt tartani, hogy az összevonás semmiképpen sem csorbíthatja egyik eredeti, az integrálás előtt már meglévő feladat teljesítését sem. Olyan iskolai és közművelődési könyvtári feladatokat ellátó kettős funkciójú könyvtár, amely az iskolai szünetben mindvégig zárva tart, hibás és káros konstrukció. Rossz megoldás az olyan összevont szakszervezeti és szakkönyvtár létrehozása is, amely képtelen ellátni az intézmény szakirodalmi tájékoztatását. Az integrált, több funkciójú könyvtárnak csak akkor van létjogosultsága, ha nevének megfelelően képes ellátni vállalt feladatait.

Gyakorlatilag ugyanez az álláspontunk a *nevelési központok, a komplex művelődési intézmények* esetében is. Ha ezek kialakítására úgy kerül sor, hogy az ellátandó feladatok csorbát szenvednek, az összevonás nem érheti el célját. Ha az összevonásnak semmilyen más eredménye nincs, mint egy új szervezet, amely ugyanazokat a feladatokat ugyanazon, sőt sokszor alacsonyabb színvonalon látja el, mint az összevonás előtt, csupán szervezeti büvészkedésnek tekinthető. Annak az integrációnak van létjogosultsága, amely az egyes területek ellátását magasabb színvonalra emeli, és az intézmény működését is gazdaságosabbá teszi. A bevált gyakorlati tapasztalatokat vette alapul a művelődési miniszter ez évben megjelent utasítása is, amely kimondja, hogy a komplex művelődési intézményeket elsősorban a kis településeken, az alapellátás megvalósítására célszerű létrehozni, megőrizvén azonban a korábbi intézményi szakmai kapcsolatokat is.

A könyvtárak és a művelődésügy más intézményei közötti ésszerű, megalapozott, a munkamegosztáson és egymás segítésén alapuló együttműködést sehol sem lehet nélkülözni. Egyetlen művelődési intézmény sem képes helyét megfelelően betölteni a művelődés egészében, rendkívül összetett folyamataiban, ha más intézménytől elszigetelten, elzárkózva próbál működni. A könyvtáraknak más művelődési intézménnyel való együttműködésében szintén a kölcsönös érdekelttségnek kell meghatározó szerepet kapnia. A könyvtáros sajátos eszközeivel támogassa más intézmények munkáját, és megfordítva: a partner intézmények is éljenek jobban azokkal a lehetőségekkel, szolgáltatásokkal, amelyeket a könyvtárak nyújthatnak.

A SZAKKÉPZETT KÖNYVTÁROSOKNAK a szerepe a jelenleginél is nagyobb lesz a könyvtárak, a könyvtári rendszer tevékenységének fejlesztésében. Ezzel kapcsolatban a következő időszak legfontosabb feladatai a *képzés és a továbbképzés*, illetőleg a *vezetői utánpótlás* terén adódnak.

A jelenlegi háromszintű képzést: az egyetemen, a főiskolákon folyó könyvtárosképzést, továbbá a könyvtárkezelői képzést fenn kívánjuk tartani. *A fővárosban is szeretnénk létrehozni a főiskolai könyvtárosképzést.* A kereteket a képzés valamenynyí szintjén és formájában a jelenleginél sokkal alaposabban, megbízhatóbban megállapított szükségletekhez kívánjuk igazítani. Ezeket a szükségleteket kell alapul venni a nappali tagozatos képzés szakpárosításának kialakításában is. Szeretnénk elérni a *szakpárosítások bővítését* is. A jövőben kiemelt feladatunk a képzés tartalmának korszerűsítése, majd folyamatos karbantartása. Különösen arra törekszünk, hogy az elméleti ismereteken belül, továbbá az elméleti és a gyakorlati ismeretek között olyan egyensúly jöjjön létre, amely egyidejűleg figyelembe veszi az adott képzés szintjét és irányát is. Előre kell lépünk a könyvtárosok általános és politikai műveltségének növelésében, továbbá idegennyelv-ismeretének javításában is.

A szakképzéssel csaknem azonos fontosságú, az a rendszer egészében és egyes intézményeiben az ellátandó feladatoknak és szolgáltatásoknak megfelelően differenciált képzettségű könyvtárosok dolgozzanak. *Nem lehet ésszerű cél, hogy egy könyvtárban minden munkafolyamatot felsőfokú képesítésű könyvtárosok végezzenek.* Az az álláspont sem fogadható el, hogy aki könyvtárkezelői tanfolyamot végzett, ezáltal mindenféle feladat ellátására automatikusan alkalmassá válik. A könyvtárban dolgozók dicséretes továbbtanulási szándékait feltétlenül összhangba kell hozni a könyvtár érdekeivel.

A könyvtárakban azonban *nemcsak könyvtárosi szakképzettségű munkatársakra*

van szükség. A könyvtár profilja, felhasználóinak összetétele nemcsak lehetővé, hanem igen sok esetben szükségessé is teszi, hogy ott műszaki, mezőgazdasági, egészségügyi, természettudományi, társadalomtudományi végzettségű szakemberek is dolgozzanak, és egyáltalán nem minden esetben szükséges, hogy azonos szintű könyvtárosi diplomával rendelkezzenek. Ez a szempont fordítva is érvényesítendő: A legkevésbé sem indokolt, hogy az, aki főiskolai könyvtárosi végzettséggel rendelkezik, egyetemi diplomát ismét erről a szakterületről szerezzen. Sokkalta indokoltabbnak véljük, legalábbis az esetek nagy többségében, hogy ez a munkatárs valamilyen más, természetesen a munkahely jellegéhez, profiljához jól illeszkedő szaktudományban szerezzen magának képesítést, mert kétirányú ismeretanyaggal felvértezve még többet tehet a könyvtár szolgáltatási színvonalának emeléséért.

A képzés fejlesztésével párhuzamosan mind nagyobb jelentőséget kell kapnia *a könyvtárosok folyamatos továbbképzésének.* Kétségtelenül vannak igen színvonalas és gyakorlati szempontból is nagyon hasznos továbbképző tanfolyamok, ezek azonban nem elégítik ki a továbbképzéssel szemben támasztott valamennyi igényt. Olyan hosszútávú elképzelést kell tehát kialakítani és megvalósítani, amely a különféle célú és jellegű, tartalmú továbbképzési formákat egymással és a képzéssel összhangban rendezi.

A képzett könyvtárosok megtartása érdekében könyvtárainknak az eddiginél nagyobb gondot kell fordítaniuk *a pályakezdő munkatársak beilleszkedésére* és fejlődésére. A könyvtárakban dolgozók ésszerű foglalkoztatását a munkaerőgazdálkodás és a munkaszervezés javításával kell megvalósítani. A lehetőségek határain belül kiterjedten kell alkalmazni azokat a korszerű eszközöket és eljárásokat, amelyek célja éppen a teljes mértékben gépies, robotszerű munka automatizálása, a könyvtáros mentesítése ezek végzése alól.

Itt kell megemlíteni azt is, hogy tudjuk: a könyvtárosok szakmai elhivatottságának, önbecsülésének, korszerű szemléletének erősítésében, szaktudásuk növelésében, a könyvtárosok összefogásában és mozgósításában *kiemelkedő feladatai vannak a Magyar Könyvtárosok Egyesületének,* és hisszük, hogy az egyesületre e téren a jövőben is lehet számítani.

AZ, HOGY AZ ANYAGIAKRÓL, hivatalosan fogalmazva a könyvtári rendszer működésének és fejlődésének tárgyi feltételeiről még nem esett szó, nem jelenti azt, hogy úgy vélnénk: mindaz, ami a konferencia ajánlásaiban megoldandó feladatként szerepel, enélkül is elérhető volna. Pontosan tudjuk, hogy a könyvtárnak hatókörének bővítése, a könyvtári ellátás színvonalának javítása, a könyv- és könyvtárhasználatra való nevelés, a szakirodalmi információszolgáltatások fejlesztése és a többi feladat a tárgyi feltételek javítása nélkül nem érhető el.

A működési feltételek sorában első helyen érdemel említést *a könyvtárak elhelyezése.* Annak ellenére, hogy várhatóan néhány új, nagy beruházás a következő években befejeződik, bizonyosan nem lesz lehetőség arra, hogy a közeljövőben az összes sürgető könyvtárépítés megvalósuljon. Ezért igen fontos, hogy a rendelkezésre álló, korlátozott anyagi eszközöket koncentráltan, gazdaságosan használjuk fel. A létesítményfejlesztésben, az új beruházások indításában, a könyvtárépületek bővítésében, felújításában *elsőbbséget kívánunk adni a központi szerepkörű könyvtáraknak, valamint az olyan településeknek, lakóközrzeteknek, amelyeken nem működik könyvtár, vagy amelyeken a könyvtár rossz működési körülményei akadályozzák a megfelelő könyvtári ellátást.*

Bizunk abban, hogy az Országos Széchényi Könyvtár 1983-ban új épületébe költözhet, mert a könyvtárügy fejlődését nagymértékben befolyásolja az általa nyújtott központi szolgáltatások alakulása.

A *központi szolgáltatások* továbbfejlesztésével és funkcionális egymásra építésével lehet elsősorban magasabb színvonalra emelni az országos szakirodalmi ellátást. A *Magyar Nemzeti Bibliográfia* automatizált rendszerében a legfontosabb fejlesztési feladat a hazai dokumentumok könyvtári feldolgozásának országos méretű központosítása. Szakmai és devizagazdálkodási szempontból egyaránt nélkülözhetetlen tenni a külföldi dokumentumok, mindenekelőtt az időszaki kiadványok országos nyil-

vántartásának gépesítése és — részben ezzel összefüggésben — a könyvtárközi kölcsönzés erősítése, gyorsítása, megbízhatóbbá tétele is.

Az országos központi szolgáltatások mellett a jövőben mind nagyobb jelentőségre tesznek szert a *területi és a szakterületi együttműködési körök*, amelyek a már említett központosításnak is fontos elemei. Ezek kialakításában, bővítésében, fejlesztésében nagy szerep hárul az országos feladatkörű szakkönyvtárakra, a koordinációs és a hálózati központokra, a különféle együttműködési körök központjaira, a központi szerepkörű könyvtárakra.

A könyvtári munkát segítő *technikai eszközök* közül különösen a reprográfiai berendezések fontosságát hangsúlyozom. A *reprográfiai kapacitás* erőteljes fejlesztése nehezen megoldható, mégis elodázhatatlan feladat. Enélkül a könyvtárközi együttműködés szükségképpen akadózik, nemegyszer szinte megvalósíthatatlan. Súlyos gondunk, hogy a meglevő berendezések többsége nemcsak erkölcsileg, de fizikailag is elavult, idejében történő kicserélésükre alig van lehetőségünk.

A mainál lényegesen szélesebb körben kell alkalmazni a *mikrofilmtechnikát*. A mikrofilmek előállításának bázisait elsősorban minőségileg kell fejleszteni, gondolván a mikrodokumentumok nemzetközi hasznosításának követelményeire is.

A *számítástechnika* könyvtári alkalmazása terén nem a technika, hanem a technológia okozza a legtöbb gondot, nem beszélve az anyagiakról. Pedig a számítástechnika alkalmazásának fejlesztéséről a hazai és a nemzetközi követelményeknek megfelelő ütemben kell gondoskodni. Szükséges ugyanis, hogy sokkal jobban támaszkodjunk a nemzetközi együttműködésen alapuló rendszerekre, lényegesen növeljük a külföldi eredetű adatbázisok használatát, elsősorban a terminálok, számítógép-végállomások és a párbeszédés, az úgynevezett on-line kapcsolatok segítségével. Bizonyos szakterületeken a hazai feldolgozáson alapuló adatbázis kifejlesztése lesz a legcélszerűbb, némely esetben az egyetlen járható út.

Szeretnénk lényegesen előbbre lépni az alapvetően *adminisztratív jellegű könyvtári munkafolyamatok* gépesítésében is, elsősorban az állománygyarapítás, az állománybavétel, a kölcsönzés, az állományellenőrzés mechanikus művelete terén. Főként olyan gépi rendszerek bevezetését tartjuk fontosnak, amelyek egyrészt komplex módon automatizálják a gépesíthető munkafolyamatokat, másrészt eredményesen illeszthetők a központi szolgáltatásokhoz, az adott szakterület gépi információtároló és kereső rendszereihez.

Az utóbbi néhány évben az *állománygyarapítási keretek* növekedése szinte sehol sem tudott lépést tartani a dokumentumárak emelkedésével. A könyvtárak beszerzési kereteinek első látásra imponáló méretű növekedése a legtöbb helyen a szinttartást sem tette lehetővé, azt pedig egyáltalán nem, hogy a dokumentumválaszték bővülésével és az új dokumentumtípusok beszerzésével is számolni tudjon. Különösen a *külföldi dokumentumok beszerzése* vált nehezzé. E tekintetben azt tűztük ki célul, hogy a *világ dokumentumterméséből mindaz bekerüljön az országba* — és pedig olyan könyvtárba, amely széles körben hozzáférhetővé teszi a behozott dokumentumokat —, amire a magyar felhasználóknak szükségük van vagy lehet. A dokumentumbehozatalban előnyt kívánunk adni a tudomány, a kutatás, a fejlesztés, a termelés, a piac-kutatás, a felsőoktatás és az irányítás számára szükséges dokumentumok, valamint az alapvető kézi- és segédkönyvek beszerzésének. E téren igen határozott és erőteljes egyeztető, összehangoló munkára van szükség a felesleges párhuzamosságok elkerülése végett, azért, hogy a mai rossz gazdasági feltételek ellenére is fenntartható, esetleg javítható legyen a dokumentumválaszték.

A korszerű gyűjtemény kialakítása azt is igényli, hogy minden könyvtárban lényegesen nagyobb gondot fordítsanak az *állomány ésszerű apasztására*. A ritkán használt állományrészeket olyan központi *tárolóraktárakban* kívánjuk elhelyezni, amelyek szolgáltatásaink révén a könyvtári rendszer szerves részét alkotják, amelyek állományához tehát minden könyvtár hozzáférhet. E tárolókönyvtáraknak egyre nagyobb szerepet kell majd játszaniuk a könyvtárközi kölcsönzésben. Lényeges, hogy minden központi szerepkörű könyvtár esetében pontosan határozzuk meg a megőrzési kötelezettséget. A *„mindent megőrizni” szemléletnek nem az egyes intézményekben, hanem a rendszer egészében kell érvényesülnie*.

AZ IRÁNYÍTÁS ÉS A FELÜGYELET színvonala, eredményessége a könyvtárügy fejlődése szempontjából különösen fontos tényező. Az országos irányítás és szakfelügyelet megfelelő működése esetén is szükséges olyan, az országos könyvtárpolitikai célokkal összhangban álló és a helyi szempontokat, követelményeket, illetve lehetőségeket figyelembe vevő területi programok kialakítása — főleg pedig érvényesítése —, amelyek kiterjednek a helyi könyvtárak mindegyikére, minden típusára, a könyvtári munka fontosabb ágaira. Az ajánlások nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy a könyvtárak fenntartói, felügyeleti szervei a meghatározott könyvtárpolitikai célokkal összhangban irányítsák a könyvtárak tevékenységét, teremtsék meg működési feltételeiket, támogassák az országos célok megvalósítását, a szellemi és az anyagi erők összefogását, az elaprózottság felszámolását, az együttműködést szolgáló megállapodásokat, könyvtári társulásokat.

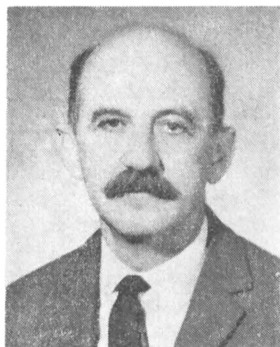
Ahhoz, hogy az országos könyvtárpolitika valóban a szükségleteknek és a lehetőségeknek megfelelően alakuljon, a *döntések előkészítésébe fokozottabban bevonjuk az érdekelteket*: a felügyeleti szervek és a fenntartók képviselőit, az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, a könyvtárigazgatói tanácsokat, a Magyar Könyvtárosok Egyesületét és természetesen a könyvtárosokat is. Az *ágazati irányítás* eszközrendszerét a társadalom- és a gazdaságpolitika, valamint a korszerű könyvtárügy követelményeivel összhangban kívánjuk továbbfejleszteni. — A könyvtárakról szóló törvényerejű rendelet kiadásával megkezdett *jogi reformálást* szeretnénk felgyorsítani, elkerülve azonban a könyvtári terület túlszabályozását.

A konferencia igen nagy jelentőségű állásfoglalása volt annak kimondása, hogy *a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási tevékenység ágazati felügyeletét egy főhatóság kezében kell összpontosítani*. Hatékonyságának növelése érdekében egységes szakfelügyeleti rendszert kell kialakítani, és kiterjeszteni az egész könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszerre. A szakfelügyeleti rendszerben erőteljesebben érvényre kell juttatni a hálózati és területi elvet is.

RENDKÍVÜL SZÉLES KÖRŰNEK ÉS NAGY IGÉNYŰNEK tartjuk a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásaiban felvázolt programot — ezért sem gondolhat senki arra, hogy a kitűzött célok kivétel nélkül már a közeljövőben elérhetők. Bizonyos, hogy hosszú idő munkájára lesz szükség ahhoz, hogy elmondhassuk: a könyvtári rendszer döntő mértékben a konferencián lefektetett alapelvek szerint és az ott kitűzött céloknak megfelelően működik.

Már a konferencia előtt is felmerült az a kérdés, hogy *van-e értelme ilyen igényes programot kidolgozni olyankor, amikor a fejlesztés anyagi és személyi feltételei nem túlzottan kedvezők*, s amikor e téren jó irányú, gyors változás nemigen remélhető. Úgy érzem, és a konferencia is úgy foglalt állást, hogy éppen az ilyen gazdasági körülmények között van igen nagy szükség hosszú távon is érvényesnek tekinthető programra. Amikor a rendelkezésre álló eszközök korlátozottak, akkor válik a legfontosabbá, hogy ezeket az eszközöket célirányosan használjuk fel. Ehhez pedig elengedhetetlen azoknak a céloknak pontos ismerete, amelyek megvalósításán dolgoznunk kell. *Úgy vélem, hogy az is a program, amelyet a konferencia elfogadott, teljesíthető.* Ám ehhez az is szükséges, hogy mindenki a legjobb tudása szerint lássa el feladatát, végezze munkáját. Minden program annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle.

RÁNK, A KÜLÖNFÉLE TERÜLETEKEN DOLGOZÓ KÖNYVTÁROSOKRA vár végül is a legtöbb teendő a könyvtárügy fejlesztésében. Bármilyen külső körülmények, feltételek között működik is egy könyvtár, igazi, élő, a társadalmat okosan szolgáló intézménnyé csak hozzáértő, felelősséggel és hivatástudattal, a szolgáltatás szándékával és jelentőségének pontos ismeretével áthatott könyvtárosok tehetik. Tudjuk, hogy csodákra senki sem képes, de azt megteheti, és meg is kell tennie, hogy a feladatát a legjobban végezze, hogy a rendelkezésre álló eszközöket és lehetőségeket a legcélyszerűbb módon használja fel, hogy ne fecsérelje idejét és energiáját felesleges vagy nélkülözhető dolgokra, éljen a könyvtárak közötti együttműködés és munkamegosztás valamennyi lehetőségével. Rajtunk múlik, hogy a következő, az V. országos könyvtárügyi konferencia miként ítél majd a nyolcvanas évtized könyvtárosairól.

VÁLYI GÁBOR:

Az Országos Könyvtárügyi Tanács feladatai

AZ ÚJ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS TAGJAIT 1979 végén a Művelődési Minisztérium úgy választotta ki, hogy abban a sok felügyeleti szervhez, fenntartóhoz tartozó, különböző feladatokat ellátó könyvtár típusok képviselve legyenek.

A tanács munkatervébe sok fontos kérdést vett fel; bizonyos munkatervi pontokhoz egy-egy tagjának irányítása alatt munkabizottságokat alakított. 1980-ban a tanács foglalkozott egyebek közt a szakfelügyelettel, az egyetemi, a főiskolai könyvtárakkal, a képzéssel, a kötelezpéldányszolgáltatással, az állománygyarapítással, a hálózati munkával, a koordinációs központokkal, a gépesítéssel. Az éves jelentés szerint a munkatervben szerepelt 20 téma közül elkészült és megtárgyalásra került 12 — közülük ötnek az átdolgozása folyamatban van —, további négy szintén elkészült, de megtárgyalásuk 1981-re húzódott át, négy munkatervi pont teljesítése egészében elmaradt.

Aki dolgozott már hasonló tanácsadó bizottságban, ezen összesítés hallatán elismerően bólinthat a számokkal alátámasztott teljesítményre, különösen akkor, ha azt is tudja, hogy a tanács erejének nagy részét a IV. konferenciára való felkészülés kötötte le.

A konferencia által kítűzött programban az OKT-nak a továbbiakban is az a feladata, hogy elemzéseket végezzen, ezek alapján többvariációs javaslatokat dolgozzon ki, majd elfogadásuk után intézkedési tervet készítsen, és ezek végrehajtását is figyelemmel kísérje.

A helyzetelemzéseket — és ezek voltak az OKT múlt évi munkájának talán legsikerültebb elemei, hiszen a IV. konferencia dokumentumainak megfogalmazásakor elsősorban ezekre támaszkodhattunk — munkabizottságok készítették. Sajnos, a legtöbb elemzés az észlelt hiányosságok okai közül csak egyeseket tárt fel, általában azokat, amelyek nem az előterjesztőket, tehát nem a könyvtárakat magukat terheltek; a célokat nagyrészt kódos távolba helyezték, és olyan feltételek megvalósításától tették függővé, amelyek megintcsak elsősorban a külső körülmények megváltozása nyomán, más szervezetek, hatóságok és intézmények tevékenységére támaszkodva létrehozhatók meg; a feladatokat felsorolták ugyan, de a megvalósítás módjával már csak nagy általánosságban, a felelősök kijelölése és a részhatáridők megadása nélkül foglalkoztak.

E gyengeség oka az lehet, hogy az elmúlt években nagyon is hozzászoktunk ki-egyensúlyozott jelentések megfogalmazásához, a tények szépítgetéséhez.

Ugyanennek a hibának tartalmi vonatkozása az előterjesztések célkitűzéseinek mértékében is jelentkezett. A pozitívumokat hangsúlyozó és a hiányosságokat nem eléggé elemző helyzetképek ugyanis azt sugallták, hogy a problémákat könnyebb megoldani, mint ahogy az a valóságban van.

Úgy gondolom, hogy az előterjesztéseket készítő munkabizottságok személyi összetételét is a hibaforrások közé kell sorolnunk. A bizottságokba nem elég bátran vettük be az adott kérdéssel a gyakorlatban foglalkozó munkatársainkat, túlzottan magas volt a vezetői aránya. Ez is oka volt annak, hogy a helyzetelemzések egy része a zászló védelmére, a korábbi gyakorlat igazolására és a mentségek keresésének módjára szolgáltatott leginkább példát.

HOGY AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGJAVÍTÁSÁT ÉS ERŐSÍTÉSÉT fejlődésünk kulcskérdésének tartjuk, talán túlságosan sokszor mondtuk el és mindedig hiába. Még az OKT kis munkabizottságaiban (5—6 szakember között) sem sikerült elég hatékony együttműködést megvalósítani. Holott a team-munka, a csapatmunka alapelve és célja, hogy közös munkával tűzze ki a probléma kiindulópontjait, határhátrékeit, gondolatokat ébresszen, fogalmakat tisztázzon. Ezután jöhet a közös vázlatkészítés és a részek megíratása, aztán alapos vita és az előterjesztés-tervezet összeállítása, majd újra vita és átdolgozás mindaddig, amíg az egységes jó, a gyakorlati munkát segítő előterjesztés létre nem jön. Sok bizottságunk mindezt — részben vagy egészben — sajnós, mellőzte.

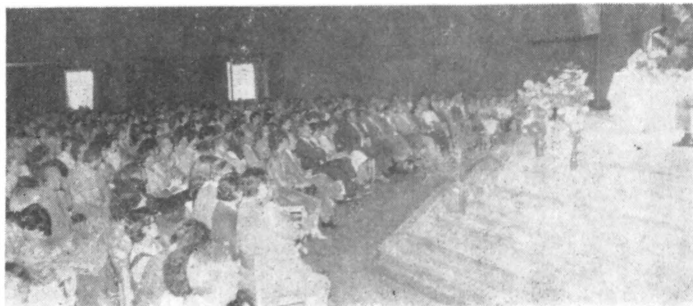
A javaslatok kidolgozása is közös fejtörést, vitát, a feltételek és a lehetőségek együttes latolgatását igényli. Azt is végig kell gondolni és rögzíteni is, hogy a javaslatok megvalósítása érdekében kinek mikor és mit kell tennie. Ugyanis az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak is, ha szilárd talajon akar járni — márpedig ez a célunk —, elsősorban azokkal a problémákkal kell foglalkoznia, azokat kell előresorolnia, amelyek — amint ezt az ajánlások is kimondják — jelentősebb anyagi ráfordítás, nagyobb beruházás nélkül most megvalósíthatók, és amelyek a későbbi, beruházásigényesebb fejlesztést előkészítik, megalapozzák.

Nemegyszer elhangzott és elhangzik az a vélemény, hogy kár papolni együttműködésről, szakfelügyeletről, módszertani munkáról, a képzés tartalmi kérdéseiről, a könyvtári kutatásról — pénz kell ide, mondják, enélkül nincs előrelépés.

NEM IGAZ, HOGY HIÁNYOSSÁGAINKNAK ÁLTALÁBAN AZ A LEGFŐBB OKA, HOGY KEVÉS A PÉNZ. Hamis, sőt fejlődésünk egyik gátja ez a felfogás. Mikor ezt mondom, nem azt állítom, hogy a fejlesztéshez nem kell pénz, de aki *csak* ezt hangsúlyozza, ürügyet keres, hogy saját hibáinak felelőssége alól kibújjon, hogy a nem-akaráásra, a bezárkózásra, a tehetetlenségre menetséget találjon. Meg kell végre értenünk, hogy a fejlődés nagyrészt rajtunk, könyvtárosokon, információszakembereken, vezetőkön és beosztottakon, gondolkodásunkon, ésszerű, összehangolt munkánkon múlik és nem a pénzen. Ezt nyugodtan bevallhatjuk, és kiegészíthetjük még azzal is, hogy a konferencia összes célkitűzései közül is annyi és akkor fog megvalósulni, amennyit mi ki tudunk harcolni, meg tudunk csinálni.

A pénzhány emlegetése mellett a megnyilatkozásokban gyakran hallhattuk azt is, hogy a könyvtárak sokféle fenntartóhoz, felügyeleti szervhez tartoznak, és ágazati irányítás, egységes könyvtárpolitikai koncepció nélkül könyvtáraink és tájékoztatásügyünk rendszerszerű működtetését nem lehet megvalósítani. *A jövőben már erre sem lehet hivatkozni, mert a konferencia egyértelműen állást foglalt az ágazati irányítás erősítése, a könyvtár- és tájékoztatásügy egysége mellett.* És ez ellen egyetlen érdekelte fenntartó, felügyeleti szerv sem tiltakozott.

És ezek után hadd kérdezzek meg néhány dolgot újra, olyanokat, amiket már nyilvánosan és sokszor és sokan megkérdeztek, de csak nagyon kevesen tettünk valamit a levegőben lógó kérdéseknek hathatós intézkedésekkel történő megválaszolására. Nyilván van olyan — sőt nem is egy — könyvtárunk, amelynek nem inge, tehát ne is vegye magára, de a többiek gondolják végig, hogy miért jár például az országba

A plenáris ülés hallgatósága (Koch József felvétele)

15 000-féle külföldi folyóirat csaknem 200 000 példányban, ahelyett, hogy ugyanezért a pénzért — mondjuk — 30 000-féle járna, de csak 100 000 példányban.

KI ÉS MI AKADÁLYOZTA MEG EDDIG A KÖNYVTÁRAKAT, hogy átgondolt, a többiekre figyelő gyarapítási politikát folytassanak, hogy pontosan és idejében bejelentsék az előfizetett külföldi periodikákat, hogy erről olyan központi nyilvántartást állítsunk fel, amely kimutathatóvá, megvizsgálhatóvá teszi a feleslegesen párhuzamos rendeléseket, ki akadályozta az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsot vagy akár az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, a Művelődési Minisztériumot, az ágazati felügyeleti szerveket, a fenntartókat vagy a koordinációs központokat, hogy arra ösztönözzék a nem központi és nem nyilvános könyvtárakat, hogy az országos választék bővítése érdekében mondjanak le egyes drága devizás beszerzésekről, és használják inkább a reprográfiai berendezésekkel felszerelt központi nyilvános könyvtárakat. Ki akadályozott bárkit is, hogy tartalomjegyzék-másolatszolgáltatást indítson, és másolatszolgáltatással devizamegtakarítást érjen el az országnak? Milyen vállalati könyvtáros és milyen vállalatvezető az, aki eltűri, hogy kis- vagy középüzemekbe ugyanaz a folyóirat 5—10 példányban járjon súlyos dollárokért, és ugyanez vonatkozik az egyetemi és a tanszéki könyvtárosokra, a kutatóintézeti könyvtárosokra és vezetőkre is. Ki akadályozza a hasonló gyűjtőkörű könyvtárakat abban, hogy saját kezdeményezéssel egyeztessék és pontosan elhatárolják gyűjtésüket, kiküszöböljenek felesleges párhuzamosságokat; hogy szabadon megállapodjanak, hogy egyik helyen az egyik, másik helyen a másik folyóirat évfolyamait teljesebb téve javítsák az olvasók kiszolgálását? Vagy miért nem lehet a nemzetközi kiadványcserében beérkezett folyóiratokat és egyéb dokumentumokat a nem nyilvános könyvtárakból a nyilvánosakba, a profilgazdákhöz átcsoportosítani? Egy bizonyos: az ilyen kérdéseket indokolttá tevő luxusgazdálkodást még a sokkal gazdagabb országok könyvtárai sem engedik meg maguknak. És ez még csak az állományalakítási munka, és annak is csak egyik része.

Lényegében ugyanennyi és ugyanilyen súlyú kérdéseket lehet feltenni a *koordinációs központok, a hálózatok egyéb együttműködési lehetőségei tekintetében is.* Vajon miért burjánzottak el, és ki a felelős azért, hogy továbbra is burjánoznak a felesleges, párhuzamos és színvonalukban, használhatóságukban is erősen vitatható könyvtári kiadványok, bibliográfiák, szemlék — egy-egy koordinációs körön belül is? Miért nem sikerült legalább e tekintetben mindenütt ésszerű munkamegosztáson alapuló együttműködést létrehozni, méghozzá nekünk magunknak, mindenféle felsőbb utasítás nélkül is? Miért nem ismerjük mi magunk sem eléggé, hogy társintézményeink gyűjteményében mi található, szolgáltatásai milyenek?

A KÉPZÉS ÉS TOVÁBBKÉPZÉS ÜGYÉT, bár többszörösen lerágott csontnak tűnhet, újra felvetem. Ezzel többször foglalkozott a tanács. folyóirata, a *Könyvtári Figyelő* pedig különszámot jelentetett meg róla, mégis újra és újra meg kell kérdezni: valóban lehetetlen-e elérni, hogy valamelyest egyértelmű választ kapjunk arra a kérdésre — és ezt mindenki el is higgye —, hogy hány új felsőfokú, valamint hány középfokú képzettségű könyvtárosra lesz az elkövetkező években szükség? Mi az akadálya annak, hogy nem sikerült eléggé összehangolni a különféle képző intézmények oktatásának tartalmát, tanmenetét, miért nincs elég színvonalas tansegédlet, jegyzet és tankönyv, és miért szakadt el ilyen mértékben a képzés a gyakorlattól? Miért nem tudtuk feloldani mindeddig azt az ellentmondást, hogy a végzetek elhelyezkedési nehézségekkel küzdenek, ugyanakkor a könyvtárak panaszkodnak a szakképzetlen könyvtárosok megszálló hadai miatt.

Ez az egész, a képzésre vonatkozó kérdéssorozat jól mutatja, milyen bonyolult és nehéz eredményeket elérni, még akkor is, ha már van helyzetfelmérés, ha van vagy vannak elképzelések, javaslatok, ha a különféle tanácsok, bizottságok már határozatot is hoztak. Mert ha ez már mind megvan és jó is, még akkor is, sőt akkor elsősorban a döntésen, a munkán, a végrehajtáson múlik minden. Csak ennek az eredménye lehet a mérce. Nekünk kell úgy dolgoznunk, hogy ha már mindez megvan, elvezessen a rendszerszerűen működő könyvtár- és tájékoztatásügyszóhoz.

És itt a vándorgyűlésen egymás közt, úgy gondolom, elsősorban erről, a mi saját és sajátos feladatainkról és felelősségünkéről kell majd beszélnünk, arról, hogy ki-ki egyenként és intézményenként mit tegyen az egységes könyvtári és tájékoztatási rendszer létrehozása, gazdaságos és a szükségletekkel harmonizáló működtetése érdekében.

Minden morgolódásom, elégedetlenkedésem ellenére, hadd mondjam meg, hogy nem vagyok pesszimista. Úgy érzem, *minden gazdasági nehézség ellenére is megvannak a feltételei a fokozatos, egyenes vonalú és a lemaradások eltüntetését reálisan célul tűző fejlesztésnek.*

Bizodalmam nemcsak azon alapszik, hogy az emberek, legalábbis a tisztessége-sebbje, szeretnének valami hasznosat, jót, előbbrevívót csinálni. Ez a könyvtárosok között egyre inkább érzékelhető akarat önmagában sem kevés és nagyon is megbecsülendő, de emellett mégis nagyon fontos, hogy országunk társadalmi, politikai és gazdasági fejlődésében olyan ponthoz érkezett el, amikor már nemcsak mondjuk, de mindenki előtt egyértelműen világos is lett, hogy szocialista építésünk folytatásához az ismeretszerzés gyors és általános bővítésére, tanulásra, a kulturális színvonal emelésére, művelődéspolitikai és tudománypolitikai célkitűzéseink megvalósítására van szükség. Ehhez társadalmunk megfelelő intézményrendszerrel és ezen belül értékes könyvtárakkal, tájékoztatási szervezettel rendelkezik.

A MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM A IV. KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIÁN egyértelműen magára vállalta gondjainkat, a könyvtári és a tájékoztatási feladatok teljesítésének felelősségét, és ez önmagában is nagy eredmény. De a minisztérium könyvtári osztálya a problémákat egyedül a legjobb szándék mellett sem oldhatja meg, ezért elengedhetetlenül szükséges, hogy mindannyian összefogjunk, és segítsük az irányítást is, a végrehajtást is, az ellenőrzést is.

Ebben szerepe van az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak is: lehet javítani az összetételén, javítani kell a munkamódszerén, a legfontosabb feladatok előtérbe helyezésén, az előterjesztéseinken és a javaslatokon is. Mindez nehéz, de van egy nagyon biztató lehetőségünk, és ez a *tanács nyitottsága. Ügyrendünk szerint a munkába bárkit be lehet vonni, aki jobbító szándékkal hajlandó közreműködni.* Mindenkitől észrevételeket, javaslatokat várunk tehát arról, hogy mivel kellene foglalkozni: arról is, hogyan, és arról is, hogy az egyes intézkedéseknek milyen a hatása, hiszen a visszacsatolásra nagyon nagy a szükség. Jelentkezést és segítséget várunk az egész könyvtárótsáadalomtól. A kezdeményezők és a közreműködők körének bővítését az is szükségessé teszi, hogy idejében gondoskodnunk kell arról, hogy a fiatalok megtanulják, miként kell a tágabb, országos feladatokon gondolkodni, saját könyvtáruk részfeladatain túl egy nagyobb rendszer összetettebb problémáit megoldani.

EGYESÜLETÜNK IS FONTOS SZEREPET JÁTSZIK e munkában. Minden vándorgyűlésünkön jólesik látni, hogy több százan összefövünk csak azért, hogy közöset vállaljunk, hogy kinyilvánítsuk elkötelezettségünket egy jó ügy, egy lelkesítő feladat: egész népünk munkáját és tanulását, műveltségét és szórakozását segítő szolgálat mellett. Ez a tettekben is megnyilvánuló részvétel, de a vándorgyűlés maga is, nagy tanúságtétel, és ezen túl minden résztvevő számára, jött legyen kicsi vagy nagy, közművelődési vagy tudományos, zenei vagy iskolai könyvtárból, alkalom arra, hogy találkozzék a többiekkel, beszélgessen, érdeklődjék és tájékoztasson, ügyeket intézzen, és a közös célokat szolgáló kapcsolatokat építsen. Ezt a vándorgyűlési légkört, együttgondolkodási és együttműködési készséget kellene egész évre és minden könyvtárost egybefogó módon intézményesítenünk, és osztódással szaporítani azt az itt is jelenlevő magot, amely néhány tucat igazán tehetséges, jól képzett, kezdeményező, a célokat világosan látó és a hibák miatt alkotó módon elégedetlenkedő könyvtárosból áll. Azok legyenek köztünk a hangadók és azokra figyeljünk, akik ismerik és követik elődeink példamutató magatartását, tisztelik szakmánk szép hagyományait, de fogékonyak az új iránt is. Az egyesületnek nemes feladata, hogy mindezeket az erőket mozgósítsa, aktivizálja, összefogja, és ezáltal is segítse országos feladataink végrehajtását.

ZSIDAI JÓZSEF:

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete a konferencia ajánlásainak végrehajtásáért

A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETE EGYETÉRT a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásaiban megfogalmazott programmal, és nemcsak óhaját fejezi ki, hogy az a lehető legteljesebben megvalósuljon, hanem szándékát is a tevékeny közreműködésre. A Művelődési Minisztérium a következő évek során támaszkodni kíván egyesületünk munkájára, aktivitására és erejére, s ezt a tézisek két pontjában a következőképpen fejezte ki: „A könyvtárosok szakmai elhivatottságának és önbecsülésének, korszerű szemléletének erősítésében, szaktudásuk növelésében, az egész könyvtárostársadalom összefogásában és mozgósításában továbbra is nagy feladatai vannak a Magyar Könyvtárosok Egyesületének.” Továbbá: „Az ágazati irányítás demokratizmusának elmélyítése érdekében tovább kell erősíteni a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkáját.”

A Könyvtárosegyesület vezetősége valóban mindenkor arra törekedett és törekszik, hogy a könyvtárügy fejlődési irányait, gondjait, a megoldásra érett problémákat megvilágítsa a tagság előtt, tisztán láttassa azokat. Hogy ez mennyire igaz, az utóbbi öt év vándorgyűléseinek témakörei is bizonyítják. Ezek a következők voltak:

1976: A könyvtárak közönségkapcsolatai (Public Relations);

1977: Az 1976. évi közművelődési törvény és a fejlett szocialista társadalom építésének összefüggései;

1978: A könyvtári és a tájékoztatási központi szolgáltatások szerepe, jelentősége és fejlesztési főirányai;

1979: A könyvtárközi munkamegosztás és együttműködés a hatékonyság és a gazdaságosság szolgálatában;

1980: A magyar könyvtárügy fejlődése az elmúlt évtizedben (1971—1980). (A III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak végrehajtása.)

Mostani vándorgyűlésünkön pedig a IV. konferencia ajánlásai mögött húzódo tartalom kibontásán, a tennivalók meghatározásán és a végrehajtás elindításán fáradozunk.

Véleményem szerint a magyar könyvtárügy rengeteg teendője közül két kulcsfontosságú feladatot kell kiemelni, és az egyesület erőfeszítéseit ezekre összpontosítani. Először: A termelést, a gazdaságot s a velük összefüggő kutatást hatékonyan és ésszerűen kell kiszolgálni azonnal felhasználható, értékesíthető információkkal. Másodsor: a gyermekeket, az ifjúságot, a felnövekvő nemzedéket meg kell tanítanunk olvasni, könyvet használni; művelt emberré nevelésüket elő kell mozdítanunk, hogy valamikor majd az egész magyar társadalomra érvényes legyen a művelt jelző. Mindkét feladat elemi fontosságú, és egyazon célra irányul: a fejlett gazdasággal rendelkező, magasrendű műveltségi eszményekkel áthatott szocialista társadalom felépülésének hathatós támogatása könyvtári eszközökkel. Az első feladat a szakkönyvtáraknak van címezve, a második a közművelődésieknek, de a kettő egymástól el nem választható, mert egyik a másikat erősíti, egymásra épülnek.

A gazdaságfejlesztéssel összefüggő könyvtári ügyekben az egyesületnek nagy, központi feladatai is vannak. Mindenekelőtt segítenie kell a Művelődési Minisztériumot a tervezésben, a valós programok kidolgozásában. Újra át kell gondolni a szakkönyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatás ügyét! Erre éppen most nagy lehetőség

kínálkozik, mert napirenden van az Ipari Minisztérium információs programjának kidolgozása. Ezzel kapcsolatban minden nagyobb érdekelt intézményt és testületet: a műegyetemi könyvtárakat, a tájékoztató intézményeket, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központot, az Országos Könyvtárügyi Tanácsot és a Könyvtárosegységet is meg kell kérdezni. Mivel az alkalom az előbbrejutás lehetőségét hordozza magában, élni kell vele. Emellett az egyesület saját kapcsolatai révén segítse elő a korszerű technológiák tanulmányozását és hazai meghonosítását, más esetekben pedig a nemzetközi munkamegosztás szélesítését.

Igaza van Vályi Gábornak abban, hogy elutasítja az olyan magatartást, amely kizárólag az újabb és újabb pénzeszközök rendelkezésre bocsátásához köti a cselekvést. A modern technológiák ismeretében ma már tudjuk, hogy ezek mellett a hagyományos szolgáltatások is megmaradnak, vagy alternatív funkciókat teljesítve élnek tovább. Javításuk, fejlesztésük saját erőből is megoldható.

A legkorszerűbb eljárások meghonosodását — az ésszerű keretek között — gyorsítani kell. Hangsúlyozom az ésszerűséget, a józan mértéktartást, mert nem lehet gátlástalanul követelőzni, és nem szabad „kerül, amibe kerül” alapon fejleszteni. Hogy mi az ésszerű, melyik a helyes és járható út, nekünk kell eldöntenünk. Ehhez sok-sok ismeretre van szükség, melynek megszerzéséhez az egyesület keretei között folyó *továbbképzés* eredményesen járulhat hozzá. Az egyesület ez irányú központi feladataim túl tekintve, műszaki szekciójára hárul a legtöbb felelősség azért, hogy felkészültségük növelésére készítse a műszaki könyvtárosokat, és cselekvésre ösztönözze őket. — Csak mellékesen említettem meg, hogy a társadalomtudományi szekció ilyen vonatkozású munkája sem jelentéktelen és nem is könnyű, mert egyrészt a társadalomtudományok szintén mind nagyobb szerepet játszanak a termelésben, és mert e tudományok információs rendszerét sokkal nehezebb kiépíteni, mint a műszakiakét, lévén a külföldi, átvehető kész anyag mennyiségileg elenyésző.

A gyermek- és az ifjú korú nemzedék olvasóvá nevelése szintén nagyhorderejű, de nagyon nehéz könyvtári feladat. Elsősorban az e területen dolgozó könyvtárosokat kell segítenünk abban, hogy minél teljesebben felkészüljenek küldetésükre. A most lezajlott könyvtárügyi konferencián *Pozsgay Imre* miniszter például arra hívta fel a figyelmet, hogy a nyolc általános iskolai osztályt el nem végzők újratermelődnék, számuk jelenleg is másfél millióra tehető. A könyvtári munkának ezzel a tehertelével komolyan kell számolnunk. Hasonlóképpen a kétműszakos oktatás hátrányával is, de nem feledkezhetünk meg azokról a növekvő gondokról sem, amelyek abból fakadnak, hogy változó korunkban átalakulóban van a család is. Az új helyzetben a házikönyvtárak, a családi könyvtárak mindenesetre mint előremutató példák, befolyásoló tényezők veendőek számításba. A gyermek- és a serdülőkor változó arculatának nyomonkövetése sok erőfeszítést kíván a könyvtárosoktól. Fejleszteni kell pedagógiai, pszichológiai, szociológiai felkészültségüket és azt a képességüket, illetve készségüket, hogy az iskolai könyvtárakkal és magával az iskolával is jól működjenek együtt. A továbbképzést tehát ez irányban kell fejleszteni. s a Könyvtárosegységet vezetősege ebben mindkét szekció munkáját segíteni fogja.

Minden akadályozó tényező és nehézség ellenére is előbbre kell lépnünk a fiatalság, a jövő felnőtt olvasóinak rendszeres könyvtárhasználóvá nevelésében, mert a nemzetközi összehasonlítás adatai ránk nézve egyáltalán nem biztatóak. A könyvtárba beiratkozott olvasók aránya ugyanis például a mi 14,9 százalékunkkal szemben Csehszlovákiában 16, Hollandiában 24,5, Finnországban meg éppenséggel 37,3 százalék.

A DEMOKRATIZMUS FEJLESZTÉSÉVEL, a demokrácia és az állami irányítás összefüggéseivel nemcsak elviekben, hanem konkrétan is foglalkoznunk kell.

Pártunk központi politikai célkitűzései közé tartozik a szocialista demokrácia szélesítésére való törekvés. Az utóbbi időben magasabb párt- és állami szervek vizsgálják azt, hogy az értelmiség társadalmi szerepét miként lehetne bővíteni olyképpen is, hogy a társadalmi szervezetekben és szakmai egyesületekben valóban alakuljanak ki a magas színvonalú szakmai fórumok. Olyanok, amelyek osztoznak az ország vagy egy szakágazat gondjaiban, és tesznek is valamit a gondok enyhítéséért. Ilyen érte-

lemben kell a mi egyesületünknek is foglalkoznia a demokrácia, a demokratizmus további szélesítésével.

A demokrácia mind erőteljesebb kiteljesedése során a Művelődési Minisztérium elvárja tőlünk: csaknem négyezres tagságunk tapasztalataival, mindennapos munkájával segítse őt abban, hogy a könyvtárügyről friss és helyes tájékozottsággal rendelkezzen. Azt is reméli, hogy a szükséges intézkedések kidolgozásában szintén segítjük, mert az általa hozott intézkedések végrehajtásához társakra kíván találni. A demokrácia útjának és működésének valóban legfontosabb ismérve, hogy azokban az ügyekben, amelyekben korábban már egyetértettünk, a végrehajtást is hathatósan támogassuk. E pontban azután sokféle egyesületi feladat található a probléma értelmezésétől kezdve a helyes tájékoztatásig, a továbbképzésig és az érdekvédelemig.

Szakmánk ilyen szellemű demokratizmusának szélesítése során az állami irányítás biztosan számíthat az egyesületre, amely a szakmai tapasztalatok és vélemények gyűjtőhelye: vállalkozik a szocialista könyvtárügynek elkötelezett, de határozott arculatú lelkiismeretébresztő szerepére, annál is inkább, mivel a szervezet tagjai a területi és a szakágazati szervezetekben, a legkülönbözőbb szakmai fórumokon, a vándorgyűlésen és az évi közgyűlésen nyílt, őszinte, kritikus hangú, de felelősségteljes párbeszédet folytatnak egymással és a főhatóság képviselőivel.

A demokratizmus növelésének igénye kapcsán szeretném még felemlíteni azt is, hogy a minisztériumi vezetés, az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Könyvtáros-egyesület egymás közötti viszonyában igen sok az ígéretes vonás. A kapcsolatok rendszere jó, az egymás közötti érintkezés őszinte, kritikus hangvételű, de tele van felelősségtudattal is, és alkotó, építő szellem hatja át. Ígéret ez az ajánlások végrehajtásának nehéz munkájához is.

VÉGÜL A KÖNYVTÁROSKÉPZÉSRŐL is szeretnék néhány szót szólni. Nem túlzok, ha azt állítom, hogy ezen a területen nagy harcot vívtunk az utóbbi években, és nem is eredménytelenül. Az egyetemi, a főiskolai és a könyvtárkezelői képzés intézményesített rendszere tisztázódott, kialakult. A IV. konferencia előírásai szerint a feladat most két területre tevődik át: minden erővel és mindenütt javítani kell a képzés tartalmát, s a könyvtárakhoz, a gyakorlathoz kell közelíteni az oktatást, és ezt is intézményesíteni kell. Az egyesület tevékenységét ugyancsak ilyen irányba kell igazítanunk.

Egyesületünk akkor tölti be hivatását a most következő években, ha a IV. országos könyvtárügyi konferencián elfogadott program szellemében tevőlegesen segíti e program végrehajtását. Minél többet tudunk tenni ennek érdekében, annál jobb lesz szakmai és emberi közérzetünk, mert szűkebb környezetünk, munkahelyünk, a felhasználók hálásak lesznek a könyvtári szolgálatért. Közös óhajunk, hogy az egyesület szekciói, területi szervezetei és bizottságai ez irányba fejtsék ki tevékenységüket!

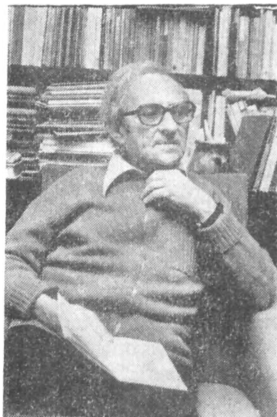
Hallottuk

hogy a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem vezetősége 1981. január 1-i hatállyal önálló kutatóhelynek nyilvánította az egyetem központi könyvtárát. Kutatást — anyagi és erkölcsi támogatásával — az alábbi témakörökben folytathat a könyvtár: 1. Bányászati-kohászati felsőoktatás- és szakirodalom-történet; műszaki-természettudományos könyvtártörténet (XVIII—XIX. század), 2. A könyvtárközi együttműködés elméi.

Az első témába tartozó kutatások befejezésének időpontja 1990, a másodiké 1983. A támogatott kutatás természetesen beszámolási kötelezettséggel is jár.

Az egyetemi könyvtárak történetében ez az első eset, hogy az egyetem elismerte a könyvtártudományi kutatótevékenységet, és az eddigi eredmények értékelése alapján hozta meg döntését. A miskolci kezdeményezésnek azért is különös jelentősége van, mert nem a könyvtártól, hanem az egyetem vezetőitől indult ki.

„Könyvtáraink jól ellátnak engem”

MÉREI FERENC
pszichológus,
az MTA
irodalompszichológiai
bizottságának
elnöke

— Professzor úrnak V. Binét Agnessel közösen írt *Gyermeklélektanában* olvasható a következő gondolat: „Az a gyerek, aki beleszületik a könyvkultúrába, 2 éves kora körül már tud adekvátan bántani a könyvvel: nem rakosgatja vagy dobálja, hanem nézegeti.” Fővillanyozó mondat ez a könyvtáros számára, márcsak azért is, mert ismereteinket mind a mai napig (és én remélem, még sokáig) túlnyomórészt könyvekből merítjük. Lehet, hogy itt követjük el az egyik súlyos hibát azzal, hogy kevés jó gyermekkönyvet tudunk adni a legifjabbak kezébe?

— A legkisebbek számára külön könyvtípus létezik. Lényege az, hogy szemléltető. A kisgyermek megtalálhatja benne világunk azon dolgait, amelyeket könnyen felismer. A könyvhöz való viszony abban az életkorban, amikor a gyerek még nem tud olvasni: felismerő viszony. Felismeri a vödöröt, a szappant, a virágot. A leporellószerű képeskönyvek az első jó és hasznos találkozásai a gyermeknek és a könyvnek. Talán nincs elég leporelló Magyarországon. Azt nem mondhatom, hogy drágák, mert elérhető áron kaphatók, de valahogy kevesebb van belőlük, mint számos nyugat-európai könyvországban.

Ez a leporelló-korszak nem tart nagyon sokáig. Két-három éves korától kezdve már azt kívánja a gyermek, hogy üljön oda mellé a papája, mamája, testvére, és mesét olvasson föl vagy mondjon el neki. Ismerek egy családot, ahol már felnőttek a gyerekek. Nekik, egy fiúnak és egy lánynak, annak idején

az apjuk minden este hosszú elbeszélő költeményekből olvasott fel. Naponta néhány szakaszt a *János vitézből*, a *Toldiból*, Petőfi *Bolond Istókjából* és másokból is; mindenesetre János vitéz csillogott a legfényesebben. Nos, mondanom sem kell, ezekből a gyerekekből természetszerűleg lettek könyvet, színházat, művészeteket szerető emberek. Annál többet, mint hogy könyvet, olvasni valót ad a gyermekének, a szülő nem is igen tehet.

— Rendszerint már gyermekkorban eldől, hogy kiből lesz olvasó felnőtt...

— Onnan kezdve, hogy a gyerekek önállóan olvasnak, alig ellenőrizhetőek olvasmányaik. Véleményem szerint a gyerekek bármit olvashatnak. Nem tudok olyan könyvet mondani, amit tiltani kellene tőlük, mert úgymint csak annyit értenek meg belőle, amennyit saját szintjükön képesek megérteni. Minden műnek számos rétege van, és a gyerekekhez majdnem mindig eljut ezekből valamelyik. Itt egy olyan szülőre hivatkozom, aki a 12–13 éves lányainak Boccaccio-történeteket is adott. A lányok felnőttek, és nagyon jól megállják a helyüket az életben. Az egyik mondanivalóm itt tehát az, hogy mindent el lehet olvasnia a gyerekeknek.

A másik viszont: Mégiscsak létezik ifjúsági irodalom. Ez azért fontos, mert a gyerekek szeretik az ifjúsági olvasmányokat. Azért, mert ezek írói a nagy történeteket a kicsikre szabottan mondják el. Nem kell *Don Quijote* történetéről ezer oldalt olvasniuk, elég ha elolvassák a *Radnóti Miklós*-féle, jóval vékonyabb ifjúsági átiratot. Ugyanez vonatkozik a *Copperfield Dávidra*, a *Gulliverre*, a *Kis Dorritra* is.

Eddig a felnőttek számára írt könyvekről beszéltem. De még fontosabb, hogy a gyermekeknek írt könyvekről szóljak, amelyek közül világméretben is az egyik legjobbat, *A Pál utcai fiúkat*, Magyarországon írták. S ugyanilyen hangon és színvonalon írt a gyermekeknek *Mark Twain*. Az ifjúsági irodalom lírai jellegével, a bátorság kiemelésével, a jórossz, fekete-fehér lenyomattal — ami nagyon megfelel a 10–12 éven aluli gyermekeknek — rendkívül sokat nyújt a kicsiknek. Az olvasó gyerek nemcsak a maga tapasztalásából meríti élményanyagát, hanem irodalmi tapasztalásokat

is visz magával, és ez nagyon megemeli a gyermekek belső munkáját, tágítja érdeklődésük körét. A jelenség azonban bonyolultabb. Bármennyire fontos is a gyermekkorban a fantázia világa, a kisgyerek a pontos definíciókra szintén nagyon erősen vágyik. E célból készítettük gyermeklexikonunkat.

— Az *Ablak-Zsiráfot*?

— Igen. Ez „mellékterméke” volt a *Gyermeklélektannak*. Több száz gyerekkel folytatott beszélgetésünk eredményét sűríti — bizonyos szavakról, dolgokról, főnevekről. Mind a mai napig kapunk leveleket gyerekektől, amelyekben számonkérjük tőlük, hogy ezt vagy azt a dolgot, tárgyat miért nem ismerteti a könyv. A fogalmakat természetesen nem a felnőttlexikonok szintjén igénylik, hiszen nekik saját evidenciaszintjük van, s ők annak megfelelő meghatározásokat várnak. Azt, hogy milyen körbe tartozik az a bizonyos dolog, és mit lehet vele csinálni. Ha a kukoricáról annyit tudnánk, hogy növény, amelyet megfőzve megesszük az emberek, és amelyet az állatok is szeretnek, akkor egyelőre eleget tudnak a kukoricáról.

A gyerekeknek másféle gondolkodásuk, másféle evidenciagényük van; műveltségük nemcsak mennyiségében, hanem minőségében is különbözik a felnőttétől. A gyermekirodalomnak is alaptétele: ne úgy adja az ismereteket, hogy azok be legyenek csomagolva a fantáziába. Jobb külön tálni az ismereteket és külön a fantáziát, a lírát. A *Móra Kiadó*-nak igen jó a könyvpolitikája, erre a különbségre nagyon vigyáznak, és külön „adagolják” a táplálékot a képzeteknek és az ismeretűségnek.

Ahhoz, hogy a gyerekek használni is tudják az irodalmat, gyermekkönyvtárak kelljenek. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak igen jók a gyermekkönyvtárai.

— Ezekben a gyermekkönyvtárosok már az óvodáskorú gyerekeket is megismertetik a könyvtárral. *Professzor úr nagy hangsúlyt helyez az „érzelmi felvilágosításra”, az érzelmi nevelésre. Ennek kerete elsősorban az irodalomtanítás lehetne.*

— Hosszú ideig azt kifogásoltam, hogy tilalmak csorbítják az érzelmeket. Ha fiúnak lánnyal, lánynak fiúval nem szabad érintkeznie, akkor a páros érzelmek nehezebben fejlődnek ki. Ez ma már nem egészen így van. A szexuális felvilágosítás manapság fölébe nőtt a nemek közötti különbségek *érzelmi megragadásának*. Amikor a gyerekek a János vitézről tanulnak, nem tudják, hogy Jancsi és Iluska között ugyanolyan kapcsolat van, mint amelyikről ők az osztályfőnöki órán nemi felvilágosítás címén

hallottak. Sőt, az irodalomtanárok ügyelnek arra, hogy a gyerekek erre ne is gondoljanak. A szexuális felvilágosítás közben viszont sok iskola megfeledkezett az érzelmi felvilágosításról. Amikor művészetet kezdünk nyújtani a gyermek számára, akkor az érzelmek fejlesztése rendkívül lényeges velejárója a művészeti nevelésnek. A tudomány nagyon nehezen tud érzelmet kelteni, erre csak a művészet képes. Az ifjúsági irodalom egyik legszebb feladata tehát, hogy fentartsa az érzelmet, és ne féljen attól, ha könnyet fakaszt az olvasóból. Természetesen nem akarom különválasztani a szexuális felvilágosítást és az érzelmi nevelést, a kettő harmonikus egyensúlya a kívánatos. Ehhez viszont az kellene, hogy a magyarórán több legyen az érzelem, az ifjúsági irodalomban meg több a szex.

— *Professzor urat „olvasó pszichológusnak” tartják tanítványai...*

— Ennek a lakásnak minden szobájában van könyv, összesen vagy tízezer kötet. A legnagyobb gyakorlati jelentőségűek számomra a lexikonok és a szótárak. Ezek tájékoztatnak. Volt olyan törekvésem, hogy ne keljen kimozdulnom itthonról, ha valaminek utána akarok nézni. Ez az elképzelésem nagyjából meg is valósult, ritkán kell szakkönyvtárhoz folyamodnom. Azelőtt persze szerettem könyvtárba járni. A legkedvesebb számomra a párizsi *Sainte-Geneviève Könyvtár* volt, ahol nemcsak dolgoztam, hanem éltem is. Naponta délelőtt tiztől este tízig ott tartózkodtam. Olvastam, s ha elfáradtam, az előcsarnokban, a folyosón beszélgettem. Csakugyan ott éltem.

— És itthon?

— *A Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai Intézetének* kitűnő könyvtárába sokat jártam, mostanság azonban ott sem kell megfordulnom, mert „telefon-összeköttetésben” vagyunk, s ha valamire szükségem van, elküldik nekem. Megemlítem még a *Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola* könyvtárát is, és több mint tíz évig használtam az *Országos Ideg- és Elmegyógyintézet* szakkönyvtárát, amellyel szintén nagyon elégedett voltam. *Példáimmal a kis szakkönyvtárak otthonosságát és főként a szakkönyvtárosok munkáját szeretném dicsérni.*

A nagyok közül az *Egyetemi Könyvtár*at látogattam. Nagyon gyakran használok a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést, amelyről a legjobb tapasztalataim vannak. Minden megérkezik a távoli országokból, távoli könyvtárakból is. Külföldi barátaim sokszor felajánlják, hogy megküldik a számomra fontos szakkönyveket, de én megköszönöm: könyvtáraink jól ellátnak engem.

— A kölcsönzőpult egyik oldalán az olvasó, a másikon a könyvtáros áll. A pult sok könyvtárban jelképesen is elválasztja őket egymástól. Nem minden könyvtáros képes jó, bensőséges, emocionális kapcsolatot teremteni az olvasóval. Mit tanácsolna számukra?

— Tapasztalatból ehhez nem tudok hozzászólni. Azokban a könyvtárakban, amelyekkel kapcsolatban állok, szakértő, lelkes könyvtárosokkal találkozom.

Magát a témát azonban mégis fontosnak tartom. Magyarországon az emberek nem elég barátságosak. Sem az üzletekben, sem a könyvtárakban, talán a könyvtárakban sem. Nem fontos nekik az, hogy a másikkal egy jó napot vagy akár csak egy kellemes percet is szerezzenek. Pedig, úgy gondolom, a könyvtárakban ez döntő kérdés. Nemrég bementem egyik nagy könyvtárunkba, hogy megnézzek valamit a cédulakatalógusban. Egészen kis dolgokat kértem, információkat, és igazi barátságatlan emberrel találkoztam. Egy pillanatra szinte elszégyelltem magam, hogy most meg-

zavartam egy fontos embert a fontos munkájában... csakhogy tudom, ez nem igaz. Ő azért van ott, hogy nekem segítsen. Ez a dolga.

Ez az általános országos mogorvaság lehető fel a könyvtárakban is. Azt hiszem, hogy a könyvtárosoknak is jót tenne a szociálpszichológiai képzés, mégpedig abban a formában, amit én önismereti csoportnak nevezek. Ha például kevés a könyvtárosok fizetése...

— *Nincsenek túlfizetve.*

— Akkor a könyvtáros frusztrált, nincs presztízse, nincs kellő anyagi megbecsülése... De ennek ellenére a jobb önismeret hasznos lehetne.

Esetleg jobban meg kellene nézni a külföldi könyvtárosképzést, ők hogyan csinálják... Ők talán nem ilyen mogorvák.

Mégis inkább jót kell mondanom a hazai könyvtárosokról. Ertenek a könyvekhez, s — ha némelyikük mogorván is — használható és megbízható felvilágosítást adnak az olvasóknak.

Walter Béla

műhelykérdések

A könyvtári tájékoztató munka mérése

„A munkanorma... eszköz a munka ésszerű elosztására, a folyamatok kialakítására, az ellenőrzésre, végül pedig a tervezés megalapozására” — írta *Cholnoky Győző* a *Könyvtáros* 1977. májusi számában. A könyvtári munka szinte minden fázisára többé-kevésbé sikerült már normákat kialakítani, a tájékoztatói, szaktájékoztatói tevékenység normáira vagy azok kialakítására azonban a szakirodalomban csak elvétve találunk utalást. *Szilágyi Tibor* 1970-ben a közművelődési könyvtárak tájékoztatóinak munkájával foglalkozó cikkében ezt állapította meg a *Könyvtári Figyelő*ben: „Teljes tájékoztatói statisztikát egyetlen könyvtár sem vezet: a nyilvántartás — amennyiben van — szubjektív fontossági kritériumokon alapul.”

Az ma már nem vitatott kérdés, hogy a könyvtár tartalmi, minőségi munkájának fontos meghatározó tényezője a tájékoztatói garda tevékenységének színvonala, amelynek több összetevője is van. Közülük a legfontosabbak: az állományok és fel-tárásának szervezettsége, színvonala; a tájékoztatók szaktudása, pedagógiai érzéke és az olvasóval való foglalkozás készsége.

Tegyük fel, hogy ezekkel az alapvető tényezőkkel egy könyvtár teljes mértékben rendelkezik — ez lehetséges is, hiszen az állományra és a tájékoztatók létszámára vonatkozó normákat központilag is kidolgozták —, ám hogyan tudja lemérni a vezető, a felettes szerv, esetleg maga a tájékoztató könyvtáros, hogy az adott könyvtárban milyen a tartalmi munka, milyen a tájékoztatás, a könyvtári szolgálat színvonala?

Az év végi statisztikák csak mennyiségi mutatókat tükröznek, mivel a munkanaplók csak mennyiségi adatokat tartalmaznak (a látogatók, a kölcsönzött kötetek száma stb.). A könyvtárban folyó tájékoztató tevékenységről legjobb esetben is csak az olvasószolgálat vezetőjének éves szóveges jelentése ad számot, ha egyáltalán képes erre. Nincs ugyanis egységes mérési módszerünk és statisztikai bázisunk!

A tévedések elkerülése végett: nem a még több, főként a felesleges adminisztráció hiányzik nekünk, de szeretnénk, ha a közművelődési könyvtárak tájékoztatóinak

munkáját végre megfelelően és hitelesen értékelnék. Ez annál is inkább időszerű volna, mert a *Baranyi Imre—Pápay Zsuzsa*-féle felmérés alapján (*Könyvtáros*, 1980. 5. szám) rendkívül kedvezőtlen kép alakulhatott ki a szakmai közvéleményben a könyvtári munka e területéről.

A tájékoztató könyvtárosok évek óta próbálkoznak azzal, hogy valamilyen módon számat adjanak éves teljesítményükről. Ez azért is szükségessé vált, mert a szakrészlegiek kialakítása után különösen fontos lett, hogy a megnövelt létszámú apparátus munkáját megfelelően, tárgyilagosan értékelhesse a könyvtár vezetősége, illetve a felügyelet vagy a szakmai érdeklődők köre.

A tájékoztatás módjai

A Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársai a szakirodalom alapján úgy vélik, hogy a tájékoztatásnak a következőkben felsorolt szintjeivel kell számolniuk:

1. *Gyorstájékoztatás*nak minősül a felvilágosító-tanácsadó munkának az a fajtája, amelyhez egy információforrás egyszeri használata, ajánlása, magyarázata szükséges. Ilyenek például az útbaigazítás, az adatszolgáltatás, vagyis a katalógusok alapján egy adott mű megkeresése, a szintén katalógusból vagy lexikonból kikereshető, meghatározott szerzőre, műre vonatkozó információk — az olyan kérdések tehát, amelyekre az úgynevezett „egylépcsős” megközelítéssel válaszolni lehet.

2. A *szak-tájékoztatás* már két- vagy többlépcsős tevékenységből áll, s többféle tájékoztatási eszköz használatát is megköveteli. Ilyen lehet az egy témával kapcsolatos irodalomajánlás; egy sajátos szakmai kérdés megválaszolása, amelyhez már két vagy több segédletet kell felhasználnunk; idézetek keresése, ellenőrzése; olvasási tanácsadás stb. E kérdések megválaszolása nem minden tájékoztatás alkalmával minősül szak-tájékoztatásnak. Ha ugyanis az irodalmi szak-tájékoztató például megold egy verselemzéssel kapcsolatos feladatot, munkája csak az első alkalommal számít szak-tájékoztatásnak, amíg a *Verselemzések bibliográfiájából*, vagy az irodalmi analitikus katalógusból kiválasztja a legmegfelelőbb művet. Amennyiben többször is ugyanazzal a kéréssel fordulnak hozzá, e tevékenysége már „csak” gyorstájékoztatásnak minősül.

Azokat a kérdéseket, amelyeknek megválaszolása a szak-tájékoztatónak hosszabb idejét veszi igénybe, és várható többszöri előfordulásuk — például irodalom az UFO-król, az affrikáta-vitáról, a búbos kemence építéséről, a Kőrösi Csoma-emlékérem alapításáról, a Magyar Vöröskereszt történetéről, a szauna építéséről stb. — a tájékoztató asztalon gyűjtjük a mindenki által könnyen hozzáférhető, úgynevezett referenszkatalógusban, amely a válaszokat és a lelőhelyet egyaránt feltünteti. Ezt a katalógust tárgykörök szerint szerkesztjük. Főbb témáink: címek, díjak, kitüntetések; jeles napok; mindenről; személyek; témaösszeállítások; zene. Ha például egy kötelezőirodalom-jegyzékben helytelen bibliográfiai adat szerepel — ami, sajnos, gyakran előfordul —, a helyes választ is itt tüntetjük fel, hogy a másik tájékoztató megkíméljük a felesleges keresgéléstől.

3. A soklépcsős vagy összetett referenszkérdés bibliográfiai kutatásokat, illetve összetett adatgyűjtést igényel. A *bibliográfiai tevékenységnek* két fajtája fordul elő nálunk a gyakorlatban: *Témabibliográfiát* — megadott témákról — elodmányokhoz, tanulmányi versenyekhez, szakmai továbbképzéshez, vetélkedőkhöz, tudományos kutatásokhoz állítunk össze. Ezeket a gépelt jegyzékeket egy központi tájékoztató füzetben nyilvántartjuk, és évenként tételszámozzuk. Egy-egy példányt dossziében megőrizzünk, katalogizálunk és a Szombathelyről kapott irodalomkutatások katalógusába sorolunk. A témajegyzékek nagy részét a Szombathelyi Megyei Könyvtárnak is elküldjük. A *témafigyelés* a legtöbb időt igénylő tájékoztatói tevékenység. Kutatóknak, vállalatok kutatócsoportjainak rendszeres tájékoztatást küldünk a kutatásaikkal kapcsolatos irodalomról. Cédulákon — ezeket könnyebben tudják csoportosítani — vagy jegyzék formájában megbeszélt időközönként értesítjük őket a legfrissebb irodalomról.

E két tájékoztató tevékenységet rendszeresen feljegyezzük, az év végén tehát nem jelent gondot a tájékoztatók egyéni és együttes teljesítményének elemzése, értékelése. Nehézséget csak a gyors- és a szak-tájékoztató tevékenység mérése okoz.

Eredmények és gondok

1980 nyarától kezdve a gyorstájékoztatást reprezentatív mintavétellel mérjük. Minden héten kijelölünk egy kölcsönzési napot, amikor is minden gyorstájékoztatást rögzítünk. (Ezeket a tájékoztatók egyéni naplójukban vonalkával, „strigulával” regisztrálják.) Az adatokat este összesítjük, és az általunk vezetett rendszeres statisztikába feljegyezzük. Íme az eredmények tavaly augusztus óta: napi átlagban 70 gyorstájékoztatást adtunk. A forgalmasabb napokon 80—110, a nyugalmasabbakon 30—60 volt a gyorstájékoztatások száma.

A szaktájékoztatások rögzítése már bonyolultabb, mivel feljegyzésük rendszeresítést igényelne. Egy-egy kérdés megoldása sokszor hosszú időt, néha órákat vesz igénybe, s ahogyan elkészülünk a válasszal, már ott a másik olvasó az újabb kérdéssel, közben pedig nincs időnk az elvégzett munka regisztrálására. Tapasztalataink szerint a szaktájékoztatás rögzítése rendkívül időigényes. Ha pontos mérést végzünk, a feljegyzésére fordított időt az olvasóktól vagy más hasznos tevékenységtől vesszük el. Ez az oka annak, hogy megközelítően sem tudjuk pontosan vezetni az egyéni naplókat. Viszont mindannyian érezzük, hogy a szaktájékoztatások rögzítése több okból is rendkívül fontos volna: pontos képet kapnánk az olvasói igényekről, következtéseket vonhatnánk le az állomány hiányairól; a tervezést, a munkaszervezést, az ügyeleti rendszer kidolgozását is nagymértékben segítené az ilyen mérés, minden tájékoztató ellenőrizhetné és máséhoz is viszonyíthatná saját munkáját.

Mit mutatnak a mérések?

Mi a magunk és mások okulására megpróbáltuk lemérni tájékoztatási munkánk adatait, s mérésünk eredményeit itt adjuk közre. Megjegyezzük, hogy a szaktájékoztatások mérése — mint már említettük — nem pontos, ezért csupán a tájékoztatás igényével adjuk közre mérlegünket. Az eltérésekből sokat megmagyaráz az, hogy 1980-ban valamivel pontosabban vezettük az egyéni munkanaplót.

Tájékoztatási szint	1978	1979	1980
<i>Irodalomjegyzék témák szerint:</i>			
társadalomtudományi	39	46	48
műszaki	11	15	16
mezőgazdasági	18	16	14
művészeti	3	5	13
irodalmi	14	6	7
egyéb	5	2	2
Összesen	90	90	100
<i>Bibliográfiai tevékenység</i>			
ajánló bibliográfia	5	2	2
röplap-bibliográfia	3	3	1
témafigyelés	7	8	7

A gyorstájékoztatás napi átlaga 70 volt, szaktájékoztatás 1979-ben 1794, 1980-ban 2474 alkalommal történt.

A felsorolt tájékoztatói tevékenységek mellett könyvtárunkban a tájékoztatók végzik még a bibliográfiai kiadványok összeállítását, a helyismereti sajtófigyelést, a könyvtárközi kölcsönzésben kért mű megkeresését vagy a bibliográfiai adatok egyeztetését, szakrészlegük állományának teljes gondozását (javaslattétel a beszerzésre, előkészítés a selejtezésre, raktározás); az olvasó által kért gyorsmásolás ügyviteli munkáit; a rendezvények közönségszervezését; ők tartják a kapcsolatot az intézményekkel, a szocialista brigádokkal, részt vesznek a könyvhónapi rendezvények, az olvasómozgalmak, a vetélkedők szervezésében; kiállításokat rendeznek, gondozzák a különkatalógusokat, sőt, ha szükséges, még a kölcsönzésben is segítenek. Mindezek mellett vezetik a tájékoztató naplót. A munka mennyiségi adatai támpontokat adhatnak minőségének javításához is, ezért szeretnénk, ha minél több összehasonlítható adat állna rendelkezésünkre. A mérés „hogyanjára” kellene egy jó, kevésbé munkaigényes és mégis megbízható módszert találni.

Magyar Józsefné

Keveset kérdeznek az olvasók!

Miről vallanak három nap referenz-kérdései?

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatási osztályának egyik vizsgálatáról *Könyvtári megfigyelések* címmel Lőrincz Judittal közösen sommás beszámolót írtunk a *Könyvtáros* 1981/6. számában. Megfigyeléseink során kitértünk a közművelődési könyvtárakban folyó tájékoztató munka mérésére is. Mostani írásunkban ennek eredményeiről kívánunk szólni.

Az anyaggyűjtésről és a feldolgozás menetéről előljáróban annyit, hogy a különféle típusú könyvtárakban a három vizsgálati nap során befutó referenz-kérdéseket a „megfigyelők” a tájékoztató könyvtáros(ok) segítségével rögzítették, utólagos tipologizálásukat pedig a *Sallai—Sebestyén*-féle felosztás alapján végeztük el. (A különböző tájékoztatói szintek egy-egy kérdés megválaszolásakor nemcsak érintkezhetnek, de feltételezik is egymást, a jó irodalomkutatás például értékelő, válogató mozzanatokot is tartalmaz, ezáltal a tanácsadó-ajánló tevékenységhez is kapcsolódhat.)

Külön kitértünk a telefon-tájékoztatás irányának és elterjedtségének mérésére, s egyben megkíséreltük a nap megválaszolatlan kérdéseinek összegyűjtését is, de ez utóbbi megbukott a könyvtárosok (tájékoztatók) ellenállásán. A teljes vizsgálati anyagból típusonként kiemeltünk öt könyvtárat, ahol mindhárom alkalommal — a nyitástól a zárásig terjedő időben — a tájékoztatók feljegyezték az olvasók kérdéseit. A kapott tájékoztatói szintarányok a szóban forgó könyvtártípuson belül tehát feltétlenül irányadók, s egyben meghatározott tendenciákat sejtetnek.

A kérdések tipologizálása — példák a kérdésekre

„A”-típusú könyvtárak

A tájékoztatás jellege, illetve szintje	Eger	Nagykanizsa	Nyíregyháza	Szentendre	Szombathely
Útbaigazítás	6	0	1	0	6
Adat- és dokumentum-szolgáltatás	26	6	21	12	28
Irodalomkérés (nem konkrét műre irányuló), irodalomkutatás	26	10	27	8	32
Tanácsadás és ajánlás	4	2	1	1	6
Összesen	62	18	50	21	72

A táblázat alapján joggal vetődik fel a kérdés: a három nap alatt — a teljes nyitvatartás idejében — a könyvtárosokhoz csupán ennyi kérdés érkezett? Míndez még akkor is kevésnek tűnik, ha optimisták vagyunk és bízunk a könyvtárhasználók önállóságában. Ennek fényében kétségesé válhat a könyvtárosoknak az a meggyőződése, pontosabban azon hitüknek megalapozottsága is, miszerint munkájuk egyik legfontosabb része a tájékoztatás, a tájékoztatásnak pedig a tanácsadás és az ajánlás. Az olvasók (könyvtárhasználók) inkább az adat- és dokumentumszolgáltatásra, irodalomkutatásra és -szolgáltatásra tartanak igényt.

Egy korábbi, *Halász Béla* által vezetett vizsgálat — lásd a *Tájékoztató a közművelődési könyvtárakban — Előtanulmány egy vizsgálathoz*. (Budapest, 1978. NPI. 87 l.) c. kiadványt, illetve a *Könyvtáros* 1977. évi első számát — eredményeit megerősíteni látszó irányzatnak lehetünk ezúttal is tanúi, nevezetesen annak, hogy a tájékoztatói szinteken belül az adat- és dokumentum-szolgáltatásnak, valamint az irodalomkérésnek, irodalomkutatásnak van kiugró elsőbbsége. Megjegyezzük, hogy *Halász Béla* az *irodalomkutatást* önálló kategóriaként vizsgálta, s az ilyen jellegű tájékoztatás iránti olvasói érdeklődést viszonylag csekélynek minősítette.

Az öt könyvtárban a tanácsadás körébe tartozó kérdéssel mindössze tizen-négyen fordultak a tájékoztatókhoz. (Három nap alatt!) Felidézésük előbbi megállapításainkat igazolja: *Egerben* kedvenc olvasmányukról irandó dolgozathoz kértek segítséget első gimnazista lányok; a Park Szálló igazgatója farsangi étlaphoz kért idézetet, egy idős olvasó pedig szerelmes regényeket és krimit szeretett volna, s végül „adjon egy jó könyvet!” — hangzott a rövid, de „határozott” kérés. *Nagykanizsán* Mikszáth-mű elemzése, színdarab KISZ-műsorhoz, *Nyíregyházán* közelebbről meg nem határozott német nyelvű irodalom, *Szentendrén* könyv romantikus íróktól volt a kérés. *Szombathelyen* könyvajánlást kívántak az NDK-ról, illetve Rejtő-könyvekről, továbbá összefoglaló tanulmányt a szentgotthárdi csatáról, valamint mai magyar regényeket és bűnügyi regényeket kértek, illetve bármilyen Hemingway-művet kerestek.

A tanácsadó, ajánló kategóriába soroltak egy része is vitatható, hiszen a *könyvajánlás az NDK-ról* vagy a *bűnügyi regények* stb. típusú kérések sem igényelnek igazi tanácsadást, de még a *bármilyen Hemingway-mű* vagy a *romantikus íróktól könyvet* típusú kérések sem, hiszen egyetlen (azonos) minőségen belüli döntésre kériük fel a tájékoztatót. Felsorolt példáink alapján is úgy tűnik, hogy a tájékoztatás egészén belül nincs önmagában tanácsadó, ajánló tevékenység, hanem kizárólag kísérő mozzanatként van vagy lehet jelen az egyes tájékoztatási szinteken, s inkább magatartást jelent, mint önálló kategóriát.

„B”-típusú könyvtárak

A tájékoztatás jellege, illetve szintje	Balassagyarmat	Gödöllő	Kazincbarcika	Oroszlány	Sárospatak
Útbaigazítás	0	1	0	0	0
Adat- és dokumentum-szolgáltatás	13	4	7	12	5
Irodalomkérés, irodalomkutatás	6	2	3	8	8
Tanácsadás és ajánlás	3	0	0	1	1
Összesen	22	7	10	21	14

A „B”-típusú könyvtárak tájékoztató munkája is szegényesnek tűnik, s az „A”-típusúakéhoz hasonlóan meghatározó benne az adat- és dokumentumszolgáltatás, valamint a nem konkrét műre irányuló irodalomkérés és az irodalomkutatás. Balassagyarmat kivételével szinte teljesen hiányzik a tanácsadás, ajánlás igénye. Ami van, az lehangoló, s a következőkben összegezhető: *Balassagyarmaton* jó krimiket, továbbá Karinthytól, illetve Berkesitől kért valamilyen könyvet egy-egy olvasó. *Gödöllőn* és

„C”-típusú könyvtárak

A tájékoztatás jellege, illetve szintje	Bóly	Izsák	Nádudvar	Poroszló	Pusztaszabolcs
Útbaigazítás	2	0	0	1	0
Adat- és dokumentum-szolgáltatás	6	5	3	3	4
Irodalomkérés, irodalomkutatás	1	1	2	0	2
Tanácsadás és ajánlás	2	4	0	4	0
Összesen	11	10	5	8	6

*Kazincbarcika*n ilyen igénnyel nem jelentkeztek az olvasók, *Oroszlány*ban viszont Hermann Alice bármelyik könyvét, *Sárospatakon* pedig valami jó szépirodalom ajánlását kérte egy olvasó.

Első látásra sem meglepő, hogy a „C”-típusú könyvtárakban az irodalomkérés, irodalomkutatás „rovására” több volt a tanácsadás és az ajánlás igénye. A magyarázat valószínűleg abban rejlik, hogy a községekben jobban kiépülhet az olvasó és a könyvtáros közvetlen kapcsolata, áttekinthetőbb az olvasótábor, a személyes hatásoknak is nagyobb súlyuk van, illetve lehet. A két nagyközségben: Nádudvaron és Pusztaszabolcson nem volt ilyen irányú olvasói érdeklődés. Ezzel nem akarjuk azt állítani, hogy a nagyobb településeken eleve kizárt az olvasó—könyvtáros között létesülő nem formális kapcsolat, de az is bizonyos, hogy a tanácskérés-tanácsfelfogadás mozzanatának szükséges feltétele a *személyesség*. Természetesen a könyvtáros *felkészültsége* legalább ennyire fontos eleme a személyébe vetett bizalomnak.

Most pedig vessünk egy pillantást a tanácskérésekre is! *Bóly*: „Segítsen könyvet választani!”, „Az ókori görög és római kultúrával foglalkozó művet ajánljon!”, *Izsák*: Jó-e, illetve miről szól a választott könyv?, továbbá „Adjon nekem valami vidámat, krimit!”, végül két nyugdíjas kérte, hogy ajánljanak nekik bármilyen könyvet. *Nádudvarról* és *Pusztaszabolcsról* nincs tanácskérésre utaló adat. *Poroszlón* egy-egy állatokról, illetve varrásról szóló könyv ajánlását kérték, a harmadik olvasó pedig néhány meséskönyvet és diafilmet kért. „Jó kis elbeszéléseket szeretnék, olyat, mint a múltkor” — mondta a negyedik olvasó.

Kérdések, illetve kérések telefonon

Az „A”-típusú könyvtárak közül a legtöbb kérdés Szombathelyen (7) és Nyíregyházán (5) fogalmazódott meg, a nem említett könyvtárakat felvilágosítás céljából nem keresték telefonon.

Szombathely: Hányadik megyebál lesz az idén?; Van-e összefoglaló tanulmány a szentgotthárdi csatáról?; EEG-alapfogalmak (az agyműködés vizsgálata); hol található a korrektúra-szabvány, és van-e a korrektúrajelekről könyv?; Ember Győzőnek *Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig* (Budapest 1956) c. munkája megvan-e?; könyvkölcsönzés meghosszabbítása (az egyetlen kérdés); a Jedlicska Pálról szóló emlékbeszéd, illetve az 1917-es szovjet békedekrétum és Wilson 14 pontjának szövege hol található meg?

Nyíregyháza: Ki írta a *Kőbe zárt fájdalom* című könyvet?; megvan-e Végh Antal *Állóvíz* című műve?; megjelent-e már a Művelődésügyi Közlöny egy megnevezett száma (a pályázatok érdekelték a kérdezőt), *A hajó története* című könyvet, illetve Lengyel József *Igéző* című művét és Thomas Mann novelláskötetét kereste egy-egy telefonáló.

Eger: Zsolt Róbert és Andorka Rudolf egy-egy könyvének címét kérdezték, továbbá azt, van-e *Olimpiai kislexikon* a könyvtárban, és érdeklődtek még Barcsay *Művészeti anatómiája* után, valamint azt is tudakolták, meddig van nyitva a könyvtár?

Békéscsabán a posta, illetve a kőművesszerszámok történetéről szóló irodalom iránt érdeklődtek.

Kaposvárról egyetlen telefonkérdésről tudunk, ez így hangzott: hány éves Roger Moore?

A „B”-típusú könyvtárakból a következőket gyűjtöttük össze:

Monor: A József Attila Gimnázium József Attilával kapcsolatos műveket kért a költészet napi ünnepség összeállításához; a szakmunkásképzőből érdeklődtek, mikor jöhetnek az elsősökkel könyvtárat látogatni; megkapta-e már a könyvtár az új Berkesi-könyvet?; a *Karácsony* című Szilvási-könyv bent van-e?; akad-e a könyvtárban valamilyen bűvészkönyv?; mikor alakult a KGST?; bent van-e a *Gyökerek* című könyv?, s végül, mikor született Adamis Anna?

Kazincbarcika: Mikor van nyitva a könyvtár (négy telefon); egy-egy meghatáro-

zott könyvről érdeklődött hat olvasó; másik olvasó versidézetet kért, a kölcsönzés meghosszabbítását pedig három alkalommal kérték.

Bácsalmás, illetve *Balassagyarmat*: Ki írta a *Köbe zárt fájdalom* című könyvet?

A többi könyvtárban vagy hosszabbításokat intéztek telefonon, vagy egyáltalán nem volt olvasói érdeklődés.

A vizsgálatba bevont „C”-típusú könyvtárak közül *Bólyon* és *Poroszlón* mincs telefonon a könyvtárban, csak a művelődési házban! *Pusztaszabolcson* még mellékhelyiség sincs, nemhogy telefon! *Taksonyban* pedig még porszívója sincs a művelődési háznak.

Az ismertetett telefonos kérdésekből, illetve kérésekből kitűnik, hogy ily módon az olvasók elsősorban adatok és dokumentumok iránt érdeklődtek, a kölcsönzés hosszabbítását kérték, valamint a könyvtár nyitvatartási ideje után tudakozódtak. A *Köbe zárt fájdalom szerzője* iránti országos kíváncsiságot feltehetőleg a *Kapcsoltam* című tv-műsor okozta.

Megválaszolatlan kérdések...

Hódmezővásárhelyen Tolsztojról orosz nyelven kért egy olvasó tájékoztatást; a másik az iránt érdeklődött, hogy milyen színű nyakkendőt hordanak egy-egy ország úttörői? *Tatabányai* kérdések: Hogyan tükröződik a gazdasági világválság időszaka műalkotásokban (műfajonként)?; vannak-e új földrajzi felfedezések korunkban?; a „Vajas Panka” [Vajaspánkó] című gyermekdalt kereste egy olvasó. *Ajka*: Hogyan váltható át az argentin pénz forintra, és mennyit ér? *Balassagyarmaton* a kínai nagyfalal kapcsolatban kért valamilyen irodalmat egy olvasó. *Gödöllő*: Melyik Mikszáth-műben van ókori (mitologikus) vonatkozás?; milyen dokumentumban jelent meg az 1972-es oktatáspolitikai párthatározat? *Kazincbarcikán* *Osztapenkőről* szóló irodalom iránt érdeklődtek. *Kiskunhalasi* kérdések: Petőfi melyik városban írta azt a versét, amelyekben ez a sor szerepel: „Alamizna krajcár isten kalapjában”. *Oroszlányban* egy helytörténeti kérdésre azért nem tudtak válaszolni, mert a helytörténész már hazament! *Pakson* azt kérdezte valaki, hogy a könyvtár miért nem kölcsönöz lemezeket?

A többi könyvtárban a feljegyzések tanúsága szerint nem volt megválaszolatlan kérdés.

Végezetül feltétlenül szólnunk kell Baranyi Imre és Pápay Zsuzsa *Kíséret a könyvtári tájékoztatás színvonalának mérésére* (Kulturális Minisztérium Tudományos Koordinációs Bizottság, 1980. 53 l.) című kiadványában ismertetett vizsgálati stratégiáról és megállapításokról. A szerzőknek a *Könyvtáros* 1980. évi 5. számában megjelent cikke alapján is értesülhettünk arról, hogy „ál-olvasók” inkognitóban, előre meghatározott kérdésekkel érkeztek az „A”- és „B”-típusú könyvtárakba, ahol figyelembe vették az adott kérdés megválaszolásához rendelkezésre álló apparátus (katalógusok, bibliográfiák, kézikönyvek stb.) milyenségét, és rögzítették a tájékoztatás menetét (a könyvtáros felkészültségét, segítő szándékát stb.) is.

A mi vizsgálódásunk nem az apparátus és a könyvtáros felkészültsége felől közelítette meg tárgyát, hanem az olvasók kérései, kérdései felől oly módon, hogy a megfigyelési nap során beérkezett referenz-kérdéseket gyűjtötte össze. Ezek tájékoztatási szintbesorolásával, utólagos tipologizálásával próbáltuk meg feltérképezni az olvasók tájékoztatás iránti igényét, érdeklődésének irányát.

A mi tapasztalataink szerint az „A”-, a „B”- és a „C”-típusú könyvtárakban egyaránt kevés kérdés érkezett a tájékoztatókhoz. A tájékoztatási igény jellegét, illetve szintjét tekintve az adat- és dokumentumszolgáltatásnak, valamint az irodalomkérésnek, irodalomkutatásnak volt elsőbbsége. A kizárólag tanácsadással és ajánlással kapcsolatos kérdések száma és jellege önmagában is minősítő erejű.

Ha a két vizsgálat eredményeit összevetjük, egymást feltételező tendenciákra

figyelhetünk fel. Egyik oldalon állnak a Baranyi—Pápay szerzőpár megállapításai, melyek szerint sok esetben a könyvtáros megszólíthatatlansága, az olvasóval való előzetes beszélgetés elmaradása, a tájékoztatási szintek helytelen felismeréséből adódó zavar, az ismeretek hiányát nem pótló segítőkészség jellemzi a tájékoztatók munkáját; a másik oldalon — az előbbiekkal összefüggésben — az olvasók által a könyvtárosoknak feltett kérdések száma és minősége (jellege) áll.

A nem kérdésés mögött — bevallottan — nemcsak az olvasói önállóság, hanem a korábbi rossz tapasztalatokon nyugvó olvasói tartózkodás is meghúzódhat.

Heit Gábor

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a mezőgazdaságban végzett kiemelkedő munkája elismeréseként, nyugdíjba vonulása alkalmából DR. K. NAGY SANDOR-nak, az Agroinform főigazgatójának a SZOCIALISTA MAGYARORSZÁGÉRT érdemrendet adományozta.

A művelődési miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül Demény Ottónénak, az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárosának és dr. Tamási Mihályénak, a Pécsi Egyetemi Könyvtár főkönyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetés adományozta.

Az 1981. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül Csabay Károlynak, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főkönyvtárosának, dr. Frey Tamásnének, a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtári osztályvezetőjének, Horváth Lászlónénak, az OPKM főkönyvtárosának, dr. Mayer Ervinnének, az OPKM osztályvezető-helyettesének, Müller Imrénének, a Bajai Tanítóképző Főiskola könyvtárvezetőjének és Némethné Falusi Erzsébetnek, a Gépipari Automatizálási Műszaki Főiskola könyvtári-sokszorosító vezetőjének a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetés adományozta; Fleckenstein Sándornét, a Budapesti Tanítóképző Főiskola könyvtárvezetőjét, Kovács Magdolnát, a Pénzügyi és Számviteli Főiskola könyvtárvezetőjét, Kulik Eleonórárt, az OPKM előadóját és Rusai Mihálynért, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárosát MINISZTERI DICSÉRETben részesítette.

Szerkesztői üzenet

Kutasi Józsefné könyvtáros (a Pamutfonóipari Vállalat Lőrinci Fonógyára): Sajnáljuk, hogy neve kimaradt az *Olvasó ifjúságért* pályázat nyertesait felsoroló összeállításból, amelyet a *Könyvtáros* augusztusi számában közöltünk. A mulasztás nem a szerkesztőség hibájából történt: a KISZ-től kapott listán valóban nem szerepelt az Ön neve. Amikor most e helyesbítéssel megpróbáljuk némileg helyrehozni a hibát, egyben gratulálunk is kitűnő teljesítményéhez és további sikeres munkálkodást kívánunk szakszervezeti könyvtárunk valamennyi ifjúsági és nem ifjúsági olvasója javára.

Levél a szerkesztőhöz

Tisztelt Szerkesztőség! Azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy ha tehetik, tegyék közzé címemet a *Könyvtáros* című folyóiratban. Lehet, hogy így barátokra találnék, akikkel nagy örömmel leveleznék orosz nyelven.

Néhány szót magamról: A Szovjetunióban élek, a nevem Galina Dement'eva. Huszonegy éves vagyok. Egy üzem könyvtárában dolgozom. Kedvelem a költészetet, a történelmet, az irodalmat, a képzőművészetet, továbbá a sportot, zenét, filmet és a színházat. Képeslapokat, emléktárgyakat, könyveket, naptárakat gyűjtök.

Nagyon örülnék és hálás lennék, ha címemet közölnék a folyóiratban. Előre is köszönöm. Címem: SZSZSZR 420026 TASZSZR. g. Kazan' 26 ul. Tukaevszkaja, d. 125. GEC 1. Hudozsesztvennaja biblioteka Dement'evoj Galine.

Mikor lesz új nemzeti könyvtárunk?...

Az 1970 decemberében lezajlott III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlása között ezt olvashattuk: „Mindent meg kell tenni azért, hogy a budai Vár rekonstrukciója keretében mielőbb — még a negyedik öt éves tervben — elkészüljön a nemzeti könyvtár, megelőzve az ott elhelyezendő többi intézményt. Enélkül az Országos Széchényi Könyvtár sem helyi, sem könyvtárközi szolgáltatásait nem tudja a konferencia koncepciójának megfelelően fejleszteni.” Azóta ez év júniusában lezajlott a IV. könyvtárügyi konferencia is, ahol *Pozsgay Imre* művelődési miniszter megállapította: „A továbblépéshez oly fontos könyvtári építkezések, felújítások elmaradtak. Máig sincs kész az Országos Széchényi Könyvtár új épülete”

Csigalassúság ...

A történet mintegy negyed századdal ezelőtt kezdődött, amikor eldőlt a *Legyen a Vár a kultúra vára* című vita. A legfontosabb kulturális intézményeink megkapták a feladatot: tervezni meg az adott műemlékegyüttesben a korszerűen funkcionáló közgyűjtemények elhelyezését. A Budavári Palota krisztinavárosi szárnya, az úgynevezett F-épület talán minden másra alkalmasabb lett volna, mint egy modern nagykönyvtár befogadására. *Sebestyén Géza*, akkori főigazgató-helyettes és *Kéki Béla*, *Tombor Tibor*, továbbá néhány más jeles könyvtárosunk szakértelme kellett ahhoz, hogy az adott keretek között megtalálja a lehető legjobb megoldást. Az, aki ma bejárja a már kibontakozott szerkezetű épületet, elismeréssel adózhat az eredeti elképzelésnek és a tervező-mérnöknek, *Havassy Pálnak*. Beépítették a két belső udvart és az így kialakított két hatalmas toronyraktárt körülölelő épület különböző szintjeit úgy igyekeztek kialakítani, hogy a könyvtári munkafolyamatok és funkciók lehetőleg azok logikai egymásutánjában helyezkedjenek el. A megoldás természetesen még így sem tökéletes — nem is lehetett az, hiszen a tervezés kiindulópontja nem a szükséglet, hanem az adott műemléképület keretei voltak. Nagy hiányossága, hogy az épület nem fejleszthető tovább, s ennek hátrányait a könyvtár, mint „növekvő organizmus”, a jövőben állandóan érezni is fogja.

Az építkezés 1962. március 26-án kezdődött, s az első átadási határidő 1967 volt. Később egy minisztertanácsi döntés 1970. április 4-ét jelölte meg a nyitás időpontjául. A Gazdasági Bizottság 1969 márciusi döntése 1975. december 31-i „végleges” határidőt adott az épület befejezésére. Amikor a hetvenes évek elején már világossá vált, hogy ez a határidő sem tartható, előtérbe került a szakaszos átadás gondolata. Ebben az időben a Széchényi Könyvtár raktári helyzete már valóban katasztrofális volt. Az állomány jelentékeny hányadát külső raktárakban, nem is mindig a legjobb körülmények között tárolták, sőt, bizonyos állományrészek ládákat rakva vidékre kerültek, s emiatt hozzáférhetelenné váltak. A Várban levő toronyraktárak építésének és berendezésének meggyorsítása viszont lehetővé tette, hogy 1973. október 10-én megkezdődjék az elkészült raktárak betelepítése. Számos külső raktárt sikerült azóta felszámolni, a felszállítás napjainkban is folyamatos, s ma már körülbelül 600 000 kötet van a Várban a Széchényi Könyvtár állományából.

Az épület többi részének építése azonban továbbra is csigalassúsággal haladt, sőt a hetvenes évek második felében építésről már alig beszélhetünk. Az épület befejezésére kitűzött legutolsó határidő 1980. december 1. volt, de ezt talán már sem a *Kommunális Beruházó Vállalat*, sem a *Középipletépitő Vállalat* nem vette komolyan, hiszen az évente rendelkezésre álló hitelkeretnek csak egy töredékét építették be az F-épületbe. Közben sorra megkezdték működésüket a Várban a többi kulturális intézmények: 1966-ban a Budapesti Történeti Múzeum, 1974-ben a Munkásmozgalmi Múzeum, 1975-ben a Magyar Nemzeti Galéria, 1978-ban a Várszínház. A közvélemény érdeklődése most már teljes egészében az utolsóknak maradt intézmény, a nemzeti könyvtár felé fordult. Ezekre rög a sajtóközlemények, rádió- és tv-interjúk száma, amelyek az elmúlt két évtizedben a Széchényi Könyvtár új, épülő, pon-

tosabban: nem épülő otthonával foglalkoztak, s ezek hangvétele az utóbbi években egyre türelmetlenebbé és kritikusabbá vált. A csaknem húsz éve folyó építkezés olyan kínos kérdéssé vált a közvélemény szemében, amelyre már alig lehet elfogadható magyarázatot találni. A jövő csodálatosan szép nemzeti könyvtárát elénk vetítő cikkek sorától eljutottunk a legrosszabbig: a téma az ironikus megnyilvánulások cél-táblája lett, s sokaktól már csak lemondó kézlegyintést kapott.

... és következményei

A könyvtárostársadalom ezen idő alatt különös érzékenységgel reagált a fejleményekre. Őrült a vidéken megépülő vagy átalakuló számos új könyvtárépületnek, de érthetetlennek tűnt számára, miért tud akármelyik vidéki tanács többet áldozni kulturális célokra és eredményeket elérni a könyvtárak építésében, mint az ország fővárosa. Hamisnak bizonyult az iskola *vagy* könyvtár, kórház *vagy* könyvtár szembeállítás is: bebizonyosodott, hogy az ésszerű arányok betartásával jut pénz és energia könyvtárak építésére is.

Nem kell közzgazdásznak lenni ahhoz, hogy tudjuk: egy elhúzódo beruházás mindig többletkiadással jár. Negyedszázaddal ezelőtt, amikor a tervek elkészültek, a Széchényi Könyvtárnak feleannyi dolgozója sem volt, mint ma, és még csirájukban sem voltak meg azok a szolgáltatások, amelyeket az olvasók, de a könyvtárak is ma már természetszerűleg elvárnak a nemzeti könyvtártól. Ezt a mennyiségi növekedést, a feladatoknak ezt a differenciálódását, az új kapcsolatrendszerek kialakulását menet közben érvényre juttatni a tervezésben nehéz, majdnem lehetetlen feladat. Csak néhány példát említve az új mozzanatokból: időközben megtörtént a Magyar Nemzeti Bibliográfia gépesítése, a nemzetközi azonosító könyv- és folyóirat-számolás, az ISBN- és az ISSN-számok bevezetése, a bibliográfiai kiadványok körének kibővülése, a nemzetközi információs kapcsolatok felfutása, a korszerű és nagyarányú állományvédelem kiépülése, a sokszorosító üzem fejlődése. Ezek mind-mind olyan, előre nehezen látható tényezők voltak, amelyekkel ma már számolni kell. Az elmúlt két évtizedben az eredeti terveket kétszer is nagyobb mértékben átdolgozták: első ízben akkor, amikor a Könyvtártudományi és Módszertani Központ elhelyezését is be kellett tervezni az F-épületbe; másodízben pedig akkor, amikor három évvel ezelőtt — elsősorban műszaki szempontból, de könyvtári szakszempontból is — időszzerűvé vált a tervek korszerűsítése. Az eredeti tervek ugyanis ennyi idő alatt részben már elavultak, műszakilag korszerűtlenné váltak, a régi szabványok helyébe újak léptek stb. A tervezői gárda is változott: a könyvtár terveit készítő *Havassy Pál* megvált a Középülettervező Vállalattól, és már tíz éve hivatalból nem foglalkozik az épülettel, s napjainkban újabb váltásnak vagyunk tanúi. Az újratervezési költségek azonban csak a veszteség egyik oldalát jelentik. A másik oldalon az a veszteség jelentkezik, amely a már leszállított, de be nem szerelhető, jelenleg elraktározott gépi berendezések erkölcsi kopásának, némely esetben használhatatlanná válásának következménye. A harmadik költségnövelő tényező: a még el nem készült épület folyamatos állagmegóvása, a már egyszer beépített elemek esetleges tönkremenetele, ezek helyett újak beépítése. Negyedikként említjük azt a — gyakorlatilag szintén kiszámíthatatlan — veszteséget, ami abból adódik, hogy a Széchényi Könyvtárnak az elmúlt két évtizedben különböző pótépületeket és raktárakat kellett szereznie, ezeket átalakítania és fenntartania, az állomány ide-oda szállítására nagy összegeket költenie. Ehhez járult az egész könyvtári üzem szétszórta, meg nem felelő elhelyezéséből adódó, nagy összegeket felemészítő gazdaságtalan fenntartás és működtetés. Végül utalunk arra *a pénzben ki nem fejezhető károsodásra is, amit a nemzeti könyvtár állománya a rossz raktározási viszonyok és a gyakori szállítások miatt szenvedett*. Az idei év elején a körülmények kényszerítő hatására olvasóközönségének nagy részét ezért kellett kizárnia állományának használatából. A lépésre nehéz szívvel, de a nemzet írott és nyomtatott dokumentumainak megőrzése iránti teljes felelősséggel szánta el magát a művelődésügyi kormányzat és a Széchényi Könyvtár vezetősége. Azon a sajtókonferencián, amelyen az olvasói korlátozásokat bejelentették — 1980. december 12-én —, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya részéről elhangzott az a bejelentés, hogy a Széchényi Könyvtár vári épületét 1982. december 31-ig befejezik, s hogy 1983 a költözés, illetve a megnyitás éve lesz.

A bejelentésre biztató alapot adott az a fordulat, ami az építkezés történetében 1980 elején bekövetkezett. 1980 első negyedétől kezdve ugyanis a Várban 130—140 lengyel vendégmunkás dolgozott, akik kiválóan végezték munkájukat, és a hátralevő kőművesmunkák jó részét elvégezték. Sajnos, további foglalkoztatásukról különféle okok miatt 1981 februárjában le kellett mondani. Amikor e sorokat írom — 1981 augusztusában — újra van remény arra, hogy az akadályok elhárulnak, s a lengyel vendégmunkások ismét munkába állíthatók.

Csak húsz százalék hiányzik ahhoz, hogy kész legyen

Mi tehát a valóságos helyzet ma? 1981. augusztus 7-én *dr. Farkas Lászlónak*, az OSZK könyvtárépítési szakértőjének kíséretében, aki 1959 óta vesz részt a tervezésben, bejártuk az F-épületet, s meg is találtuk azt az egy fő építőipari munkást, aki az aznapi létszámot képviselte. (Ezenkívül nem is igen csinált mást.) Jólleső érzéssel láttuk viszont, hogy a kőművesmunkák a nyolc szint közül ötben már elkészültek, itt-ott már a burkoló munkák (márványborítás, csempézés) nyomai láthatók. Impozánsan bontakozik az épület szerkezete, s ma már nem kell túl sok fantázia ahhoz, hogy a gyakorlott könyvtáros szem maga előtt lássa a működő könyvtárat. Az alsó három szinten az üzemeket (sokszorosító, kötetzet, mikrofilmraktár és a különféle gépházak), a főportát, a gazdasági bejáratot, a postázót, a köteleespéldány-szolgálatot és a nemzetközi csereszolgálatot, a központi katalógusokat és a könyvtárközi kölcsönzést, valamint a restauráló laboratóriumot. Ez utóbbi egyébként már 1981 végére elkészül, s 1982-ben el is kezdi működését mint országos restauráló laboratórium. Első és nagy feladata a Corvinák restaurálása lesz. A negyedik szinten folyik majd a gyanapítás és a feldolgozás, beleértve ebbe a nemzeti bibliográfiai szerkesztőségek tevékenységét is. Az ötödik szinten van a főbejárat az Oroszlános-udvarról, itt lesz majd az igazgatóság és a központi adminisztráció. Egy különgyűjtemény ezen a szinten, a többi a hatodikon kapott helyet, ahol egyébként még a nagy előadóterem és a kiállítóterem is található. Jelenleg a galériás megoldású zeneműtár és a mellette levő kis koncertterem mutatja építésetileg a legelőrehaladottabb állapotot. A hatodik szintet teljesen elfoglaló olvasói tér a katalógusokkal (illetve azok helyével) már teljes egészében kialakult, a katalógustér oszlopainak márványburkolata is elkészült. Meggyőződhattünk arról, hogy a tetővilágítás nappal megfelelő természetes fényt ad az olvasáshoz. Klubterem egészíti még ki ezt a szintet, a legfelső, a nyolcadik szinten az olvasó- és tájékoztató szolgálat munkaszobáit, tantermet, az olvasóknak szánt pihenőteret és a büfét találjuk. (Az utóbbi vendégei a nyitott erkélyen a budai hegyekre nyíló szép kilátásban gyönyörködhetnek majd.) Végül a két, egyenként 11 szintes toronyraktár egyik, már működő szintjét látogattuk meg. Az előtérben a biztonsági szolgálat fegyveres őre fogadott, bent a jól ismert fémpolcokon sorakoznak a könyvek. Az épp akkor uralkodó klímaviszonyokat azonban még nem nevezhetjük ideálisnak: a szellőző berendezés a várban folyó építkezések porát egyelőre még szűrés nélkül bocsátja a könyvekre. . .

A beruházók szerint az F-épület építésetileg nyolcvan százalékban készült el, a további húsz százalék — megfelelő munkaerőkapacitással — még 1982-re elvégezhető lett volna. A hátralevő szakipari munkák és az épület berendezése viszont további feladatokat ad. Csupán a könyvtári szállítóberendezés, a *Telelift* beszerelése másfél évet igényel. Az egymillió devizaforintért vásárolt *Telelift* berendezést már 1979-ben ide szállították, azóta becsomagolva várja felszerelését.

Remények és készülődések

Végül hadd idézzek két beszélgetésből, amelyet a Széchényi Könyvtár két érdekelt vezetőjével folytattam.

Dr. Ferenczy Endrénét, a Széchényi Könyvtár gyűjteményi főosztályának vezetőjét arról kérdeztem, hogyan készült fel a könyvtár a Várba költözésre.

— Legnagyobb feladatunk az induláskor mintegy 60—70 ezer kötetesre tervezett szabadpolcos kézikönyvtárak felállítása. A központi segédkönyvtár 15 ezer kötetes lesz. Mindezek anyaga részben már együtt van, kötetésük jelenleg a könyvtár teljes kötetzeti kapacitását igényli. Nagy gondunk az olvasószolgálat megtervezése, ugyanis

az épület jellege miatt az ellenőrzési pontok elhelyezése nem megnyugtató. Most foglalkozunk a Knogo-féle elektromos könyvellenző berendezés alkalmazásának gondolatával. E rendszerben a könyvbe ragasztott sztaniolszalag elektromosan feltölthető, illetve semlegesíthető, ezáltal gyakorlatilag meggátolható a könyvek illetéktelen kivitele az olvasói térből.

— *Mit jelent a költözés, illetve a könyvtár mai állapota az állomány szempontjából?*

— A könyv- és folyóiratállomány mintegy 60 százaléka van a jelenlegi főépületen kívül, a Várban, illetve két másik külső raktárban elhelyezve. 1980-ban 88 ezer kötetet kellett az ide-oda való szállítás rongáló hatásának kitennünk. Világos, hogy ennek — éppen a nemzeti könyvtár megőrző kötelezettsége miatt — gátat kellett szabnunk. A Várban mintegy 80 000 polcfolyóméter áll rendelkezésünkre, s a Teleaf-tberendezés teszi majd lehetővé a gyors és pontos, az állományt nem károsító forgalmazást.

Dr. Havasi Zoltán főigazgató-helyettest arról kérdeztem, mik a feltételei az OSZK felköltözésének a Várba.

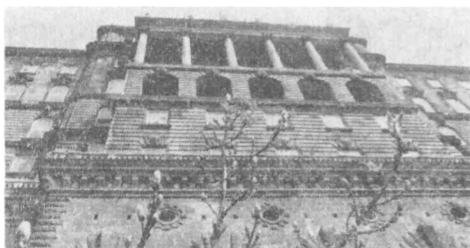
— A Széchényi Könyvtár akkor költözhet véglegesen a Várba, ha a gyűjtemények elhelyezése biztonságosan megoldhatóvá válik, ha rendelkezésre áll a gyors és korszerű könyvtári szállítóberendezés, kiépülnek a korszerű és nagyforgalmú olvasószolgálat keretei, s a belső könyvtári munkának is meglesznek a szükséges tárgyi feltételei. A nemzeti könyvtárnak ugyanakkor reprezentatívnek is kell lennie. Az olvasók számára vonzó környezetet kívánunk nyújtani, olyan belső együttest, amely egész könyvtári atmoszférájával azt sugallja, hogy itt a nemzet szellemi termékeinek írott és nyomtatott nagy gyűjteménye van jelen és áll az olvasók rendelkezésére. Ezzel egyidejűleg meg kell szerveznünk kiemelkedő nemzeti értékeink folyamatos bemutatását, kiállítását is. Nagy hangsúlyt kell kapnia annak, hogy az egész magyar könyvtári rendszer továbbfejlődése szempontjából oly fontossá vált központi könyvtári szolgáltatások korszerű tárgyi feltételeit megteremtsük. A központi szolgáltatások kibontakoztatásához a Várban a mainál összehasonlíthatatlanul kedvezőbbek lesznek az adottságok; egyebek között a modern számítóközpont helyét is megteremték már.

— *Mit jelent a Széchényi Könyvtár Várba költözése a hazai könyvtári rendszer szempontjából?*

— Hangsúlyozni szeretném, hogy nem pusztán a nemzeti könyvtár megfelelőbb elhelyezéséről van szó, hanem olyan, korunk igényeinek megfelelő feltételeket kívánunk teremteni számára, amelyek révén az intézmény működése az egész magyar könyvtári rendszer fejlődésére kihat, s a nemzetközi információs rendszerekben is nagyobb hatásokkal tud majd közreműködni. A korszerű nemzeti könyvtár felépítése és működtetése nem luxus, hanem népgazdasági, társadalompolitikai ügy is, hiszen a nemzeti könyvtár jó működését gazdaságosabb könyvtári módszerek alkalmazása követi az egész könyvtári rendszerben. Meggyőződésünk, hogy az új nemzeti könyvtár létrejötte az egész magyar könyvtári és olvasási kultúra színvonalemelését szolgálja majd.

A nemzeti könyvtár várbeli épületének befejezésére az Állami Tervbizottságnak nincs jelenleg is érvényben levő határozata. Az F-épület ügye előreláthatólag még ebben az évben újra az Állami Tervbizottság elé kerül. A kedvező döntést nemcsak a könyvtárosok várják reménykedve!

Dr. Somkuti Gabriella

A magyarországi román lakosság és az olvasóvá nevelés

A Békés megyei Tanács művelődésügyi osztálya által közvetlenül irányított köz-művelődési szakfelügyelet 1978-ban megvizsgálta a megye nemzetiségi településeinek közművelődési ellátottságát. Az elemző munka a fenntartók tevékenységére, a művelődési otthonok, a könyvtárak és az iskolák munkájára terjedt ki. A román anyanyelvi kultúra ápolásával kapcsolatban a következőket állapították meg:

1. A Békés megyei Tanács, illetve a megyei könyvtár támogatásával, valamint a helyi erőforrások felhasználásával valamennyi közművelődési intézményt korszerűsítették az utóbbi években — Gyula, Kétegyháza és Méhkerék kivételével. A szolgáltatások bővültek, zenei és gyermekrészlegek alakultak. A felújított könyvtárak berendezése korszerű, belső terük esztétikus, az olvasótérben szembetűnő helyet kapott a nemzetiségi irodalom.

2. A könyvtárosok többsége szakképzett, viszont román nyelvismerettel csak mintegy 50 százalékuk rendelkezik. Kérdéses tehát, hogyan várhatjuk el az anyanyelvi irodalom olvastatását attól a könyvtárostól, aki nem ismeri olvasói egy részének nyelvét, a dokumentumokban foglalt ismereteket? Hogyan építhet ki így munkakapcsolatot a nemzetiségi iskolával?

3. A román nyelvű könyvek száma megfelelő. Ismeretes azonban, hogy bár a Művelődésügyi Minisztérium nemzetiségi osztálya a hetvenes évek elejétől kezdve nagyobb összegeket juttatott az ellátás javítására, a választék nem igazodott a szükségletekhez. Kevés a jó nyelvkönyv, az ifjúsági irodalom. Megnyugtató viszont a periodikákkal való ellátottság. (Ez elsősorban a helyi tanácsok gondoskodását bizonyítja.)

4. Hangos-képes ismerethordozókkal, román nyelvű diafilmekkel, hanglemezekkel szinte alig rendelkeznek az intézmények, amelyek a beszerzési nehézségekre hivatkoznak.

5. A román nyelvű könyvek forgalma szerény, ezért elsősorban e téren sürgős a változtatás.

Mi történt az elmúlt három évben?

A vizsgálat után a báziskönyvtár székhelyén a Pedagógus Továbbképzési Intézet támogatásával bentlakásos tanfolyamot szerveztünk, amelyen iskolai és közművelődési könyvtárosok, valamint a román nyelvet oktató pedagógusok vettek részt. Ismertettük az állománygyarapítás lehetőségeit, a feldolgozás módszereit, tanácsokat adtunk a könyv megkedveltetésével kapcsolatban. A továbbképzés szakíró—olvasó találkozóval zárult.

Ai carte, ai parte névvel olvasómozgalmat hirdettünk az általános iskolai tanulóknak, mivel véleményünk szerint a személyiségnek gyermekkorban kell, hogy vérvé váljék az anyanyelven történő olvasás igénye. Az olvasómozgalom alapja a román nyelven írt olvasónapló volt. A mozgalom indítása előtt meghívtuk a román települések könyvtárosait, pedagógusokat, s tájékoztattuk őket célunkról, s az olvasómozgalom szakaszairól. A részvétel feltétele az volt, hogy a benevező tanuló legalább két könyvet anyanyelvén olvasson el, azt az olvasónaplóban feldolgozza.

Az olvasónaplóban javasolt irodalom nem volt azonos a tantervben előírt kötelező és ajánlott olvasmányokkal, a Mogyoróssy Könyvtár, mint báziskönyvtár azonban gondoskodott arról, hogy minden könyvtárban elegendő példányszámban legyenek meg a javasolt könyvek. Meghatároztuk az iskolai döntők időpontját, s ezek lebonyolításának segítése végett a román szakreferens zsűritagként minden benevezett iskolába elment. Az országos döntőn legeredményesebben szereplő pajtásokat végül olvasótáborba hívtuk meg. Az 1978/79-es tanévben 8 település 110, az 1979/80-as tanévben pedig már 12 település 350 tanulója vett részt az olvasómozgalomban.

Az olvasónaplókat a román szakreferens és a Gorkij Könyvtár munkatársa javította, értékelte. A Gyulán megrendezett döntőkön a tanulók anyanyelvükön számoltak be olvasmányaikról, tehát szóbeli kifejezőképességükből is vizsgáztak. Évente szakmai tanácskozáásra hívtuk meg az olvasómozgalomban érdekelt pedagógusokat, akik az idén előzetes bírálattal céljából már jó előre megkapták az olvasónaplókat. Így ebben a tanévben már a részletesen elemzett, javított napló alapján indítjuk a mozgalmat. Más nehézségi fokú olvasónaplót kapnak az alsó-, illetve a felső tagozatosok, a román tanítási nyelvű és a nyelvoktató iskolák tanulói. Ezek az olvasónaplók a korábbi 12 oldalassal szemben már kétszeres terjedelműek, több bennük az olvasmányélmény alapján megfejthető rejtvény, találós kérdés stb.

Feltételezzük, hogy ez a generáció már rendszeresebb használója lesz a könyvtáraknak, és jobban keresi majd az anyanyelvi irodalmat.

Versenyek, olvasótáborok, tanácskozások

A szép magyar beszéd terjesztése érdekében indított Kazinczy-verseny városi, illetve járási döntőinek a mozgalom indítása óta intézményünk volt a házigazdája. Azt tapasztaltuk, hogy a nemzetiségi iskolák tanulói alulmaradtak a versenyekben, aminek egyik oka a kétnyelvűség s az ebből fakadó kifejezési nehézség lehet. E tapasztalatunk adta a gondolatot, hogy az idei tanévben *Dimitrie Cantemir román kiejtési versenyt* szervezzünk az úttörőszövetséggel együttműködve. A verseny anyagát a klasszikus román irodalomból válogattuk. A győzteseket meghívjuk a kétvétenként rendezendő olvasótáborunkba.

A könyvtár által szervezett első olvasótábor tanúsága szerint a program összeállításakor és a kiscsoportvezetők kiválasztásakor figyelembe kell venni azt az adottságot, hogy a tanulók anyanyelvi tudása erősen eltérő színvonalú. Emiatt a legtöbb foglalkozást eredeti tervünktől eltérően két nyelven kellett tartanunk. Reméljük, hogy a lelkiismeretes előkészített és lebonyolított olvasómozgalom eredményeként 1982-ben sikerül a nyelvtudás szempontjából hasonló színvonalú kiscsoportokat kialakítani.

A nemzetiségi települések könyvtárosainak és pedagógusainak évente szakmai, módszertani tanácskozást tartottunk. A legutóbbi bemutatott óra témája a magyarországi román irodalom volt, s erre az alkalomra vendégként meghívtuk *Ivanos Illés* román anyanyelvű, hazánkban élő író. Az óra értékelésekor az az elgondolkozottat megállapítás hangzott el, hogy *nemzeti kultúránkhoz hozzá tartozik az itt élő nemzetiségiek irodalma, művészete is.*

Véleményünk szerint a nemzetiségi települések könyvtárosainak hiányos nyelvtudása miatt az olvasóvá nevelésben történő előrelépés záloga az iskolákkal való kapcsolatteremtés, egyébként minden próbálkozás meddő. Tapasztalataink szerint értelmes célok, hasznos gondolatok és lelkiismeretes szakmai munka esetén a pedagógusok jó partnereink. Ugyanez mondható el a Magyarországi Románok Szövetségéről, a Hazafias Népfontról és az úttörőszövetségről is.

Az idén érték meg a központi ellátóhely létrehozásának feltételei is. A Mogyoróssy Könyvtár művelődési autóval és szerény központi raktárral rendelkezik. A könyveket központi alaptól vásároljuk, így a könyvtárosok — ha mentesítjük őket a feldolgozó munkától — több időt fordíthatnak az olvasóvá nevelésre, a nyelvtudással nem rendelkezők pedig nem vergődnek a leltározással.

A Román Szövetség ösztönzésére s anyagi támogatásával — a felnőtt lakosság érdeklődésére számítva — román klubot szerveztünk. A szervezést sok vita előzte meg, részben azért, mert ez nem tartozik a könyvtár profiljába, részben pedig azért, mert korábban is voltak próbálkozások, amelyek csődbe jutottak. E téren is immár egyéves tapasztalattal rendelkezünk. Beigazolódtott, hogy rendszeres munkával, színvonalas programmal össze lehet tartani egy 30 főből álló kisközösséget. A klubtagok többsége értelmiségi, akik céljuknak tekintik anyanyelvük művelését, írásos dokumentumainak megőrzését s a könyvtár használatát, anyagának megismerését, megismertetését. Szerintünk az ilyen kisközösség a könyvtár presztízisének is emeli.

Havas Istvánné

a Gyulai Városi-Járási Könyvtár igazgatója

Könyvtári nyár

Olvastam újságcikkeket, hallgattam rádióműsorokat, a televízió is foglalkozott már a nagy kérdéssel: közszükséglet-e hazánkban a könyv? Meggyőződésem, hogy könnyű rávágni az igent, mint ahogyan általában rá is vágják, és rögtön hozzátesszik, hogy ha közszükségleti cikk, akkor úgy is kell felfogni, és azt adni ki zömmel, amit a közigeny megkíván.

Ez eddig rendben is van, mégis hozzá kell tennem, hogy tele van csapdákkal az ilyen gyors vélemény. Ha egyes társadalmi rétegekben olyan nagy az érdeklődés a leírt szó iránt, mint amilyen valóban, akkor ezekben a rétegekben lehet „általános igény”, „közigeny” és — a lelkünknél rajta — „közszükségleti cikk” is, ha már annyira szép és divatos ez a két szó, de a felfokozódott rétegiegyeteket széles körre jellemzőnek mondani, enyhén szólva tévedés, és rossz útra vezet. Miféle rossz útra gondolok? Elsősorban arra, hogy ha annyira közigeny lenne a könyv, mint ahogyan igen sokan állítják (nemegyszer még az „olvasó nemzet” görögtűzét is begyújtva), akkor régen nem volna alapvető gondunk — például — a szabad idő hasznos eltöltésével.

Talán ott van az igazság, hogy népünk egyre inkább felfedezi az olvasás örömeit, szépségeit és emberformáló hatását: hogy a sok-sok idejében és később tanuló sem lehet meg könyvek nélkül; hogy ifjúságunk egy része előszeretettel és sokat olvas; de még az itt felsoroltakat sem lehet általánosítani, mert ha sok is könyvtárainkban az iskolás korú, beiratkozott olvasó, az iskola után miért marad belőlük annyi, amennyi?... Azt is meg kellene nézni többször, hogy a harmincasok, negyvenesek hány százaléka olvasó? Hogy miért olyan kevés? Hogy a község, a város legkülönbözőbb rangú és szintű vezetői közül évről évre hányan iratkoznak be a könyvtárba, hányan járnak délutáni, esti rendezvényekre, író-olvasó találkozókra és egyebekre?

Az adatok, amelyekkel a könyvtáros kérdéseinkre válaszolhat, nemigen adnak alapot még a legszerényebb optimizmusra sem. Magyarzat persze akad bőven: aki nem jár könyvtárba, annak bizonyára otthon van könyvgyűjteménye; de akit nem érdekel a könyvtárba látogató író, az, amiről egy-egy ilyen

találkozón szó eshet, az talán otthon rendez külön író-olvasó találkozót?! És azok az „otthoni könyvgyűjtemények” sem mindig akkorák és olyanok, amilyenek a jóhiszemű elképzelés felrajzolja őket. Ha pedig a korosztályokat nézzük, tényleg: hol vannak a harmincasok, negyvenesek? Akiknek talán a legnagyobb igényük volna a szellemi megújulásra, az erögyűjtő pihenésre?

Ez a mostani könyvtári nyár a könyvtárosok nagy konferenciája után ilyen kérdésekre is pontosabb válaszokat keres. Mert nem igazán jó könyvtáros az, aki megelégszik a kölcsönzés kapcsolat-teremtés nélküli lebonyolításával, az igazán jó könyvtáros a nyári csendben, az alig-forgalomban már az őszre gondol, és arra, miként tehetné intézményét még inkább jobbá, készebbé a társadalmi szolgáltatásokra, olvasótáborának növelésére, keresve és megtalálva az igények megismerésének, felkeltésének legmegfelelőbb módjait. Az is igaz, amit a konferencia és jó néhány könyvtáros ismerősöm így fogalmazott meg: könyvtári hálózatunk elaprózott, a hálózatok közötti együttműködés nem az igazi, sok a korszerűtlen intézmény, sok a szakképzetlen könyvtáros, lakótelepek épülnek könyvtárak nélkül és a többi. Közben az is igaz, hogy nem egy helyen hiába a több ezres vagy tízezes állomány, a zenei részleg és az egyéb csodák, ha a kihasználtság (bármennyire csúnya szó, a lényegét jól kifejezi) elképesztően gyenge, ha a befektetett forintok „visszatérülése” csigalassúságú.

Végül is azt szeretném ezen a helyen is elmondani, hogy jó dolog a könyvtárak műszaki felszerelésének korszerűsítéséért harcra szállni, legalább olyan jó lenne azonban a meglévő lehetőségeinkkel hatásosabban élni. Mert nem élünk velük úgy, ahogyan élhetnénk, ezt minden könyvtáros tudja.

*

Az idei könyvtári nyár, úgy érzem, az erögyűjtésé. A konferencia fórumán figyelemreméltó vélemények kaptak hangot, ha megmozgatja, felfrissíti a könyvtáriak világát, szembetűnő lesz a változás.

Sass Ervin

Békés megyei Népiújság

Műszaki gondolatok a könyvtárban

A papucs tette bizonyára, de nem szívesen ülök be a megyei könyvtár olvasótermébe. Tudom, nem olyan nagy dolog — a szép szőnyeg védelmében — a madzagot a bokám köré tekerni, de köztögetés közben nekem mindig köztöködni támad kedvem: miért nem olyan szőnyeget terveztek egy közkönyvtárba, amelyet könnyű takarítani?

Olvasni szükséges, kötözködni nincs kedvem. Pesten járván betérek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba. A ruhatárban kell kérni bilétát a folyóiratolvasóba, de a nagy melegre tekintettel elfelejtettem télikabátot hozni, s így nincs mit zálogba adnom. A ruhatárosnő megkönyörül rajtam, már hajlandó valamiféle igazolványt is elfogadni, ezért pedig csak a három utcával odébb parkoló kocsizhoz kell visszamennem.

Hát így lehet bejutni a folyóiratolvasóba, ha az ember tagja a fent nevezett intézménynek. Mert egy székesfehérvári lakosnak ez sem könnyű, fővárosi jótállól kell. Hiába tartalmaz az én személyi igazolványom munkahelyet, állandó bejelentett lakást, ez nem elegendő az üdvösséghez. Le kell szaladni a Kálvin téri aluljáróba, és két deci rumért vásárolni kell jótállót. Mindegy, hogy milyen az öltözéke, ha van budapesti lakcíme, akkor hozzásegíthet a könyvtári tagsághoz.

Olvasni szükséges, de a csöveseknek mégsem akarok lekötelezettjévé válni. Barátommal már régóta nyomoztunk egy szaktudomány-történeti kézikönyv után. Párizsban járván betértünk a Pompidou Művelődési Központba, ahol sodródva a tömeggel — alkalmazottat nem is látva — tévedtünk be a külső mozgólépcsők szerint a második emeleten elhelyezkedő, ám belül három szintre bomló könyvtárba. Szabadon böklásztunk a polcok között, s a véletlen és a jól szerkesztett jelzőtáblák a keresettel hasonló témájú könyvek közelébe vezettek bennünket. Ám ekkor megpillantottunk egy *Információ* feliratot, s az itthon beléknévelt feltételes reflexek arra köteleztek bennünket, hogy bejelentsük a ránk mosolygó kisasszonynak jövetelünk célját. Ő visszakisért előbbi vadászterületünkre, megmutatta a kissé pontatlanul megnevezett kézikönyvet, és értésünkre adta, hogy ennek lapozgatásához nem szükséges sem igazolvány, sem papucs. Leülhettünk egy asztalhoz, olvashattunk a könyvet, s mivel vaskosnak ígérkezett, néhány fontos oldalt a polcok közé elhelyezett másolóautomatán (laponként fél frankért) le is fényképezhettünk.

Kifelé menet az is kiderült, hogy itt sem bíznak az olvasóban. Egy ifjú könyvbarát nem tudott úgy áthaladni a kijáratnál elhelyezett oszlopok között, hogy a jelzőberendezés működésbe ne lépjen; a dzsekije alá rejtett könyv — csakúgy mint az összes többi — megfelelő kezelés után került a szabadpolcokra.

Mit tesz hát a technika? Az általában embertelennek képzelt műszaki megoldás (ezúttal is) a könyvtár humanizálásának szolgálatában állt. Nincsenek leselkedő alkalmazottak, nem kell zálogtárgy, igazolvány, jótállól — a könyvre úgy vigyáznak, hogy a becsületes olvasó nyugodtan azt hiheti: megbíznak benne. Jöjjen akár Afrikából, Ázsiából vagy Székesfehérvárról!

A műszaki megoldások másfajta alkalmazását — a számítógépes katalógus és a számítástechnika sokféle felhasználását — azért nem akarom említeni, mert bosszant, hogy erről még mindig csak „kísérleti szinten” beszélnek hazánkban. Nem hiszem, hogy van olyan számítógépes feladat, amely egyszerűbb lenne ennél. Egy háttértárolókkal jól felszerelt — egyébként kis kapacitású — számítógép keresve sem találhatna testhez állóbb feladatot magának. Központi könyvtárainknak már régen meg kellett volna oldaniuk ezt a kérdést, de — ha a számítástechnikai berendezések árában továbbra is érvényesül a jelenlegi tendencia — lassan egy községi könyvtár is felírhatja mágneslemeze a katalógusát. Csak a számítástechnika képes olyan megoldásokra, hogy egy — mondjuk szerzők szerinti — katalógusból előállítsa a cím szerintit, vagy a kíváncsalom szerintit, olyat is, amire a cédulás módszerrel nem is gondoltak. Ez a kérdéskör már nemcsak azzal függ össze, hogy emberi légkörben juthatunk-e könyvekhez, hanem hogy egyáltalán hozzáférhettünk-e. Hiszen egy számítógépes nyilvántartás egycsapásra megoldaná a könyvtárközi kölcsönzés sok éve húzódó gondját, lehetővé tenné a könyvtárak helyzetének, állományának áttekintését.

Ugyanakkor még legnagyobb könyvtárunk is elhalasztotta a következő öt éves tervre a számítástechnikával való foglalatosságot. Maradnak a jelenlegi könyvtári módszerek, amelyek meglehetősen gyerekcipőben járnak. Igaz, ha erre a gyerekcipőre papucsot kötünk: nem is látszik.

Vértes J. Andor
Fejér megyei Hírlap

Hírek

KINEVEZÉS. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának dr. Csúry István halálával megüresedett főigazgatói tisztségére augusztus elseji hatállyal DR. GOMBA SZABOLCSNÉT, az eddigi főigazgató-helyettest nevezte ki a Művelődési Minisztérium.

A MŰVELŐDÉSI KÖZLÖNYben több fontos rendelkezés jelent meg a közelmúltban: A május 20-i, 10-es jelzésű szám a művelődés területén dolgozók kiüntetéséről szóló 112/1981. (M. K. 10.) MM számú utasítást közli, amely meghatározza a kitüntetésre javaslatot tevők körét, a felterjesztések és az adományozások időpontjait, foglalkozik a kitüntetések átadásának módjával és a kiüntettek társadalmi megbecsülésével. A július 1-én megjelent 13. szám a 119/1981. (M. K. 13.) MM számú utasítást teszi közzé a tanácsok által fenntartott óvodák, egyes alsófokú nevelési-oktatási és köznevelődési intézmények, valamint sportintézmények szervezeti összevonásáról. A rendelkezés 4. pontja azt a fontos alapelvet rögzíti, hogy az összevonás során létrejövő új intézmény kötelékébe a könyvtárak közül csak a „D”, illetve „C”-típusúakat lehet bevonni. — Az augusztus 18-i (16.) szám az iskolai könyvtárak működési szabályzatáról rendelkező 128/1981. (M. K. 16.) MM számú utasítást közli, amely a könyvtár fenntartásáról, feladatairól, gyűjtőköréről, állománygyarapításáról, a könyvek elhelyezéséről, nyilvántartásáról, védelméről, valamint feltárásáról és a könyvtár munkarendjéről intézkedik.

**TÖBB HELYEN ÜNNEPELTÉK KÖNYVTÁR-
AVATÁSSAL** az idén is augusztus 20-át: BÉKESEN a városi-járási könyvtár az ország egyik legnagyobb alapterületű — 240 m²-es —

és legszebb gyermekrészlegével bővült, amelyben a kis olvasók külön zenei részleget is kaptak. Az augusztus 17-én szép ünnepség keretében megtartott könyvtárátadáson **Sárdy Péter**, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának helyettes vezetője mondott avatóbeszédet. — A Somogy megyei **NAGYATÁDON** augusztus 18-án 84 m² alapterületű, 12 hallgatóhellyel kialakított zenei részleggel bővült a városi-járási könyvtár. Az új helyiség galériájára a helyismereti gyűjtemény és az ehhez kialakított kutatóhelyek kerültek. Az avatásra, amelyen **Szita Ferenc**, a megyei könyvtár igazgatója mondott beszédet, a könyvtár régi épületét kívülről is megszépítették: az intézmény korszerűsítésére a közelmúltban kétfélmillió forintot költöttek, és a fenntartó tanács szándéka szerint tovább fogják bővíteni a könyvtárt a szomszédos ház egyes részeinek az épülethez való csatolásával. — Augusztus 20-án **dr. Dániel György** egyetemi tanár avatójával adták át a **FÜLÖPSZÁLLÁSIÁK**nak a községi könyvtár új, 200 m² alapterületű otthonát, amelyet a volt pártszékház helyiségeiből alakítottak ki a tanácsházán elhelyezett, mindössze 35 m² alapterületű könyvtár helyett. Az új helyre nemcsak a községi könyvtár több mint 10 ezer kötetes állományát szállították át, hanem ide került a szakmunkásképző és az általános iskola összes könyve is. — Augusztus 20-án **SÁRBOGÁRDON** a nagyközségi-járási könyvtár részére átalakított épületet avatták fel ünnepélyesen. E könyvtár eddig a hatvanas években épült művelődési központban tengődött a neki juttatott, mindössze 120 m²-en, a volt járásbírói épületben vi-

szont 330 négyzetméteren helyezhette el több mint 30 ezer kötetes állományát és a gyermekolvasók, valamint a zenehallgatók számára is megfelelő környezetet teremthetett. — **CSANYTELEK** községben augusztus 18-án **Hajdú Géza**, a szegedi Somogyi Könyvtár osztályvezetője, a Hazafias Népfront Csongrád megyei könyvbarát-bizottságának elnöke adta át az olvasóknak a könyvtár 750 ezer forintost költséggel kialakított, 150 m² alapterületű új otthonát. — A Szolnok megyei **TISZAÓRS** községben aug. 19-én avatták fel a régi tanácsháza épületében több mint 500 ezer forint felhasználásával korszerűsített, 120 m² alapterületű könyvtárt.

A MEGYEI TANÁCSOK ÁLTAL ADOMÁNYOZOTT kulturális díjak kitüntetettjei között az idén is több könyvtáros van: **SZURMAY ERNŐ**, a szolnoki Verseygy Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója könyvtári, tudományos és közéleti munkájáért nyerte el a megyei tanács nagydíját; **Komárom** megye művészeti díját kapta **GYÖRI LÁSZLÓ** költő, aki hosszú ideig volt a **Tatabányai Megyei Könyvtár** munkatársa; **Pest** megye közművelődési díját érdemelte ki csaknem három évtizedes áldozatos munkájával **MESZÁROS JÁNOS**, a **Monori Nagyközségi-Járási Könyvtár** igazgatója; **Egerben** pedig a **Heves megye művelődésügyéért** nevű kitüntetést adták át **SAKONYI ISTVÁNNÉ** tarnalesszi községi könyvtárosnak.

AUGUSZTUSI ÉRTEKEZLETI NAPTÁR: 23—24. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XIII. vándorgyűlése Kaposváron; 24—29. A nagyvárosi könyvtárak nemzetközi szervezetének, az **INTAMEL**-nek közgyűlése Budapesten, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendezésében.

Az olasz könyvtári sajtóról

Mivel a könyvtári sajtó a könyvtárügy tükre, az olasz könyvtárügy legfőbb sajtóságából, alapvető kettősségéből kell kiindulnunk (amely viszont lényegében az ország múltja és újabb kori helyzete közötti ellentmondásnak felel meg).

Egyrészt: Itália tudvalevőleg gazdaságilag és kulturálisan az egyik legfejlettebb — ha nem a legfejlettebb — területe volt Európának a késő középkorban és az újkor elején. Ennek megfelelően nemcsak képzőművészeti szempontból „múzeumország” hanem könyvtári szempontból is az: könyvtárai páratlan gyűjteményei az ó-, középső és újkori kéziratoknak, az ősnymtatványoknak, a könyvtörténeti és könyvművészeti ritkaságoknak. — Másrészt: a modern Olaszország mint nemzeti állam a 19. században még a mi feudális, félgymarmati helyzetű hazánknál is később, nehezebb politikai adottságok között kezdett kialakulni, s a korszerű művelődési intézményrendszer kiépülésének is bőven voltak belső akadályai.

A korszerű könyvtári szolgáltatási rendszer megszervezését paradox módon a könyvtárak páratlan muzeális gazdagsága is késleltette: sokáig egyeduralkodó maradt hagyományos megőrző funkciójuk, háttérbe szorultak a használók szempontjai. Őt „nemzeti” könyvtára van az országnak, közülük kettő — a római és a firenzei — központi nemzeti könyvtár; a nemzeti jelleg azonban ebben az esetben nem szolgáltató központot jelent, hanem olyan különleges becsű gyűjteményt, amelynek fenntartásáról központi pénzforrásokról kell gondoskodni. Számos város könyvtára rendelkezik még hasonlóan nagy muzeális értékű állományrészekkel — nem csoda, hogy hosszú ideig maguknak a könyvtárosoknak az érdeklődését is elsősorban a könyv- és könyvtártörténeti kutatómunka, illetve a filológiai, történeti kutatásoknak a támogatása kötötte le. Ez a közszellem természetesen főként a közművelődési könyvtárügy fejlődését gátolta, amelynek keretei között a használók legszélesebb körének, legkülönbözőbb rétegeinek a könyvtári ellátásáról kellett volna gondoskodni.

A könyvtári sajtóból ítélve inkább csak a legutóbbi évtizedekben erősödött meg az a mozgalom, amelynek célja a korszerű könyvtári rendszer és könyvtári szolgáltatások kifejlesztése, a könyvtári rendszernek a közművelődés szolgálatába állítása, a lakosság minél szélesebb rétegeinek bevonása nemcsak a könyvtárak látogatásába, hanem munkájukba, illetve annak szervezésébe is. — Itt azonban már elérkeztünk tulajdonképpen mondanivalónkhoz, a könyvtári sajtó megnyilvánulásaihoz, amelyek minderről képet adnak.

Két nagy olasz könyvtári folyóirat van: a kéthavonként megjelenő *Accademie e Biblioteche d'Italia* és a negyedéves *Bolletino d'Informazioni AIB*.

Az *Accademie e Biblioteche* (szabad fordításban: Tudomány és könyvtár) a Kulturális és Környezeti Javak Minisztériumához tartozó Könyvtárak és Kulturális Intézmények Központi Hivatalának orgánuma. Nagyjából a *Magyar Könyvszemléhez* hasonlíthatjuk, mivel érdeklődésének középpontjában a könyvtörténet áll — egyrészt azonban az irodalomtörténeten kívül más társadalomtudományok területére is elkalandozik, másrészt viszont érdemi tanulmányokat közöl a lapot fenntartó Központi Hivatal munkájáról, ezen belül kifejezetten könyvtárügyi, könyvtártudományi kérdésekről is. — Tekintsük át például a lap 1979-es évfolyamát! A kettős 1—2. számot teljesen *Az országos könyvtári rendszer megvalósítása* című konferencia anyaga tölti meg (ezt 80/458. tételszámon részletesen ismertette a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* című referáló lap). — A további négy szám 18 önálló közleményének tárgykörök szerinti megoszlása: irodalomtörténet 3 (mindegyik *Ugo Foscolo* születé-

sének 200. évfordulója alkalmából, de három különböző számban), művelődéstörténet 1, tudománytörténet 1 (Einstein filozófiai nézeteinek forrásairól), kódexek, kéziratok 4, könyv- és nyomdászattörténet 4 (például egy térképgyűjtemény 16—18. századi anyagáról), bibliográfiai adalékok 2 (például a szlovéniai latin nyelvű irodalomból), könyvtártörténet 2 (az egyik jubileumi megemlékezés *Panizziról*), könyvtári automatizálás 1 (terjedelmes beszámoló egy országos konferenciáról).

A *Bolletino d'Informazioni* az Associazione Italiana Biblioteche (Olasz Könyvtár-egyesület) folyóirata. (Nem tévesztendő össze egy hasonló című helyi folyóirattal, amelyről alább még említés történik.) Ez valóban a *könyvtárügy* lapja. — 1979-es évfolyamának 5 cikke foglalkozik nemzetközi konferenciákkal, illetve más országok könyvtárügyének bizonyos kérdéseivel, 4 cikk egyes könyvtári munkafolyamatokkal — elméleti áttekintés vagy helyi példák ismertetése formájában —, 8 cikk témáját pedig kimondottan az olasz könyvtárügy időszerű problémái szolgáltatták: az állami nyilvános könyvtárak használatának szabályozása az utolsó száz évben (bemutatja, hogy még ma is milyen sokféle, indokolatlan korlátozás emlékeztet a megőrző funkció hajdani egyeduralmára); a külföldön élő olaszok könyvellátása; Szicília regionális könyvtári törvénye (az egyes „régiónok” vagyis tartományok ugyanis bizonyos törvényhozási hatáskörrel rendelkeznek); az új olasz könyvtári tárgyszójegyzék; javaslat az országos bibliográfiai rendszer kiépítésére és az új kötelempéldány-törvényre; javaslat az új bibliográfiai leírási szabályok érvényesítésére a szerzői betűrendes katalógusban; az új olasz szerzői katalógizálási szabályzatról.

Beszámol a Bolletino a könyvtárügyesület életéről, nemzetközi kongresszusokról, az olasz és a nemzetközi könyvtári élet egyéb eseményeiről, és ismertetéseket is közöl olasz és külföldi könyvtári szakmunkákról.

*

Sajátos — és cikkünk szempontjából különösen érdekes — funkciót tölt be a Bolletino az *olasz könyvtári szakirodalom kurrens bibliográfiájának* közlésével. Érdeemes szűrőpróbaszerűen megvizsgálunk e bibliográfia 1979 első félévében (az 1. és a 2. számban) közölt 286 tételét.

Ami a témakört illeti: a *könyvtári szakirodalom* igen tágan értendő. A szakmai tájékoztatás, a könyvtörténet, a könyvkiadás és könyvkereskedelem, a sajtó szakirodalmán kívül bőségesen találkozunk benne például olyan közművelődési, közoktatási jogszabályok címléírásával is, amelyekről nem tudhatjuk, van-e közvetlen közük a könyvtárúgyhöz.

Az egyes tételek forrásainak megoszlása szintén tanulságos:

a) A 286 tétel közül mindössze 41 származik az olasz könyvtári-tájékoztatói időszaki szakirodalomból. Az itt szereplő periodikumok címe és a belőlük feltárt közlemények száma: *Bolletino d'Informazioni AIB* 16, *Accademie e Biblioteche* 9, *Bibliofilia* 5, *Informatica e documentazione* 4, *Quaderni d'Istituto di Studi della Ricerca e Documentazione Scientifica* (A Tudományos Kutatási és Dokumentációs Kutatóintézet közleményei) 3, *Informatica e diritto* (Jogi tájékoztatás) 2; egy-egy közleménnyel van képviselve a *Libri e documenti* és a *Bolletino dell'Istituto Centrale per la Patologia del Libro* (a könyvrestaurálási szaklap).

b) Az egyéb folyóiratokból 107 cikket vesz számba a bibliográfia. Ezek közül 3 jelent meg olasz szerző tollából külföldi könyvtári tájékoztatói szaklapban, 20 pedig három olyan olasz periodikumban, amely a könyvkiadás, a könyvkereskedelem, illetve a sajtó kérdéseivel foglalkozik. — Külön tömböt alkot az 52 közművelődési, közoktatási — ritkábban: speciálisan könyvtári — vonatkozású rendelet, amelyből 44 — mint helyi jogszabály — az egyes régiók hivatalos lapjában jelent meg. A maradék 32 szórvcikk 21 periodikumból való; némelyikük profilja a számítógépes adatfeldolgozás, másoké valamely társadalomtudomány, de természetesen akadnak közöttük népszerű kiadványok is: például a *Giornale dei Genitori* (Szülők Lapja) két cikket közölt a gyermekek olvasmányairól.

c) 76 közleményt tár fel analitikusan a bibliográfia néhány évkönyvből, illetve alkalmi gyűjteményes kiadványból (27 tételt szolgáltató például *A jogi tájékoztatás a béke szolgálatában* című konferencia anyaga).

d) Meglepően nagy szám a monografikus kiadványoké: 62. Ezek majdnem egy-

negyedét teszik ki az összes tételnek. (Jobbára igazi monográfiák, olykor vastok kötetek, csak néhány 20—40 oldalas kiadvány akad köztük.) Témák szerinti megoszlásukban ismét az olasz könyvtári élet sajátos arányai tükröződnek. Ha leszámítjuk a sajtóval, a könyvkiadással foglalkozó kiadványokat meg a négy olvasáskutatás jellegű munkát, s a közvetlenül könyvtári-bibliográfiai tárgyúakat vesszük szemügyre, kiderül, hogy (ami megint természetes) e monográfiák nagy többsége nem magával a *könyvtári munkával* foglalkozik, hanem (valamilyen formában) a *könyvtárak állományával*. — A könyvtári munka kérdéseinek szentelt művek csoportjába legföljebb 6 kiadványt sorolhatunk, még akkor is, ha ideszámítjuk az új ETO-kiadást meg az iskolai osztálykönyvtárakról szóló füzetet is. Mi áll viszont a megőrzendő kulturális örökség ismeretének szolgálatában? 5 könyvtári kalauz, illetve könyvtárismertető (egyikük művészettörténeti jellegű bemutatása egy kis muzeális könyvtárnak), 16 könyvtár valamely állományrészének a kötetkatalógusa (a padovai egyetemi könyvtár periodikumkatalógusa például 404 oldalas kötet), 1 könyvtár gyarapodási jegyzéke, 2 helyi központi szakterületi katalógus, 1 országos tematikus központi katalógus (a latin-amerikai történelem irodalma Olaszország könyvtáraiban) és 1 nemzetközi tematikus katalógus (15—16. századi nyomtatott könyvek az európai obszervatóriumi könyvtárakban). Ehhez járul még 5 sajtóbibliográfia (többnyire regionális), valamint néhány könyv- és nyomdásztörténeti, könyvművészeti munka. — Megjegyzendő: az említett kalauzok és központi katalógusok kivétel nélkül tudományos könyvtárakra (illetve az általános tudományos jellegű városi könyvtárak muzeális állományrészeire) vonatkoznak.

A fenti adatok után, amelyek lehetőséget adtak a bár futólagos, de többé-kevésbé mégis rendszeres áttekintésre, lássunk még egy másik, bizonyos fokig esetlegesen összeállított adatsortot is: az előbb ismertetett két periodikumon kívül milyen kisebb jelentőségű olasz könyvtári—tájékoztatói folyóiratok találhatók nálunk, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakkönyvtárában? (Nemzetközi cserekapcsolatok melléktermékei, valamint látogatások alkalmával kapott szórványszámok teszik esetlegessé az ilyen állományrészek összetételét.) — Összesen kilenc folyóiratról van szó.

a) A kilenc közül három vág többé-kevésbé a közművelődési könyvtárügy körébe. — A *La Parole e il Libro* (A szó és a könyv) a Népkönyvtárak és Iskolai Könyvtárak Országos Szövetségének a kiadványa, alcíme szerint „havi bibliográfiai szemle”. Lényegében tehát állománygyarapítási segédlet, illetve tanácsadó: szakterületenként csoportosítva közli a tárgyidőszakban Olaszországban megjelent könyvek bibliográfiai leírását, s külön rovatban ismertetéseket is ad (a magyar *Új Könyvekben* szokásosnál valamivel nagyobb terjedelemben) a könyvanyag 10—15 százalékáról. Mind-egyik szám elején olvashatunk 3—4 rövid cikket is, vegyesen könyvtárügyi, irodalmi, irodalomtörténeti témákról. Mivel azonban a folyóirat többnyire kettős-hármas összevont számokban jelenik meg, az egész évi cikkek (s kivált ezen belül a könyvtári témájúak) száma nem jelentős. — Egyetlen szórványszámunk van a *Pubblica Lettura* című lapból, amely a Bologna megyei „közművelődési olvasási egyesület” közlönye; ez a 16 oldalas kiadvány valóban példája a tartalmas könyvtári munkát és színvonalas szerkesztői koncepciót tükröző megyei könyvtári lapnak. Ismerteti az egyesület kezdeményezésére szerkesztett, részben nemzeti bibliográfiai feladatot ellátó *Dizionario bibliografico* című évenként megjelenő kiadványt (és az első évfolyam megjelenése alkalmával rendezett országos konferenciát), áttekintést ad a megyében az utolsó tízenkét évben épült könyvtárakról, részletesen bemutatja egy városi könyvtár új épületét; közli a könyvtárak híreit, és ismerteti egy francia szakkönyvet (Szociokulturális tájékoztatói és szervezőmunka). — Milánó 20 000 lakosú permvárosának, Cusano Milaninónak a városi könyvtára adja ki a szabálytalan időközökben, de nagyjából évente egyszer megjelenő *Bolletino d'Informazioni* című lapot (nem tévesztendő össze a könyvtáregyesület hasonló című orgánumával). Tetszetős kiállítású, de meglehetősen vegyes tartalmú lap, amelyben a könyvtári munka, a közművelődés, a könyv- és irodalomtörténet kérdéseivel foglalkozó cikkek mellett még gerontológiai témával is találkozhatunk (és nem az öregek olvasása kapcsán!).

b) A genovai városi könyvtár neve *La Berio*; ezt a címet viseli folyóirata is. Al-

címe szerint bibliográfiai szemle — vagyis eleve az a rendeltetése, hogy érdekességeket, ritkaságokat ismertessen a nagy múltú könyvtár állományából. — Ugyancsak a bibliográfiai szemle alcímet viseli az — egyetlen szórványszámmal képviselt — firenzei *La Vita del Libro*.

c) Marad négy különféle, de határozott profilú periodikum. Egyik az olasz könyvtártudományi bibliográfia kapcsán már említett *Bolletino dell'Istituto Centrale per la Patologia del Libro*, a könyvegészségügyi szakfolyóirat. A könyvtári technika egy másik területét műveli a *Bolletino d'Informazione sulla Microreproduzione* (Mikrográfiai Tájékoztató). — A tudományos tájékoztatással foglalkozik a *Note di Bibliografia e Documentazione Scientifica*, valamint a *La Rivista dell'Informazione*.

E folyóiratok témakörének az áttekintése tehát ugyanazt mutatja, amit fentebb tapasztaltunk: az olasz könyvtárosokat szerzőként és olvasóként egyaránt (teljes joggal) igen erősen foglalkoztatja a könyvtári állomány muzeális értékeinek ismertetése (és fizikai megóvása), megfelelő helyet kap az ország szaksajtójában a tudományos tájékoztatás — mindezek mellett pedig kissé háttérbe szorul a mindennapi könyvtári munkának és a dokumentumok használatának a kérdésköre, kivált a közművelődési könyvtárak vonatkozásában.

Köven di Dénes

Bemutatjuk

a Testnevelési Főiskola Könyvtárát

Budán, a Győri út és az Alkotás utca közt találjuk a Testnevelési Főiskola könyvtárát, amely egydős az 1925-ben alapított és néhány évvel ezelőtt egyetemi rangra emelt főiskolával. Kezdetben szerény gyűjtemény volt, alapját a *Tornatanitóképző Intézet*től és a *Testnevelő Tanárok Országos Egyesületétől* átvett könyvek alkották. Később azonban több olyan értékes gyűjtemény is kiegészítette, mint például *Gerentsér László* vívómester vagy az *Országos Testnevelési Tanács* könyvtára.

Fejlődése 1938-ban gyorsult meg, amikor is kezelését főhivatású könyvtáros vette át a beosztott hallgatóktól. Időközben világhírűvé vált állománya a második világháború végén már megközelítette a 20 000 kötetet, ám az ostrom alatt ennek kilencetizede elpusztult. A legértékesebb művekből alig maradt meg valami, bár jelenleg is van egy 320 kötetes, számos múlt századi vagy még annál is korábbi magyar és idegen nyelvű szakkönyvből álló régi gyűjteménye.

Az újjáépítés 1946-ban kezdődött el, s a következő év tavaszán a könyvtár a hallgatók részére is megnyílt. Az állomány nagysága hamarosan elérte a felszabadulás előttiét, de egy túlbuzgó, felelőtlen selejtezés nagy károkat okozott: a korszamú, ideológiaiilag káros művel együtt zúdzába küldték a nyugati nyelven megjelent könyvek egy részét is.

Rendeltetés és szervezet

A könyvtár feladatköre sokrétű: a Testnevelési Főiskola oktató, nevelő munká-

jából fakadó igények kielégítése, a vezető szervek, valamint a testnevelési és sportmozgalom szakembereinek irodalmi tájékoztatása, a szakmai közvélemény formálása és a tudományos érdeklődés felkeltése, továbbá a hallgatók közművelődési igényeinek kielégítése. Ennek megfelelően gyűjti valamennyi hazai művet és a legértékesebb külföldi testnevelési és sporttárgyú munkákat, továbbá a kapcsolódó tudományterületek idevágó dokumentumait. A hallgatók részére ideológiai és szépirodalmi anyagot is beszerез.

Az intézmény hazánkban a testnevelés és a sport egyetlen tudományági szakkönyvtára, s az Elnöki Tanács 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelete értelmében a *testnevelési könyvtári hálózat* központja, amelyhez testnevelési oktatási intézmények, egyesületek és sportszövetségek könyvtárai tartoznának — ha ilyenek egyáltalán léteznének. A hálózat — sajnos — még csírájában sem alakult ki, sőt, a vonatkozó rendelet végrehajtási utasítása sem jelent meg! Központ azonban abban az értelemben, hogy külön katalógusban számon tartja a saját állományából hiányzó, de más hazai gyűjteményekben megtalálható szakkönyveket.

Készpéggel rendelkezésére áll a vidéki kutatóknak is. A könyvtárközi kölcsönzés keretében 1980-ban 75 művet eredetiben, 53-at pedig másolatban küldött számukra.

Fejlődésében fontos év az 1969-es esztendő, amikor létrejött a TF Szakkönyvtári és Dokumentációs Központ (később: Intézet). Azóta két részlege van a könyv-

tárnak: a könyvtári csoport és a szakirodalmi tájékoztató szolgálat.

A könyvtár feletti szakmai felügyeletet a mindenkori tudományos rektorhelyettes látja el, jelenleg dr. Nádori László. A könyvtári csoport élén Faludi Hajnalka áll, míg a szakirodalmi tájékoztató szolgálat tevékenységét maga a könyvtárvezető, Krasovec Ferenc irányítja. A 16 főt foglalkoztató könyvtárban ő az egyetlen, aki mögött aktív versenyzői múlt áll, és csak neki van sportszakmai képesítése, edzői oklevele. A többieknek külön kellett vagy kell elsajátítaniuk a testnevelés és a sport alapismereteit. Kilenc munkatársnak van egyetemi, illetve főiskolai végzettsége, a többiek — a raktárkezelő és a gépiró kivételével — középfokú könyvtárosi tanfolyamot végeztek.

1969 azért is jeles éve az intézménynek, mert akkor kapott új elhelyezést a régi igazgatói lakás helyén, ahol az állomány nagy részét szabadpolcon helyezhette el. A számottevő állománygyarapodás miatt azonban már itt is fenyeget annyi más könyvtár súlyos gondja, a raktári helyhiány.

Az állomány. A látogatók.

A mai állomány körülbelül 42 ezer kötet könyv, 13 ezer, nagyrészt bekötött folyóirat-évfolyam és 8 ezer kézirat. Ebből 71,7 százalék a testnevelési és a sporttárgyú anyag, a többi marxista—leninista, illetve pedagógiai, orvosi és szépirodalmi mű. Nyelvi megoszlás szerint: magyar 62, német 13,5, orosz 8,4, angol 5,5, népi demokratikus 7,3, francia és egyéb 3,3 százalék.

Az évi gyarapodás körülbelül 1500 kötet könyv. Emellett 1980-ban beérkezett még a könyvtárba 140 hazai és 134 külföldi (ebből 42 szocialista országban megjelenő) folyóirat, újság és 44 kézirat.

A végzős hallgatók szakdolgozatai kö-

zül az értékesebbeket, amelyeket a bíráló tanárok arra érdemesítenek, a könyvtár megőrzi. A szakdolgozatok elejére bekötik a tanári bírálatot is, mert ez az olvasóknak segít a dolgozat megítélésében. Jelenleg kerekén 1200 ilyen szakdolgozatot őriznek.

Kár, hogy a könyvtár nem kap a Széchenyi Könyvtártól kötelempéldányt a testnevelési és a sporttárgyú művekből. De a sportegyesületek és szakszövetségek, sőt még az Országos Testnevelési és Sporthivatal sem küldi meg neki rendszeresen sajtótermékeit, pedig utasítás írja elő, hogy a 25-nél nagyobb példányszámban megjelent kiadványaikból 2 példányt a főiskoláé!

A nemzetközi kiadványcsere sincs kellőképpen megalapozva. Bár e téren az utóbbi esztendőben történt valamelyes előrehaladás, a lehetőségek nincsenek eléggé kihasználva. Az 1980-as évben 14 cserepartnernek 156 dokumentumot küldtek, és tőlük 135-öt kaptak.

A könyvtár az elmúlt évek folyamán több magángyűjteményt is beolvasztott állományába, így Kerezsi Endrét, Földessy Jánosét, valamint Hepp Ferencét. A legértékesebb ilyen gyűjtemény a kiváló sporttörténész, Mező Ferenc hagyatéka: 5000 egységből áll, s a könyveken kívül iratokat, meghívókat és jelvényeket is tartalmaz. Ezt az anyagot a főiskola könyvtára különgyűjteményként kezeli, és a Népstadion szomszédságában álló Sportmúzeumban helyezte el.

Az állomány feltárása példamutató. A teljes könyv- és folyóiratanyagról leíró és szakkatalogus készült. A jelenlegi szakkatalogus azonban meglehetősen elavult, 13 fő- és 200 alcsoportból áll. A közeljövőben áttérnek az ETO rendszerre, és foglalkoznak egy tárgyszókatálogos felállításának tervével is.

A könyvtárt a szorgalmi időben naponta átlagosan 100 kölcsönző és helybenolvasó keresi fel. 40 kötetet kölcsönöznek és 80-at használnak az olvasóteremben. Az 1980. év forgalmi statisztikája szerint a beiratkozott olvasók száma 1559, a látogatásoké 13 583. A kölcsönvett köteteké 10 985, a helyben használtaké pedig 22 671 volt.

Érdekes képet mutat a látogatók foglalkozás szerinti megoszlása is: a tanárok, kutatók (főleg a főiskolai oktatók) száma 317, a hallgatóké 437, az edzőké és sportvezetőké 301, az orvosoké és egyéb értelmiségieké 229, az adminisztratív dolgozóké és a nyugdíjasoké pedig 275 volt.

Egyetlen sportkönyvtárunk olvasótáborába feltűnően kevés az edzők száma! A sok ezer hazai edző és sportszervező közül csak 301 érdeklődik az új edzési módszerek, oktatási lehetőségek, szervezési eljárások vagy propagandakérdések iránt!

Dokumentáció, kiadványok

A könyvtár számos kiadvánnyal igyekszik megkönnyíteni az olvasók munkáját és irányítani érdeklődésüket. Közülük a legfontosabb *A magyar testnevelési és sportszakirodalom bibliográfiája*. Az utolsóként megjelent 13. kötet az 1974-es esztendő anyagát dolgozta fel, s így az elmaradás elég tetemes. A könyvtár új vezetőségének erőfeszítései révén már nyomdára készen áll újabb három év, az 1978-as, az 1979-es és az 1980-as esztendő anyaga, s így remény van arra, hogy a késés csökkenni fog. Mind-egyik kötet körülbelül 80 folyóirat anyagát veszi számba; évente 2000-nél több tételt közöl szakok szerint csoportosítva. A címleírások bibliográfiai szempontból pontosak, kifogástalanok, és a szerzői névmutató sem hiányzik a kötetekből.

Az olvasók tájékoztatására 1975 óta negyedévenként jelenik meg a könyvtár új szerzeményeinek jegyzéke.

Nagyon hasznos a havonta kétszer kiadott *Szakirodalmi gyorstájékoztató*: Célja, hogy felhívja a szakemberek figyelmét a külföldi folyóiratok legújabb számainak fontosabb cikkeire. Évente átlagosan 17 periodikumából 3100 címfordítást és 650 rövid kivonatot közöl. Ezek alapján kérhetnek a kutatók fordításokat. A szakirodalmi tájékoztató szolgálat munkatársai a közölt cikkekről — kérésre — bővebb szóbeli tájékoztatást is adnak. Az igénylők így könnyen eldönthetik: valóban azt tartalmazza-e egy-egy közlemény, ami érdeklí őket, érdemes-e tehát lefordíttatni?

Évek óta megjelenteti a könyvtár a *Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából* című sikeres sorozatát is. Az egyik utóbbi füzet a sportpszichológiai irodalmat ismerteti, az ezt követő szám pedig *Motorikus tesztek* címmel a fiatalokrák

képességeinek, mozgásfejlődésének alakulásával foglalkozó 13 cikket és másfél-száz tételes bibliográfiát tartalmaz. Így alkadják a jövőben feldolgozni a kosárlabdázás, a versenytorna stb. irodalmát is.

A főiskola Alkotás utcai otthonában számos más kiadvány is készült és készül. Többet közülük a főiskola ad ki, de a szerkesztés munkájának java része a könyvtárra hárul.

A szakirodalmi tájékoztató szolgálat feldolgozza Európa 10–12 legismertebb sportnapilapját. Ilyenek a *Szovjetszkaja Sport*, a francia *L'Equipe*, a lengyel *Przeglad Sportowy*, a nyugatnémet *Kicker*, az olasz *La Gazetta dello Sport*... A fontosabb cikkeket címét kigépelik, ha szükséges, rövid annotációval látják el, s a címeket tartalmazó lapokat összefűzik. E tájékoztatóból egy példányt az Országos Testnevelési és Sporthivatalnak küldenek.

Az intézmény évente többszáz szakfordítást is készít. Közülük a legtöbbet a tanszékek számára, de az Országos Testnevelési és Sporthivatal, valamint a különböző sportszövetségek és a nagyobb egyesületek is megtalálhatók az igénylők közt. A szakirodalmi tájékoztató szolgálat a fontosnak talált tanulmányokat, közleményeket kérés nélkül is lefordíttatja. A fordítást külső szakemberek végzik. Ezekről a magyarra átültetett írásokról külön leíró és szakkatalógus nyújt tájékoztatást.

Technikai felszerelés

Modern technikai felszerelés tekintetében a Testnevelési Főiskola könyvtára hátrányos helyzetben van: mindössze egy mikrofilm-olvasóval rendelkezik. Mikrofilm-felvevő készüléke csak a főiskolának van, de ez részidőben a könyvtár rendelkezésére áll. Jelenleg állományvédelmi okokból a *Népsport* régi évfolyamait fotózzák. Utána egyéb folyóiratok hiányzó számait szeretnék a Széchényi Könyvtár példányairól készült másolatokkal pótolni.

Gyorsmásolóval szintén csak a főiskola rendelkezik, de ez is régi, drágán üzemelő, elavult készülék, s a könyvtár csak korlátozott mértékben használhatja. Emiatt a másolatkérések azonnali teljesítésére nincs mód. A könyvtár szeretne hozzájutni egy normál papírral dolgozó gyorsmásolóhoz. Ez lényegesen megkönnyítené munkáját, lehetővé tenné a másolatkérések haladéktalan teljesítését és azt, hogy a fordítások kópiáját a megrendelőlön kívül az illetékes sportszövetségeknek is elküldhessék.

Vértesy Miklós

Hol tart a közművelődési könyvtárak helyismereti munkája?

„A helyismereti gyűjtemények számottevően fejlődtek, a rájuk épült szolgáltatások igen széles felhasználói kör igényeit elégítik ki” — állapította meg a IV. országos könyvtárügyi konferenciára készült, *A magyar könyvtárügyi helyzete és fejlesztési programja* című vitaanyag. A konferencia résztvevői szintén elismeréssel szóltak a közművelődési könyvtárak helyismereti tevékenységéről, s szükségesnek tartották továbbfejlesztését, kiterjesztését. Részletekbe azonban — e sorok írójának kivételével — nemigen hatoltak, s természetesen nem tehetette ezt az idézett dokumentum sem. Elmaradt tehát a kimerítő válasz arra a kérdésre, hogy hol is tart jelenleg e munkaág? Mennyiben képesek eleget tenni a könyvtárak a helyismereti információkkal kapcsolatos, az utóbbi időben nagymértékben megnövekedett és differenciálódott igényeknek? Mennyire hézagmentesek és feltártak a gyűjtemények? Milyen mértékben járulnak hozzá a szocialista demokrácia kibontakozásához és a szocialista hazafiság elmélyítéséhez? Mindig pontos választ tudnánk-e adni a hozzájuk forduló politikai és gazdasági vezetőknek, kutatóknak, pedagógusoknak, népművelőknek, honismereti aktivistáknak, spontán érdeklődőknek stb?

Mindezekre a kérdésekre a felelet: igen is, nem is. Közművelődési könyvtárainkban az utóbbi tíz esztendőben széles körű és sokrétű helyismereti tevékenység bontakozott ki, többségükben színvonalas munka folyik, egyre inkább képesek megfelelni a társadalmi igényeknek. Bátran mondhatjuk, hogy az alapokat megteremtettük és megszilárdítottuk. Mindazonáltal a gépezet még nem mindig és nem mindenütt működik olajozottan; vannak még hiányok a gyarapításban és a feldolgozásban; elég gyakran előfordul, hogy az olvasói, könyvtárhasználói kérések kielégítetlenül maradnak, vagy csak hosszas utánjárásra teljesülnek. Nem árt tehát a kétépítésű szűkítő fejlődés mellett az árnyoldalakra is figyelni. Az országos konferencia arra ösztönzött, hogy az önvizsgálatot minden megye, könyvtár maga is elvégezze. Talán segíthet ebben néhány általános szempont felvetése.

Az eredmények

A tanácsi közművelődési könyvtárak hálózati központjainak, a megyei könyvtáraknak jogszabályban előírt kötelességük a helyismereti tevékenység. Egy 1964-ben kelt miniszteri utasítás értelmében a megyei könyvtár „felkutatja, gyűjti és feltárja a helyismereti irodalom dokumentumait, segíti a helytörténeti kutatást”. Ma már mindegyik intézmény alapvetően fontos, elengedhetetlen feladatának tekinti ezt a munkát. Általában a felismerés, hogy a helyismeret területén a megyei könyvtár több szempontból is egyedül, csak általa megvalósítható, tudományosan is értékelhető nyújthat. A tennivalók értelmezésében s főleg a megoldások módszereiben és színvonalában azonban lényeges eltérések mutatkoznak. A helyismereti munka szervezeti keretei is különféleképpen formálódtak ki az egyes intézményekben. Van, ahol önálló osztály (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) vagy részleg foglalalkozik vele; van, ahol az osztályok, csoportok között oszlanak meg a teendők. Széles körben elfogadott alapelv, hogy e munkának az állománygyarapítástól kezdve a tájékoztatásig szervezetileg is bele kell épülnie a könyvtári tevékenység egészébe.

A helyismereti adatok iránti érdeklődés fokozódása, az igények erőteljes differenciálódása és földrajzi kiterjedése megkívánta, hogy a kisebb — városi, járási, községi, kerületi stb. — könyvtárak is bekapcsolódjanak a munkába. Számos „B”-típusú könyvtár már régóta eleget tesz e követelményeknek, néhány intézményben igen színvonalas, példamutatóan megszervezett helyismereti tevékenység folyik. A közművelődési könyvtári ellátási rendszer középső lépcsőfokát alkotó egységek többségében azonban még csak most van kialakulóban a helyismereti munka, most tesszük meg az első lépéseket. Az utóbbi években néhány „C”-típusú könyvtár is eredményesen próbálkozott a helyismereti dokumentumok gyűjtésével, feltárással és forgalmazásával.

Az elmúlt évtizedben elmélyült a helyismereti munka elméleti-módszertani kérdéseinek vizsgálata; bővült azoknak a könyvtárosoknak a köre, akik a gyakorlati tapasztalatok rendszerezésére, elméleti általánosítására is vállalkoznak. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ összehangolja a kutatásokat, tanulmányokat és módszertani füzeteket tesz közzé, tanácskozásokat szervez. A könyvtári szakzsajtó (elsősorban a *Könyvtáros*) következetesen helyt ad a helyismerettel foglalkozó közleményeknek.

Ma már egységesnek tekinthető a felfogás a *helyismeret* fogalmát illetően: mint könyvtári kategória *egy adott hely* (táj, közigazgatási terület, település, természetföldrajzi egység) *múltjára, jelenére és jövőjére vonatkozó rögzített ismeretek, illetve az őket hordozó dokumentumok összességét jelöli, továbbá a könyvtári gyakorlatnak azt a részét, amely ezeknek az információknak, dokumentumoknak a felkutatásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, feltárásával, közvetítésével és közreadásával foglalkozik.*

A szakmai közvéleményben tudatosodott a *gyűjtemény elsődlegessége*. A helyismereti dokumentumok gyarapítására vonatkozó irányelvek tisztázódtak. A könyvtárak rendszerint a mai közigazgatási (megye-) határokon belüli területre vonatkozó dokumentumokat őrzik, ám több helyen a mindenkor, úgynevezett történelmi határokat veszik figyelembe. Nem vonnak a gyűjtés elé kronológiai korlátokat, sem a tárgyidőt (azaz a hely múltját), sem a megjelenési időt illetően. Mindazonáltal elsőrendű törekvésük, hogy a jelen dokumentumaiból, a működésükkkel egyidejűleg keletkező, kurrens anyagból hézagmentes gyűjteményt alakítsanak ki. Eközben számos nehézséggel kell megküzdeniük. A legnagyobb gondot az okozza, hogy az új kötelempéldány-rendelet szerint a helyi nyomdák és a szaporodó sokszorosító műhelyek termékeiknek csak egy — könyvtári szempontból jelentéktelenebb — hányadából tartoznak egy-egy példányt a megyei könyvtárhoz eljuttatni. Némileg enyhít e gondon, hogy a megyei könyvtárak ellenőrzési jogot gyakorolhatnak az említett üzemek fölött, és a nyomtatványok havi jegyzékét is megkapják. A helyi kiadványok egy részének felderítése és beszerzése azonban így is nagy utánjárást igényel. Fékezően hat az a tény is, hogy a hangzó dokumentumokból mindmáig nincs kötelempéldány-szolgáltatás.

Helyismereti gyűjteményeink gondozói tartalmilag komplex, átfogó *információ-tárak* kiépítésén munkálkodnak. Általában őrzik azokat a szépirodalmi alkotásokat is, amelyeknek cselekménye az adott helyen (megyében) játszódik, illetve, amelyek róla szólnak. Vállalják a kiemelkedő személyiségek helyi hagyományainak ápolását is. A helyi személy kategóriája egyébként vitatott, a könyvtárak maguk döntenek el, kiket sorolnak ide.

A könyvtárak a helyismereti dokumentumok következő *típusait* gyűjtik: könyvek, periodikumok, kivágatok, aprónyomtatványok, térképek, kották, kéziratok, másolatok, mikrofilmek és mikrofilmlapok, hanglemezek, hangszalagok. A gyűjtemények gerincét, legértékesebb részét mindenütt a könyvek alkotják. Három nagyobb csoportjuk különíthető el: *a)* az adott helyre vonatkozó információkat tartalmazó művek — ezeket a könyvtárak teljességre törekvően gyűjtik; *b)* a helyi kiadványok, vagyis a helyi kiadók gondozásában megjelent, bár tartalmilag nem helyismereti jellegű könyvek — ezeket válogatva vagy a teljesség igényével őrzik; *c)* a helyi szerzők tartalmilag nem helyismereti jellegű írásai — ezeket erősen válogatva gyűjtik, főként a szépirodalmi, művészekkel tesznek kivételt. A periodikumok visszamenőlegesen gyarapításában nagy segítség, hogy az Országos Széchényi Könyvtár évek óta folyamatosan mikrofilmre veszi hírlaptárának ritka, de keresett darabjait. Ezekről másolatok rendelhetők, sőt az OSZK laboratóriuma kérés alapján eredeti filmeket, mikrofilmlapokat is készít róluk. A megyei könyvtárak többsége — néhány városi könyvtár — már létrehozta mikrofilm-tárát, tehát olvasóinak rendelkezésére bocsáthatja az egykori sajtóanyag legfontosabb részét. Az aprónyomtatványokat — mivel jelentékeny hányaduknak roppant csekély az információs értéke — a megyei könyvtárak többsége válogatva őrzi, illetve némelyikük átengedi őket a hálózatához tartozó „B”-típusú egységeknek. A képdokumentumok közül mindenekelőtt a nyomdai úton előállított, terjesztésre szánt képek tartoznak a könyvtárak helyismereti gyűjtőkörébe; emellett az eredeti fényképeket, diaprojektívokat is majdnem mindenütt gyűjtik. Néhány helyen eredeti festmények, grafikák gyarapításával

is próbálkoznak, de véleményünk szerint ez inkább múzeumi feladat. Az utóbbi években, a zenei részlegek létrejötte és megerősödése után kerültek a könyvtárak érdeklődésének előterébe a hanglemezek és hangszalagok, a helyi rendezvények és a helyi alkotók, együttesek műsorainak, műveinek felvételei. Ezek rendszeres gyűjtése még a kezdet kezdetén tart; különösen a retrospektív gyarapítás nehéz.

A helyismereti állomány *feltárásának* két fő változata alakult ki. Az egyik a hagyományos katalógusfajtákban dolgozza fel a dokumentumokat; vagyis külön-külön katalógust épít az eltérő dokumentumtípusokról, a tematikus feltárást pedig az ETO-rendszerű szakkatalógusban valósítja meg stb. A másik megoldás a bibliográfiai kartoték. Ez egységes helyismereti katalógus, teljességre törekvő feltárási rendszer: helyet kap benne mindenfajta könyvtári dokumentum leírása, amelyről tartalmi fontossága miatt önálló címfelvétel készül, és megtaláljuk benne azoknak a dokumentumoknak a leírásait is — a lelőhely megjelölésével együtt —, amelyek nincsenek meg az adott könyvtár állományában. A helyismereti gyűjtemények feltártsága egyébként az egyes megyei és „B”-típusú könyvtárakban különböző fokú és eltérő színvonalú. Némely helyen már a mikroanalitikus feldolgozásnál tartanak, máshol viszont még az alapkatalógusok sem teljeseek.

Általános gond, és több biztató kezdeményezés ellenére is megoldatlan az országos sajtótermékek helyismereti feltárása, mind a kurrens lapok, mind a visszamenőleges feldolgozás esetében. E feladat hátráltató tényezői: a kurrens lapoknak csak egy része jár a könyvtárakba; a régi periodikumoknak csak töredékét őrzik; a lapok nagy száma miatt rendkívül munkaidőigényes a figyelés; a munkamegosztás különféle nehézségekbe ütközik (például a sajátos, földrajzi névhez nem kapcsolódó helyi információkat más megyékben csak nagy hibaszázalékkal ismerhetik fel). A kurrens lapokat a Magyar Hirdető sajtófigyelő szolgálata átnézi ugyan, de rendkívül mechanikusan, ezért megbízhatósága csupán 50–60 százalékos. Megnyugtatóbb tehát, ha egy-egy könyvtár maga végzi el a megyére vonatkozó összes cikk kicédlését. Ez viszont nagyon költséges, országos könyvtáriügyi viszonylatban pedig — a párhuzamosságok miatt — kifejezetten pazarló megoldás. Hasonló a helyzet a retrospektív feldolgozás esetében is. Határozott igény mutatkozik tehát az országos összefogásra, az eddigi kísérletek azonban sorra kudarcot vallottak.

A helyismereti gyűjtemény dokumentumai mindenütt prézens jellegűek, azaz csak helyben használhatók, de a keresettebb könyveket a kölcsönözhető állományban is elhelyezik. Az előbbi korlátozás nem vonatkozik a könyvtárközi kölcsönzésre, amely a hálózatokon belül az utóbbi években igencsak megélnéskült. A helyismereti tájékoztatás szerves része a könyvtárak tájékoztató szolgálatának. A felhasználás egyéb formái (kiállítás, szakkörök, tanórák stb.) szintén beépülnek a könyvtárak rendezvényprogramjába. Eredményesen alkalmazzák a helyismereti állomány népszerűsítésének egyéb eszközeit is (képes ajánló album, plakát, a helyi újság hirdetései, tájékoztató füzet stb.).

A könyvtárak szorgos és sikeres helyismereti tevékenységének egyik bizonyítéka a *kiadványok* nagy száma, sokszínűsége és magas átlagszínvonala. Mivel ezekről kitűnő összefoglalás olvasható Péter László (*Könyvtáraink helyismereti kiadványai. = Könyvtári Figyelő, 1978. 3. sz.*) és Lisztes László (*Helyismereti bibliográfiai kiadványok Magyarországon. = Könyvtáros, 1980. 12. sz.*) cikkeiben, itt csak megemlítjük, hogy a helyismereti publikációs munkának három fő iránya alakult ki: hagyományos terület a bibliográfiai tevékenység; egyre gyakrabban találkozzunk a szemelvénygyűjteményekkel és az adattárakkal is, és ma már több megyei könyvtár célkitűzése, hogy a helyismereti-helytörténeti kutatás műhelyévé váljék — e törekvés termékei a tanulmányok és a forráskiadványok. Az országban folyó helyismereti kutatómunka és a könyvtári tájékoztatás támogatása érdekében a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kezdeményezésére és gondozásában 1975-ben megindult egy füzetsorozat kiadása *Helyismereti kutatók kézikönyve* címmel.

A könyvtárak körében általánosnak mondható a felismerés: a helyismereti munkában rendkívül fontos az *együttműködés a helyi közgyűjteményekkel* (múzeumokkal, levéltárakkal, pártarchívumokkal) és egyéb intézményekkel, szervekkel; elengedhetetlen a tevékenység összehangolása a honismereti mozgalom irányító szerveivel, a *Hazafias Népfronttal* és egyik intézményi bázisával, a *művelődési otthonnal*. A könyvtárosok tevékeny résztvevői a helyi honismereti és helytörténeti bi-

zottságoknak, s több helyen bekapcsolódtak a helytörténeti monográfiák elkészítésébe is.

Összességében tehát a kép kedvező, a fejlődés dinamikus. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy még számos feladat vár megoldásra.

A feladatok

A szolgáltatások terén való előrelépés társadalmi szükséglet. A helyismereti információk, irodalom iránti igények ugyanis a jövőben tovább differenciálódnak, a könyvtárakban jelentkező kérések száma várhatóan tovább nő. A lakóhelyi közösek és a közvélemény, a nyilvánosság szerepének fokozódása, a szocialista demokrácia kiszélesedése, a hazafias nevelés előtérbe kerülése, a helytörténeti kutatások elmélyülése, a regionális irányú vizsgálódások fellendülése, a honismereti mozgalom új formáinak kialakulása stb. megköveteli, hogy a könyvtárak továbbra is nagy gondot fordítsanak a helyismereti gyűjtő, feltáró és tájékoztató munkára. A társadalmi igények színvonalas kielégítése minden szinten nagy erőfeszítéseket, mind több időt és energiát, egyre magasabb felkészültséget kíván.

Nagyon fontosnak tartjuk a feladatok egységes értelmezését; a megoldás módszereiben már lehet eltérés, ott tág tér nyílhat az egyéni kezdeményezéseknek is. Alapkövetelmény — és általános igény —, hogy e területen is érvényesüljön az a könyvtárpolitikai program, mely szerint az ellátási rendszer fő feladata „annak a lenini elvnek a megvalósítása, hogy az ország bármely lakott pontján élő olvasó hozzájuthasson a számára szükségessé vált könyvtári dokumentumokhoz”. Mivel a tanácsi könyvtárak bárki számára nyitva állnak, közvetítésükkel a helyismereti dokumentumok a lakosság minden rétegéhez, csoportjához, egyedéhez eljuthatnak, a társadalmi gyakorlat, a hazafias nevelőmunka stb. hatékony eszközévé válhatnak.

A helyismereti munkában is azt a szemléletet és gyakorlatot kell erősíteni, hogy *a közművelődési könyvtárak ellátási rendszerben dolgoznak*. Kiindulópontunk csakis az lehet, hogy az adott megyében a helyismereti tevékenység első számú központja, bázisa a *megyei könyvtár*, szükség van azonban a kisebb egységek részvételére is. Éppen ezért a megyei könyvtárak szorgalmazzák és segítik elő, hogy a közeljövőben valamennyi „B”-típusú intézmény teremtsen meg helyismereti állományát, és a „C”-típusúak közül is minél több gyűjtse a településére vonatkozó fontosabb dokumentumokat. A megyei és a városi szintű együttműködés kibontakoztatásáért, a helyismereti ellátási rendszer működtetéséért és fejlesztéséért a megyei könyvtár a felelős; a hálózati központ feladata a „B”- és „C”-típusú könyvtárak ilyen irányú munkájának gondozása, támogatása (módszertani segítségnyújtással, a főlépcsőpéldányok átengedésével, kiadványaival, a megjelenő könyvekről küldendő értesítésekkel stb.). A megyei könyvtár és a hálózati egységek között munkamegosztás alakítható ki a gyűjtésben is: az előbbi lemondhat bizonyos — csak egy-egy helység, járás szempontjából jelentős — dokumentumok őrzéséről az utóbbiak javára. Ha az ellátási rendszer különböző elemeinek tevékenységét egybehangoljuk, kettős veszély hárítható el: kiküszöböljük az ellátásban tapasztalható hibákat, hiányosságokat, és megszüntetjük a megyei könyvtárak gyűjteményeinek, szolgáltatásainak megtöbbszörözésére irányuló törekvéseket. Az átfedések persze sokszor elkerülhetetlenek, az indokolatlan párhuzamosságok viszont nem.

A lakosság helyismereti információ- és irodalomellátásában a „B”- (és részben, bizonyos keretek és korlátok között a „C”-) típusú könyvtárak szerepe kiegészítő jellegű: vállalhatják a tömegesen jelentkező igények kielégítését (másként fogalmazva: a megyei könyvtárak tehermentesítését), elvégezhetik a sajátos, csak az adott helyre, környékre vonatkozó irodalom, információk összegyűjtését, részletező feltárását, közvetítését stb. Helyismereti tevékenységüknek két fő iránya lehetséges: a közvetlen szolgáltatások (saját gyűjteményükre és katalógusaikra támaszkodva) és az információközvetítés (olvasói igények továbbítása a megyei könyvtárhoz, a megyei könyvtár dokumentumainak, szolgáltatásainak eljuttatása az olvasókhöz). Kiemelkedő szerepet kaphatnak a kisebb könyvtárak az adott megye, tájegység szellemi — irodalmi, művészeti, zenei, tudományos stb. — alkotásainak széles körű megismertetésében, népszerűsítésében, valamint a szóban forgó település, járás helyi hagyományainak ápolásában.

Időszerű művelődéspolitikai feladat a *nemzetiségi területek* irodalmának, információinak gyűjtése, feltárása és propagálása. Mind a tizenhat nemzetiségi báziskönyvtárnak kötelessége, hogy felkutassa és összegyűjtse a területén élő nemzetiség történetére, néprajzára, irodalmára, mai életére stb. vonatkozó dokumentumokat, s gondoskodjék azok hozzáférhetővé tételéről.

Minden könyvtártípusban előbbre kell lépni a helyismereti munka szervezésében. A *legkedvezőbb modell* kimunkálása további vizsgálódásokat és kísérleteket igényel. Változatlanul érvényes viszont az az elv, hogy a helyismereti tevékenységnek be kell épülnie a nagy könyvtári folyamatokba, azoknak nem egy különálló, hanem szerves részét, mondhatni egyik vetületét kell alkotnia. A helyismereti gyűjtemény azonban viszonylag elkülönül a könyvtár többi részétől, és a feltárásban, tájékoztatásban, felhasználásban, publikálásban stb. is vannak sajátos feladatok vele kapcsolatban. A gyűjtemény gondozása és a sajátos tennivalók elvégzése megkívánja, hogy az érintett munkatársak némileg elkülönüljenek a könyvtári szervezet többi egységétől. Az 1977-es kecskeméti tanácskozás is jónak látta kimondani ajánlásában: „A megyei könyvtárak törekedjenek arra, hogy önálló helyismereti munkatársakra, később részlegre bízzák a helyismereti gyűjtemény és bibliográfiai munka gondozását, anélkül, hogy ezt a munkát a könyvtár többi tevékenységétől (például a feldolgozástól, tájékoztatástól stb.) elszakítsák.” (Könyvtáros 1977/12. sz.)

A megyei könyvtárakban a jövő útja a helyismereti gyűjteményi csoport, majd — amennyiben a tárgyi és személyi feltételek erre megérnek — a helyismereti szakrészleg megszervezése. A külön vagy elkülönített helyiségben levő szakrészlegben kap majd helyet valamennyi helyismereti dokumentum — típusától függetlenül —, itt folyik a gyarapítás érdemi része (a kijelölés), itt készítik el az úgynevezett többletszereléseket, itt építik a speciális helyismereti katalógusokat, az olvasók itt használhatják a dokumentumokat, itt kapnak tájékoztatást. A részleg gondozza a helyismereti kiadványokat, szervezi az ide kapcsolódó rendezvényeket és a helyismereti gyűjtemény propagandáját. A helyismereti szakrészleg személyzetigénye a gyűjtemény nagyságától és forgalmától függően változhat, de legalább két felsőfokú végzettségű és egy technikai munkatársra van szükség. Mivel a szakrészleg tudományos funkciókat is ellát, célszerű, ha a vezetője helyismereti-helytörténeti kutatásokkal foglalkozó személy.

A „B”-típusú egységekben nem indokolt a külön helyismereti csoport kialakítása, erre lehetőség sincs. Mérlegelhető viszont, hogy — ha ez a könyvtár egyéb feladatainak hiánytalan ellátása mellett lehetővé válik — önálló helyismereti munkatársra bízzák a helyismereti feladatokat. A „B”-típusú könyvtárak mai munkaszervezetét és lehetőségeit ismerve, valamint figyelembe véve, hogy ezek a közeljövőben aligha változnak lényegesen, indokoltabbnak látszik olyan séma ajánlása, amelyben minden munkaterületnek — állománygyarapításnak, feldolgozásnak, tájékoztatásnak, propagandának stb. — megvan a maga helyismereti vetülete. Természetesen követelmény, hogy ezt a szerteágazó munkát egyetlen személy fogja össze, aki az egészért felelős. (Legjobb, ha ez az igazgató. Ha másvalaki, akkor viszont szükséges, hogy az illető kapja meg a kellő jogkört és tevékenységi szabadságot is.) A „C”-típusú egységekben a könyvtár vezetője gondoskodik a helyismereti művek beszerzéséről és azok hozzáférhetővé tételéről.

A közeli években célul tűzhető és tűzendő ki a kurrens helyismereti dokumentumok *gyűjtésének* hézagmentessé tétele. Egyik feltétele ennek, hogy valamennyi megyei könyvtár terjessze ki gyűjtőkörét az úgynevezett hangos-képes dokumentumokra és a kéziratokra is. Kívánatos a kötelezpéldány-rendelet módosítása, kiegészítése is. A mai forma ugyanis nem szavatolja, hogy a megyei könyvtárak a nem hivatásos kiadóknál napvilágot látó, többnyire sokszorosító műhelyekben előállított dokumentumokat idejében és hiánytalanul beszerezhessék; az OSZK-tól való továbbítás nehézkese, és hibaszázaléka magas. A jogszabályban tehát ismét elő kellene írni, hogy a megyei könyvtárak a megye területén működő nyomdák, sokszorosító műhelyek termékeiből kapjanak kötelezpéldányt. Ha pedig ezek tartalmilag más megyét érintenek, küldjék meg őket egymásnak, illetve — ha meg kívánják tartani — értesítsék a kiadvány megjelenéséről az érintett megyét. A kötelezpéldány-rendelet hatáskörét célszerű volna kiterjeszteni a hangzó dokumentumokra is, azzal a megjegyzéssel, hogy az OSZK mindazokból a hanglemezekből, kazettákból stb.

tartozik egy példányt átengedni a megyei könyvtáraknak, amelyek helyismereti szempontból gyűjtőkörükbe illeszkednek. Előrelépés lenne az is, ha a Könyvértékesítő Vállalat lehetővé tenné a könyvtárak számára a nem hivatásos kiadóknál megjelentetett könyvek beszerzését.

Újabb erőfeszítéseket követel a *visszamenőleges gyarapítás* is. Kiemelten kell kezelni a könyvtár történetére vonatkozó dokumentumokat, beleértve a közművelődési könyvtárügy helyi előzményeit bemutató műveket is. Különösen fontosnak tartjuk az egykori olvasóköri, munkásügyi stb. könyvtárak fennmaradt anyagának megmentését, együtt-tartását, rekonstruálását. A retrospektív beszerzések alkalmával körültekintő munkát igényel a még magánkézben levő helyismereti dokumentumok felderítése, megvásárlása. E tekintetben a mostaninál is jobban támaszkodhatunk a honismereti mozgalom aktivistáira. Szemléletformálásra is szükség van annak érdekében, hogy a helyismereti dokumentumok a közgyűjteményekbe kerüljenek, ahol közkinccsé válhatnak.

A pénzügyi források megfelelő csoportosításával tovább gazdagíthatók a helyismereti *mikrofilmtárak*. Elsősorban a helyi folyóiratok és újságok visszamenőleges beszerzésekor kínál ez újabb lehetőségeket, de könyvek, térképek, kéziratok stb. is megszerezhetők mikrofilmen vagy mikrofilmlapon. Érdemes volna általánossá tenni, hogy a megyei vagy a városi tanácsok fenntartásában működő mikrofilm-laboratóriumok pénzért a könyvtárak számára is dolgozzanak, egyelőre alkalmanként, később rendszeresen.

A kihasználatlan lehetőségek egyike a *másolatok készítése* is. Az eredetiben beszerezhetetlen helyismereti dokumentumok gyarapításának igen jó formája ez: fontos könyvekre, folyóirat- és újságszámokra, képekre stb. tehetnek szert így a könyvtárak. A kisebb egységeknek érdemes másolatban megszerezniük bizonyos gyakran használt könyvrészleteket, táblázatokat, egyszerű térképeket, kéziratokat, cikkeket, aprónyomatványokat stb. A megyei könyvtárak reprográfiai berendezéseinek munkatervét eleve úgy lehetne kialakítani, hogy a „B”- (esetleg a „C”-) típusú intézmények számára elengedhetetlenül szükséges, de más úton hozzáférhetetlen dokumentumokat folyamatosan másolják le.

A megyei könyvtárakban és a „B”-típusú egységekben ma már követelmény a kurrens kiadványok és közlemények „naprakész” *nyilvántartása, katalógizálása*, valamint az állomány retrospektív feldolgozásának teljessé tétele. Hasznos törekvés, hogy a mikroanalitikus feltárásban is előbbre lépjenek. Ennek sajátos formája a faktográfiai feltárás, amikor a feldolgozás úgy történik, hogy a könyvtár a helyismereti jellegű ténybeli adatokat, szemelvényeket stb. írja, illetve másolja ki, s ezek kartotékját egybefűzve tartalmi vagy időrendi csoportosításban őrzi. Bizonyos különösen fontos témák esetében jól alkalmazható ez a módszer. Kitűnően bevált az eseménytárak készítése is; ezek a hírlapok repertorizálásakor fontos kiegészítő szerepet töltenek be. A kisebb („C”-típusú) községi könyvtárakban célszerű, könnyen használható segédeszköz a faktográfiai adatgyűjtemény.

A következő évek feladata a *megyei sajtóbibliográfiák* sorozatának befejezése. Célszerű folytatni a város- és községbibliográfiákat is. A személyi bibliográfiák a helyi szerzők, személyek anyagának teljességre törekvő gyűjtését is pótolhatják. Néhány helyen megértek a feltételei a *teljes megyei könyvbíráatok* elkészítésének. Ennek első lépése — ahol még nem történt meg — a megyei helyismereti lelőhelykatalógus összeállítása vagy kiegészítése, amely a megyében (esetleg az országos nagykönyvtárakban) meglévő helyismereti könyvek és periodikumok címanyagát tartalmazza, s a jelesebb magángyűjtemények ritka dokumentumait is számba veszi.

Tovább nem halasztható a periodikumok kurrens és retrospektív helyismereti feltárásának országos megszervezése. A feladat illeszkedhet *A magyar kultúra emlékeinek feltárása, nyilvántartása és kiadása* című tárcaszintű kutatási főirányhoz, revezetesen annak negyedik témaköréhez (*Kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek rendszerezése és nyilvántartása*). A Magyar Tudományos Akadémia vezető testületei által hamarosan jóváhagyandó programba való bekapcsolódást a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának és a KMK-nak kellene szorgalmaznia. A kurrens feltárást a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* részeként lenne indokolt megvalósítani, mégpedig akár az OSZK irányításával, az *Időszaki Kiadványok Repertóriumára* építve

(szerződéses munka keretében központi cédulaellátás, a gépesítés során a rendszer alkalmassá tétele a topográfiai feltárássra), akár egy másik bázisintézményben, de mindenképpen országos együttműködéssel, a folyamatos munka mindenoldalú garantálásával. Az országos jellegű folyóiratok és napilapok helyismereti adatainak visszamenőleges központi feldolgozását — miként azt az említett kecskeméti tanácskozás is ajánlotta — a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye mellett működő, szakemberekből összeállítandó csoport foghatná össze a megfelelő jogi felhatalmazás alapján.

Már most el kell indulni azon az úton, amely a távlati cél eléréséhez vezet: a helyi helyismereti bibliográfiák átfogó, *országos helyismereti bibliográfiává szélesítéséhez*, egységes rendszerben való kialakításához.

Aligha túlzott követelmény, hogy a fejlett helyismereti gyűjteménnyel rendelkező könyvtárak az állománygyarapítási és feltáró (katalogizálási, bibliográfiai stb.) munkán felül nagyobb mértékben kapcsolódjanak be a *tudományos kutatásba*. A könyvtárak birtokában levő hatalmas mennyiségű, kimagasló értékű helyismereti-helytörténeti információs anyag, forráskincs kiaknázása, az ismeretek tudományos igényvel, módszerekkel történő rendszeres feldolgozása nemcsak lehetőség, hanem kötelesség is.

A helyismereti *együttműködés* hatékonyságát szintén fokozni kell. Elsősorban az érintett közművelődési és *egyéb* könyvtárak jó kapcsolatainak kialakítására és elmélyítésére van szükség. A megyehatárok gyakori módosítása és az egyes tájegységek földrajzi kiterjedése miatt elengedhetetlen a szomszédos megyék helyismereti tevékenységének összehangolása a gyarapításban és a feltárásban, esetleg a publikálásban is. Hasonló okokból továbbra is szorgalmazzuk, hogy a szomszédos országok határmegyéivel folyamatossá váljék a helyismereti együttműködés.

A múzeumokhoz, levéltárakhoz, pártarchívumokhoz fűződő szálak erősítésével egyidejűleg törekedni kell a feladatok pontos egyeztetésére, világos elhatárolására. Elsődleges a közgyűjtemények gyűjtőkörének egyértelmű tisztázása: ki mit gyűjt, hol indokoltak a párhuzamosságok, miben segítik egymást stb. Fő cél a hézagmentes gyarapítás. Hasonló igény merül fel a szélesen értelmezett helytörténeti kutatásban és publikálásban érvényesíthető munkamegosztásban is. A zökkenőmentes, hiánytalan munka érdekében azon kell fáradozni, hogy a különféle intézmények, szervezetek stb. között megállapodás jöjjön létre a gyűjtés, a közreadás, a terjesztés stb. legfontosabb kérdéseiben, s ezt a megállapodást be is tartásák.

Az előrelépés fontos feltétele a helyismereti munkával kapcsolatos *elméleti kutatások* folytatása és kiterjesztése. Elsősorban a következő témák vizsgálata látszik szükségesnek: a helyismereti állomány használata és a felhasználói szükségletek; a szaktudományos, illetve szakmai információs folyamat és a helyismereti információs folyamat összefüggései; a természeti és a társadalomtörténeti, földrajzi egységek hazánkban és ezek viszonya a helyismereti bibliográfiák rendszeréhez; a megyei könyvtárak helyismereti szakrészlegének szervezeti kérdései (hely- és személyzet-igény, a tevékenység szerkezete stb.); a helyismereti munka legcélszerűbb szervezete a „B”-típusú könyvtárakban; a helyismereti tevékenység módszereinek, technikájának továbbfejlesztése stb. Időszzerű teendő a külföldi helyzet felmérése, majd a külföldön folyó helyismereti munka állandó figyelemmel kísérése is. Feltétlenül indokolt az *országos helyismereti tanácskozások* sajnálatosan megszakadt sorozatának folytatása; esetleg oly módon, hogy a nagy plénumok helyett mindössze 10—20 szakembert hívnak össze, akik előre meghatározott kérdésekről, előre kiküldött tervet alapján tárgyalnak.

További kívánalom, hogy a helyismereti munka kapjon megfelelő teret a könyvtáros *szakképzés rendszerében*, elsősorban speciális kollégiumok formájában. Ennél is fontosabb a helyismereti munkatársak *szervezett, folyamatos továbbképzésének* megoldása. Mind a képzési, mind a kutatási célokat jól szolgálná, s természetesen a helyismereti tevékenység mindennapi gyakorlatában is sokszor használt *segédlet* lehetne egy *Helyismereti kézikönyv*, amely tudományos színvonalon taglalná e könyvtári munkaág valamennyi kérdését.

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Epizódok könyvtári élményeimből

**ÁBÓDY
BÉLA**
író

Először 1951-ben kezdtem rendszeresen könyvtárat látogatni, mint a F fiatal Írók Munkaközössége tagja, a Magyar Írók Szövetségének könyvtárát. (Ezzel párhuzamosan, mint bölcsészhallgató, az Egyetemi Könyvtárba is jártam, ritkábban, de rendszeresen.) Saját könyvtáram, amit gyerekkorom óta építgettem, sajátos módon egészült ki ezalatt. Egyszer ugyanis — csótörés következtében — az írók könyvtára árvízbe borult. *Máté György* párttitkár, az 1942-es Schönherzper vádlottja s az ellenállási mozgalom neves tagja arra kért, szervezzem meg a mentést, s ennek fejében kellő számú könyvet lophatok, köztük tiltott, indexen levőket is. S megígéri, nem kérdi, mik ezek. Így került hozzám *Szondi Lipót* könyve, *Horváth Béla* verskötete, *Németh Lászlótól* A Medve utcai polgári, *Sinka István* Fekete bojtárja. (Nem szorul magyarázatra, hogy a szabad szellemű *Máté* csak a Felelet-vitáig maradt funkciójában; őt ezen a poszton a kultúr hóhér *Méray Tibor* követte, aki most Franciaországban él. *Máté* idehaza dolgozik, mint a MUOSZ elnökségének tagja.)

Ettől kezdve körülbelül tíz évig jártam könyvtárba; mostanában — legalább tizenöt esztendeje — nem járok. Ha végképpen könyvtári anyagra van szükségem, gépeltek, xeroxoztatok. Sajnos, a könyvtári olvasás kényelmetlenségei teljesen elterelik figyelmemet a művek lényegéről (a „társasági” öltözet, a semmit szuggéráló csend, az, hogy nincs lehetőség permanens vízvásra és dohányzásra, az ülőhelyek kényelmetlensége, a rossz világítás).

Író-olvasó találkozóra viszont nagyon

sűrűn jártam, kivált maig is tartó betegségem kezdetéig, vagy negyedszázadon át, közel az „országos rekordhoz”; többszázszor. (Az utóbbi években már csak hat-nyolc találkozót vállaltam, azt is csak a fővárosban.) Tartottam „telt házzal” író-olvasó találkozót Párizsban és Hollandiában emigránsok előtt; Újvidéken kétszer, Utrechtben angolul, nemzetközi gondolkodóknak, Moszkvában pedig a magyar kolónia társaságában. Talán itt hallgattak a legtöbbször, és kérdeztek a legtöbbször. Legnagyobb közönségem mintegy ötszáz egyetemista és egyszer majdnem hatszáz minősített tudós volt. A legkisebb: összesen négy iskolás Debrecenben.

Részvételemet író-olvasó találkozókra a jövőben kénytelen leszek csökkenteni: egészségem védelmében — s mert a műfajt a tömegkommunikációs eszközök egyre inkább kiszorítják. Évenként két-három jöhet számításba, s inkább egy-egy saját kötet megjelentetése.

Író-olvasó találkozó „sztorim” eddig nem volt. Vagy sikerélményt éreztem vagy szégyenkezést, már-már büntudatot, netán unalmat. Öröömöm ezen a téren, ha volt is, nem maradt tartós és súlyos.

● **A DOMBEGYHÁZI ATTILA-HAGYOMÁNY ÚJ MEGVILÁGÍTÁSBAN** címmel a Békés megyei Tanács és a megyei TIT-szervezet közösen megjelentette az 1973-ban elhunyt *Radnai Mikes* amatőr kutató, banktisztviselő kéziratban maradt munkáját, melynek szerzője a Dombegyháza és Battonya körüli terület műszeres régészeti átkutatását javasolja, mivel a helyi hagyományok és bizonyos történeti adatok alapján megalkotott véleménye szerint a Maros törmelékkipuja a népvándorlás korában évszázadokon keresztül központi királyi-vezéri települési terület volt, illetve lehetett. (Békéscsaba 1981. 249 l.)

● **A MAGYAR MŰZEUMOK KIADVÁNYAINAK BIBLIOGRÁFIÁJA IV.** jelzésű sorozat 1979. évi kötetét jelentette meg a Múzeumi Restaurátor- és Módszertani Központ 1000 példányban, sokszorosításban. A múzeumi évkönyveket, folyóiratokat, sorozatokat, önálló kiadványokat, kiállítási vezetőket és katalógusokat feltáró 1828 tételes bibliográfiában 36 évkönyvet és 47, sorozat keretében kiadott munkát dolgozott fel a szerkesztő, Muzslainé Katona Júlia, aki két munkatársával — Damokos Katalinnal és Jakab Máriaival együtt — név- és földrajzi mutatót is készített a múzeumi ágazatok szerinti szakcsoportokba rendezett anyaghoz. (1981. 145 l.)

● **A MŰLT MAGYAR TUDÓSAIT** bemutató sorozatban VARGA JÓZSEF kétszeres Kossuth-díjas kémikus életrajzát is megjelentette az Akadémiai Kiadó. A zsebkönyv szerzője, *Móra László*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ny. osztályvezetője, a *Könyvtáros* állandó külső munkatársa, több műszaki alkotó életrajzának írója. Az olvasmányoknak is érdekes kis kötetet bibliográfia zárja. (1981. 164 l.)

● **A SZABOLCS-SZATMÁRI SZEMLE 1981/3-as száma** ismertetést közöl a *Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtárának kiadványairól: a főiskolai publikációk bibliográfiájáról és tudományos közleményeinek repertóriumáról, a belső használatra szánt hirlap- és folyóiratkatalógusról, valamint az intézményről 1962 és 1977 között megjelent sajtóközleményeket számba vevő változó bibliográfiáról.*

● **A SOMOGY MEGYE MŰLTJÁBÓL** című levéltári évkönyv 12. kötete ismét több olyan tanulmányt közöl, amely nemcsak e tájegység, hanem az ország történet-, sőt irodalomtörténet-írását is gazdagítja. Ilyenek például *A X—XI. századi bizánci kapcsolataink somogyi forrásairól* (Magyar Kálmán); *A Somogyi konvent II. Ulászló-kori oklevelei az Országos Levéltárban* (Komjáthy Miklós); *A szenyéri uradalom 1524-i összeírása* (Borsa Iván); *Településszerkezet és agrártermelés Somogy megyében a 18. században és a 19. század első felében* (Magyar Eszter); *A Csokonai probléma* (Dümmerth Dezső); *Horváth György és fia, Ádám [Pálóczi Horváth Ádám] (Péterffy Ida); Megye és haladás a reformkor derekán (1840—1843)* (Varga János); *Noszlopy Gáspár kormánybiztosága (1849. március—augusztus)* (Andrássy Antal); *Harc a magyarországi német mozgalom külföldről támogatott náci irányzata ellen (1935—1936)* (Tilkovszky Lóránt). A *Kanyar József* levéltárigazgató által kitűnően szerkesztett tanulmánykötet színvonalát az is garantálja, hogy szerzői között egészséges arányban szerepelnek a helyi kutatók és az országos tudományos műhelyek munkatársai, akiknek tanulmányai valamilyen módon szintén kötődnek a megyéhez. Az 1970 óta megjelenő évkönyv-sorozat minden kötetének ott a helye a nagyobb könyvtárakban, legalább a megyei könyvtárakban. (484 l. 98 Ft)

● **ELNI EMBERÜL... címmel életrajz-gyűjteményt adott ki a munkásmozgalom Zala megyei harcosairól a megyei pártbizottság, a megyei tanács és a szakszervezetek megyei tanácsa.** A lexikon felépítésű, 205 életrajzot tartalmazó kötetben olyan, országos nevet szerzett személyek adatai is szerepelnek, mint például *Hamburger Jenő*, *Kunfi Zsigmond*, *Szántó Rezső*, *Szántó Zoltán* — emiatt a gyűjtemény a megye határain kívül is érdeklődésre számíthat. A kiadványt csaknem 100 tételes bibliográfia zárja. (1980. 562 l.)

Lapozgató

● A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK 1980. ÉVI STATISZTIKAI ADATAIT 250 példányban, sokszorosításban közzétette a Tudományszervezési és Informatikai Intézet. A Művelődési Minisztérium megbízásából készült kötet összeállítója, Hostin Zsuzsanna nemcsak a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak elmúlt évi összefoglaló, illetve részletező adatait közli, hanem összehasonlító adatokat is az előző évvel történő összevetés céljaira, továbbá négy táblázatban összefoglalja az iskolai, valamint a szakkönyvtárak elmúlt évi működésének legfontosabb számaait is. Hasonló adattárat jelentetett meg a MŰVELŐDÉSI OTTHONOK 1980. évi tevékenységéről is a Tudományszervezési és Informatikai Intézet. Uray Vilmosné összeállítása a tanácsi és a szakszervezeti művelődési otthonok adatain kívül az egyéb fenntartók (KISZ, HNF stb.) intézményeinek adatait is tartalmazza, bevezetésében pedig a legfontosabb számokat — a könyvtári összeállításhoz hasonlóan — 1950-ig visszamenőleg is közlést teszi.

● A SOMOGYI ÉLETRAJZI KISLEXIKONT második, bővített kiadásban jelentette meg a Somogy megyei Levéltár és a Somogy megyei Pedagógiai Intézet az Iskola és levéltár — Dokumentumok a szülőföldről c. sorozatuk 8. kiadványaként. A Hódossy Ferencné és Hajdó Lászlóné által összeállított kitűnő kézikönyv 1000, sokszorosított példányban jelent meg. Mintaszerű, rövid lexikoncikkkel száznegyven olyan somogyi személyiség adatait tartalmazzák, akik a megye vagy az ország történetében, művészeti és irodalmi életében fontos szerepet játszottak. A munka következő kiadásai nyomdai előállítást és könnyebben kezelhető könyvformátumot kívánának. (1981. 75 l.)

● A ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN című, a Német Demokratikus Köztársaságban megjelenő könyvtári folyóirat tavaly és az idén több cikket közölt szegedi olvasáskutatók tollából. Az 1980. évi 7. számban Szentirmai László, a Szegedi Egyetemi Könyvtár osztályvezetője *Der Student als Leser* címmel írt tanulmányt a József Attila Tudományegyetem hallgatóinak olvasási szokásairól, az idei 5. számban pedig ugyancsak ő publikált — *Galamboš Gáborral* közösen — *Vielfältige Analyse der Lesetätigkeiten der Werktätigen* címmel elemzést Makó, Fábiansebestyén és Dorozsma fizikai dolgozóinak olvasási tevékenységéről, illetve könyvbeszerzési forrásairól.

PÁLYAZAT KÖNYVTÁROSI ÁLLÁSRA

A Balatoni Úttörőváros vezetője könyvtárosi állásra hirdet pályázatot

A munkakör betöltésének feltételei: egyetemi vagy főiskolai végzettség, könyvtári vagy gyermekkönyvtári gyakorlat

Személyi alapbér: a 30/1980. (XII. 29.) MüM számú rendelettel módosított 6/1977. (VII. 27.) OM–MüM számú együttes rendelet 9. sz. melléklete szerint. **Pótlékok:** Működési: 300–900,— Ft; területi: 300,— Ft

Egyéb juttatások: Összkomfortos szolgálati férőhely és napi háromszori kedvezményes étkezés lehetősége

Intézményünk mellett, a 71-es műút mentén — a Balaton közelében — rendkívül előnyös feltételek mellett önerőből lakásépítésre is van lehetőség

A pályázathoz részletes önéletrajzot, oklevélmásolatot kell mellékelni

Az állás elfoglalásának ideje megegyezés szerint

Nádházi Lajos
úttörőváros-vezető
Balatoni Úttörőváros, 8250 Zánka

Haranghy Jenő

Március 29-én volt ötven éve, hogy a Graf Zeppelin nevű német léghajó Magyarországra repült, és a léghajó levélküldeményét érdekes, úgynevezett felülnyomott bélyeggel bérmentesítették. Ennek tervezője Haranghy Jenő festőművész, grafikus volt. Sok bélyeggyűjtő nem is gondol arra, hogy e szerény kisgrafikai mű alkotója viszonylag rövid, ötvenhét évnyi élete során milyen sok művészi alkotást hagyott az utókorra.

Mit ír róla a Művészeti Lexikon? „Haranghy Jenő szül. Debrecen 1894. aug. 1-én. Meghalt Budapesten 1951. június 3-án. Festő, grafikus- és iparművész. A Mintarajz Iskolában, az Iparművészeti Iskolában és Nagybányán tanult. 1915-től az Iparművészeti Iskola tanára volt. Tanulmányúton járt Német-, Olasz-, Francia- és Spanyolországban, valamint Etiópiában. Számos önálló műlapot adott ki, könyveket illusztrált, bélyegeket rajzolt, üvegablakokat, mozaikokat tervezett és freskókat festett, későszeccszionista stílusban, erősen kontúros módon.”

Ő tervezte például (1941-ben) a Múcsarnok timpanonját, amelynek hatalmas háromszögletű képe az országépítő István királyt ábrázolja, de ő festette a debreceni Kossuth utcai református templom belső díszítését is, amely Európában új kezdeményezésnek számított. Erről a korabeli sajtó így írt: „Haranghy Jenő festőművész tanár újjáteremti a református egyházművészetet”. Felsorolni is nehéz a nevéhez fűződő országosan ismert alkotásokat, izelítől emléítsük csupán a legismertebbeket: Budapesten a Béke Szálló (az egykori Hotel Britannia) nótásterme, a kupolaterem vagy például a Mátyás pince üvegmozaikjai. De em-

líthetjük a Szondy-söröző hatalmas falmozaikképeit is, amelyeket Arany János balladája nyomán készített. (Kár, hogy ezek nem pompázhatnak teljes színházban, hiszen az utca felőli szabad fronton lévén, bizony eléggé belepte őket a por és a szennyeződés — 20 négyzetméteres falmozaik!) Vagy ő készítette például a debreceni Angol Királynő és az Aranybika szálló képeit, Körmenten pedig a Kórházkápolna csodálatos sgraffittóképei és a Kossuth utcai református templom díszítése dicsérik munkáját. Vas megyében ezenkívül még Kőszegen dolgozott, az akkori Gyurátz Ferenc Evangélikus Leánynevelő Intézet és Leánykollégium termeinek festése, díszítése fűződik nevéhez. A szaktantermek tantárgyakhoz, tananyaghoz kapcsolódó képei, sajnos, elpusztultak, hiszen a sgraffittóképek egy meszeléssel, festéssel örökre tönkretelhetők. E képeiről csak egy régi fotóalbum maradt meg, amelyet özvegye őriz, s amelynek másolatai a körmendi Rába Múzeumban találhatóak.

De Haranghy Jenő a kisgrafikához is vonzódott. Több mappa jelent meg tusrájzaival és rézkarcaival. Az első könyv, a *Debreceni legenda*, amelynek címlapját és összes belső illusztrációját is ő készítette, 1943-ban jelent meg. Az idők során több mint kétszáz könyvet illusztrált, ezek közül egyik legismertebb *Kipling Dzsungel* könyve című művének illusztrálás, amely nyolc kiadást ért meg! Haranghy az állatok ábrázolásában felülmúlhatatlan volt. Nem véletlenül. Az Iparművészeti Főiskola tanáraként csaknem húsz éven át az Állatkertben tartotta óráit növendékeinek, akiknek anatómiát is oktatott. A rajzolás iskolája címmel írt, szerkesztett és rajzolt egy tankönyvet is, amely ma a könyvgyűjtők egyik feltett kincse.

Másik kedvenc műfaja az ex libris volt. Kisgrafikai műveit világszerte ismerik és elismerik, ezek többsége azonban, sajnos, nem került elő. A megmaradtak részben özvegyénél találhatóak, de a mainzi Gutenberg Múzeum is őriz jó néhány példányt e kisképműremekekből, grafikákból. Érdemes megjegyezni, hogy Haranghy számos kortársa közül például *Móricz Zsigmond*nak és *Ady Endré*nek is készített könyvjegyeket, s hogy a Múcsarnokban rendezett tárlata alkalmából kiállított Debreceni lóvásár című nagy méretű olajfestményét *Móricz Zsigmond* vásárolta meg.

Tóth László

Baranyai Művelődés 1954—1979

Repertórium

Másodízben jelent meg repertórium egyik legrégebb vidéki művelődési folyóiratunk tartalmáról. Mindkét alkalommal a Baranya megyei Könyvtár műhelyében, ugyanannak a két könyvtárosnak — *Huber Kálmánnak* és *Surján Miklósnak* munkájaként látott napvilágot a kiadvány. Az első 1974-ig zártult, tehát a folyóirat első 20 évfolyamát tárta fel, a második pedig a hetvenes évtized végével zárja a cikkeket és a közlemények számbavételét. Ez a második azonban magában foglalja az első két évtized teljes anyagát is, így most a periodika életében eltelt első 26 év teljes tükkrét egy kötetben kapjuk kézhez. Az ismétlésre bizonyára azért volt szükség, mert a korábbi repertórium ma már nehezen hozzáférhető. A kiadvány előszava azt ígéri, hogy a jövőben viszonylag kisebb időközönként — öt évenként — rendszeresen kiadják a folytatásokat. Nézetünk szerint azonban bőven elegendő lenne a tízévenkénti megjelentetés is, hiszen csupán évi négy folyóiratszám feldolgozásáról van szó, ennyi átnézése a kutatóknak sem okozna tíz éven belül különösebb gondot.

A folyóiratot a Baranya megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya jelenteti meg, amely egyébként a szerkesztőségnek is otthont ad. Elismerésre méltó az a következetesség, amellyel a fellelős irányítók kitarthatóan, csaknem három évtizede figyelemmel kísérik, s a közvéleményformálás sajtóeszközeivel a nyilvánosság elé is tárják a kulturális élet megyei jelenségeit, eredményeit. A kezdetben oktatási híradónak indult kiadvány így vált fokozatosan a megye művelődési tájékoztatójává, és válik napjainkban művelődési szakfolyóirattá. Edigi évfolyamai sok ismereteket nyújtanak a megye művelődési életéről és annak irányításáról.

Túlzásnak érezzük viszont azt, amit a repertórium előszavában a megyei könyvtár igazgatója állít, nevezetesen, hogy „a folyóirat tanulmány-, cikk- és tényanyaga alapján minden bizonnyal nagyobb történelmi vagy tárgyi tévedés nélkül megírható lenne egy-egy intézmény története”. A folyóirat ugyanis nemigen közöl az egyes intézmények történetéről a teljesség igényével készült tanulmányokat. Nem is ez a feladata. Az előszónak az az állítása azonban helyt-

álló, hogy anyagából „nyomon kísérhető a megyei művelődéspolitikai egyes szakaszainak jelentős sajátosságai”. Sok szép eredmény felmutatása mellett például az is, hogy a „népművelés” korszakában a könyvtárak ügye még erősen háttérbe szorult a megyei irányításban, újabban viszont — a „közművelődés” idején — mintha a könyvtárak is kezdének elfoglalni méltó helyüket a megyei művelődés egészében és a folyóiratban. Érdemes itt azt is szövé tenni, hogy a könyvtárosoknak — ha már van művelődési folyóirata a megyének — minden mentegetőzés nélkül kell elmondaniuk véleményüket a művelődés bármely kérdéséről és magáról a folyóiratról is. A sajtóban ugyanis nem feltétlenül annak van igaza, akinek magasabb a hivatali beosztása, hanem annak, akinek nyomósabbak az érvei.

A folyóirat eredményei közül egyébként a leggazdagabb a honismereti rész, az *Ismerd meg Baranyát!* című rovat. Már pusztán az ebben megjelentetett közleményekért is érdemes volt kiadni a periodikát, és elkészíteni a repertóriumot. A helyismerettel és helytörténettel foglalkozók szenvedélyesen szeretik, lelkesen és hozzáértően kutatják a sokoldalúan ismertetik a táj sajátosságait. Kár, hogy terjedelmesebb írásaik nem férnek el a hasábocon.

Ismertetésünknek azonban nem feladata, hogy elemzést nyújtson a folyóirat tartalmáról. Ezt megtette már lapunkban *Vargáné Major Judit* (1977/4. sz.), most csupán néhány óhatatlanul felőlő megjegyzést kívántunk tenni a folyóirat jellegének érzékeltetésére, elsősorban a mostani előszó kapcsán.

Maga a repertórium változatlanul követi az 1975-ös kiadvány rendszerét. Heylesen, mert valóban célszerű, gondos és korszerű repertóriumot állítottak akkor össze a pécsi könyvtárosok, ezt annak idején a Könyvtárosok *dr. Korompai Gáborné* is méltán állapította meg (1975/10. sz.). A mostani kiadás a folyóirat különszámaként jelent meg, de reméljük, hogy így is eljut mindenkihez, aki olvasója és használója a folyóiratnak, vagy érdeklődik témái iránt. A közlemények címléírásait a szerkesztők a számok időrendjében, azon belül pedig a megjelenés sorrendjében közlik. Így minden fo-

lyóiratszám tartalma külön is áttekinthető, s nyomon követhető a témák folytatóságára is. A címleírások 2475 számozott tételt tartalmaznak. A szerkesztők minden közleményt felvettek, de tételezést a cikkeken kívül csak a hírek, pályázatok és a szerkesztői üzenetek kaptak.

A címleírások közötti eligazodást egyéges, rendkívül könnyen kezelhető, kitűnő komplex mutató segíti, mely a szerzők, a tárgyalt személyek nevét, a földrajzi neveket, valamint az intézményeket és a tartalomra utaló tárgyszavakat foglalja magában. A tárgyszavak megválasztása nagyon gondos, célszerű. Igazán nem kívánható az itt megvalósítottnál bővebb, részletesebb feltárás! A szerkesztők a címleírások kiegészítésé-
ként szükség szerint annotációkat is kö-

zölnek. A szerzőket és a tárgyalt személyeket úgy különböztetik meg, hogy a mutatóban dőlt szedésű tételszámmal utalnak arra, akiről a közlemény szól. A kiadvány kéthasábos tördelessel készül, ezáltal igen gazdaságos a rendelkezésre álló hely kihasználása. Kár, hogy az egyes lapszámok megkülönböztető jelölései eltörpülnek például a nagybetűs rovatcímek között.

Bőven sorolhatnánk tovább az elismerő megállapításokat, de nem szükséges ismételni Korompai Gáborné korábbi dicséreteit. Valóban kimerült, pompás repertóriumot üdvözölhetünk e kiadványban. (*Baranyai Művelődés 1980/1—2. sz. Pécs [1980]. A Baranya megyei Tanács V.B. művelődésügyi osztálya, 183 l.*)

P á l d y R ó b e r t

A Zrínyi Katonai Kiadó kiadványai 1951—1980

A kötetet a közelmúltban jelentette meg a Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó fennállásának 30. évfordulójára: „A kiadó könyveit számba vevő bibliográfia 30 év munkáját tükrözi és összegezi” — olvashatjuk az előszóban. A kiadvány nagymértékben megkönnyíti a könyvtárosok munkáját, hiszen tény, hogy e szakterület sajátosságaihoz még a nonvédségi könyvtárosoknak is igen rehez alkalmazkodniuk. Más, a katonai terminológiát kevésbé ismerő könyvtárosoknak pedig egy-egy téma irodalmának megkeresése is gyakran gondot okoz. Ezért a kiadvány a polgári könyvtárak polcain is hasznos segédkönyv lehet!

A szerkesztők munkáját dicséri, az összeállítás felépítése világos, a kötet könnyen kezelhető. Haszonnal forgathatják mindazok, akiket a hazai katonai szakirodalom kérdései foglalkoztatnak, mivel egy-egy katonai téma kereskedelmi forgalomban megjelent szinte teljes anyagát összefoglalja, s a kiadvány mintegy annotált, retrospektív szakbibliográfiának tekinthető, ráadásul egyetlen ellen ez a szakterületen. Nem mond ellent ez utóbbi megállapításunknak az sem, hogy régebben, 1976-ban megjelent már a *Zrínyi Katonai Kiadó bibliográfiája 1951—1976* című kiadvány, amely szintén visszamenőleg nyújtott áttekintést a könyvtárosi forgalomba került katonai könyvekről. E munka ugyanis nem tudott kellő segítséget nyújtani a katonai szakirodalmat keresőknek. A most megjelent kiadvány kézbevételekor azonnal érzékelhető a kettő közötti minőségi — elsősorban gyakorlati — különbség.

Az új kiadványban a széles körű gyűj-

tőmunkával és a teljesség igényével feltárt szakirodalmat az Egyetemes Tizedes Osztályozás alapján rendezték el. Így a kiadvány szerkezete önmagában is garantálja a könnyen kezelhetőséget, a jó visszakeresést. A címleírások sorszámozást kaptak, ezáltal lehetővé vált, hogy a tételek csak egyszer szerepeljenek a kötetben, továbbá könnyebb lett a mutatók szerkesztése is. A címleírások csak annyiban térnek el a szabványostól, amennyiben ezt a kiadvány műfaja és szerkesztési követelményei indokolják. A kötet használhatóságát elsősorban a jól összeállított tárgymutató, illetve a benne felsorolt tárgyszavak teremtik meg. Örömmel tapasztaltuk, hogy a tárgymutató katonai szakkifejezései, illetve fogalmi bővebbek, mint az ETO meghatározásai. A visszakereséshez további támpontot nyújt a szerzői mutató és a külön betűrendes címmutató. Sőt, a jól szerkesztett kiadványból nem hiányzik az időrendi, illetve a sorozati mutató sem. Minden mutató a tételszámra hivatkozik, s valamennyi címleírás mellett megtalálható az egyszerűsített ETO számok is. Az egyes kiadványokról a címleírást követő tömör, érthető és pontos annotáció ad megfelelő tájékoztatást.

Mivel a kiadvánnyal olvasó és könyvtáros egyaránt igazán jó, gyors és pontos tájékoztatást kaphat a katonai szakirodalomról, jó lenne, ha a honvédségi könyvtárakon kívül a magyar könyvtár-ügy más területeire is eljutna ez az értékes információkat tartalmazó bibliográfia. (1981. 507 l.)

J u h á s z A g n e s

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 1981. évi negyedik számában három cikk is olvasható a Művelődési Minisztérium tanácsadó testületeinek munkájáról: az Országos Könyvtárügyi Tanács törekvéseivel és munkamódszerével *Vályi Gábor*, az OKT elnöke ismerteti meg az olvasókat (cikkének végén olvasható a tanács idei munkaterve is); a folyóirat más részében, a *Krónika* rovatban pedig a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának, illetve a Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának tevékenységét mutatja be a két elnök, *Arató Attila* és *Seregi István*. Mindkét igazgatói tanács az Országos Könyvtárügyi Tanács részeként működik, s egyelőre még a kialakulás szakaszában van, keresi sajátos munkamódszerét. A szakszervezeti könyvtári igazgatói tanács például az idén még nem tartott összejövetelt. Figyelemreméltó posztumusz tanulmány, pontosabban tanulmányrészlet olvasható a folyóiratban: *Korosztályok és könyvek* címmel a 40 évesen elhunyt *Balogh Zoltán*, az *Élményalakzatok* című alapvető olvasáskutatási segédesszék első kötetének társszerzője egy-egy könyv olvasottságának az életkorok szerinti megoszlásáról, e megoszlás értelmezéséről fejti ki gondolatait: foglalkozik a jellegzetes magyar olvasottsági „korprofilokkal”, ezek előfordulásaiival és a belőlük kikövetkeztethető olvasási folyamatokkal, a művek olvasottságának „telítettségi szintjével”, egy-egy mű elolvasásának „adekvát életkorával”. — A könyvtárépítkezések mai, inséges korszakában minden rendű és rangú magyar könyvtáros számára felemelő olvasmány a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának épülő otthonáról szóló két írás: *Wallshausen Gyula* könyvtárigazgató a könyvtáros szemével mutatja be az új létesítményt: az Ybl Miklós által emelt egykori vámház-, majd egyetemi épületben az állagromlása és a szűkös elhelyezés miatt tarthatatlanná vált a könyvtár helyzete: az intézmény a szomszédos épülettömbben, illetve telken kap 6000 négyzetméter alapterületű, részben újonnan épülő székházat. Ebben 470 ülőhely jut majd a helyben olvasóknak, akik közvetlenül válogathatnak a szabadpolcon elhelyezett 60 ezer kötet között. A munkálatok jó ütemben haladnak, 1982 végén remélhetőleg átadható lesz az épület. A könyvtáros cikkét a tervezőké követi: *Mányi István* és *Pál Katalin* az építészek törekvéseit ismertetik, amelyek — ez esetben úgy tűnik — egybevágnak a könyvtárosok elképzeléseivel. *Tóth Tibor* Jövőkép-

készítés és prognosztika című írása egyetlen nagy elméleti lélegzetvétel, amiről azonban nehezen dönthető el, hogy e nekifohászkodás végül is mire szolgál. Bevalljuk, az idegen szavakkal dúsan telehintett szöveg helyett szívesebben olvastuk volna a szerző szolid és kerekre formált szakirodalmi szemléjét ugyanerről a tárgyról.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS júliusi (7.) számában *Zsidi József* a könyvtárak által nyújtott információk árjellegével és az ebből fakadó következményekkel, valamint megoldandó problémákkal foglalkozik, elsősorban a műszaki egyetemi könyvtárak tapasztalatai, példanyaga alapján. Megállapítja például, hogy az utóbbi évek információszoftvertelési feltételeiben bekövetkezett gyökeres változások (az információ értékének növekedése, a költségességi gépi szolgáltatások kifejlesztése, az üzemi költségek emelkedése, a külföldi könyvtárközi kölcsönzés megrágulása, az egyetemi könyvtárak kifelé irányuló tevékenységének fokozódása, a költségvetési összegek szűkös volta, az alkalmazotti létszámstopp) megrágitották a könyvtárak fenntartását, és szigorú gazdálkodásra kényszerítik őket. Az egyetemi könyvtárak az országos könyvtárközi kölcsönzési forgalomban 43 százalékkal többet nyújtanak, mint amennyit viszonzásként kapnak, az így jelentkező és állandóan növekvő költségek felett tehát érthetően nem siklanak el szó nélkül, s kénytelenek — fenntartói nyomására — e tényezőket is figyelembe venni szolgáltatásaik kiterjesztésének vagy éppen korlátozásának mérlegelésekor. Abban a kérdésben, hogy milyen költségeket háríthat át a könyvtár az olvasóra, a cikkíró így foglal állást: célszerű, ha a könyvtár viseli a működéséből fakadó, mindenki által rendszeresen igénybe vehető és vett, természetes szolgáltatások — kölcsönzés, helyben olvasás, gyorstájékoztató (referenzs) — költségeit, az összes többit pedig megfizette; felszámolja a tényleges kiadásokat, a felhasznált munkaidőt, a rezsiköltségeket, és némi haszonra is törekszik. A maximált szabadáras kategóriába lehetne sorolni a reprográfiai szolgáltatás, a könyvtárközi kölcsönzés, a könyvkötészet költségeit. Az egyéb szolgáltatások, például az irodalomkutatás, a számítógépes szolgáltatások, a tanfolyamszervezések a szabadáras csoportba kerülnek — természetesen nem magas árszínvonalon. A cikk arra hívja fel a Művelődési Minisztérium figyelmét, hogy éljen árható-sági jogkörével. — *Schmél Ferencné* öt-

részes cikksorozatot kezdett az iparvállalatok differenciált tájékoztatási rendszerének megszervezéséről, ezen belül pedig e vállalatok tájékoztatási munkájának egy lehetséges modelljéről. Az első rész a tájékoztatási igények felmérésének korszerű matematikai eljárásaival foglalkozik, írásának túlnyomó része keplet és táblázat. A TMT magyar tárgyú és szerzőjű harmadik közleménye az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nyomdai munkafolyamatait irányító, ESZ—1020-as számítógép segítségével megvalósított programrendszert ismerteti. A szerző, *Földvári László* a rendszer kidolgozásában részt vevő munkacsoportról elmondja, hogy azt egy rendszertervező, egy nyomdász és egy programtervező alkotta, s az általuk kidolgozott programrendszer más nyomdákban is alkalmazható. — A folyóirat megemlékezik a IV. országos könyvtárügyi konferenciáról is.

A SOMOGYI-KÖNYVTÁRI MŰHELY, a szegediek 600 példányban kiadott helytörténeti-helyismereti folyóirata idei harmadik számában ipar- és kereskedelemtörténeti kérdésekkel foglalkozik: *Giday Kálmán* A szegedi só című tanulmányában nemcsak a városnak a sószállításban játszott 18—19. századi szerepét tárgyalja, hanem ezzel kapcsolatban hajóépítési, közlekedési és gazdaságtörténeti kérdéseket is érint. Még érdekesebb olvasmány *iff. Lele József*-nek *A szegedi szalámi* című történeti áttekintése a város világhírű termékéről, amelynek gyártási titkát, e tartósan felhasználható hústermék receptjét a 19. század elején olasz gesztenyesütők vitték Szegedre, majd leleményes helybéli hentesmesterek „szögediesítették”. A cseh származású kereskedőember, *Pick Márk* 1878-ban olasz munkásokkal kezdte meg híres termékének gyártását, világhírűvé azonban fia, *Jenő* tette századunk elején a *Pick-szalámit*, noha gyártásának titkát nem ismerte. A gyár történetét érzékletesen leíró szerző 1952-ben hentestanulóként került az üzembe, és az ott szerzett szakmai ismeretei adják meg a hitelet a gyártási eljárást aprólékosan ismertető leírásának is.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS idei első száma az elmúlt évi beszámolókat közli, mégpedig nemcsak a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárhálózatok szöveges értékeléseinek formájában, hanem a statisztikai táblázatok közzétételével az egyes könyvtárak és igazgatási területek teljesítményeinek összevetését is segíti. A szekszárdi járás könyvtárügyéről külön összefoglalást adott közre *Pacsai László* szakfelügyeleti jelentésében. Ebben egy sajátos összefüggés ragadta meg

figyelmünket, noha a szöveg más-más helyeiről kellett kiszednünk a részadatokat: a szekszárdi járás három községében, *Alsónyéken*, *Bogyiszlón* és *Szedresen* a művelődési házi és a könyvtári tevékenységet ugyanaz a személy végzi. Mindhárom község akkora lélekszámú (1770, 2752, 2579), hogy például *Békes* megyében mindennapos nyitvatartású, tehát legalább naponta 4 órában kölcsönző könyvtárat működtetnének bennük, s a két utóbbi zenei sarkot meg gyermekrészelet is kapna. Ezzel szemben az itteni két „C”-típusú könyvtárban csak heti 9 és 6 óra (!) a nyitvatartási idő, és éppen a legkisebb település, *Alsónyék* „D”-típusú szolgálati helyén tartanak a legtöbb ideig nyitva: heti 15 órában. Más tekintetben, például az alapterületi adatokat illetően is a legkisebb lélekszámú és legalacsonyabb besorolású *Alsónyék* vezet 98 m²-ével, *Bogyiszlón* viszont csak 49 m²-es a könyvtár a szükséges 150, *Szedresen* meg csupán 36 a 140 m² helyett. A lakosság az elvileg többféle művelődési és szórakozási lehetőséget kínáló klubkönyvtári szervezeten sem igen vonhatja, hiszen *Alsónyéken* csak 12,2, *Bogyiszlón* 10,7, *Szedresen* pedig 11,3 százaléka iratkozott be a könyvtárba. A vizsgálati jelentés szerint *Bogyiszlón* kicsi az állomány, a megtervezett könyvvásárlási keretet mégsem költötték el; *Szedresen* nagyon kevés a beszerzésre fordítható pénz; a bogyiszlói könyvtáros szakképzetlen, *Szedres* a könyvvállomány és a beszerzési összeg nagysága szempontjából elmarad az ország hasonló településeitől. A felsorolást nem folytatjuk — remélhetőleg a vizsgálati jelentés nyomán felvetődik majd az a szempont is, hogy e három településen vagy az intézmények szervezeti felépítése nem jó, vagy a könyvtárosi munkát végző személyek dolgoznak hanyagul, illetve nem a könyvtári követelményeknek és a lakosság valóságos igényeinek megfelelően tevékenykednek, osztják be munkaidejüket. — Egyébként a két nagy könyvtárhálózat tartalmaz beszámolójával azért nem foglalkozunk részletesen, mivel ezek legfontosabb összefoglaló adatai, valamint mutatószámai a *Könyvtáros* májusi számában már megjelentek — szívesen vettük volna, ha a Tolnai Könyvtáros megelőzi lapunkat a közzétételben.

— A híradószám egyéb írásai bemutatják a szekszárdi megyei kórház orvosi szakkönyvtárát, portrét közölnek a megyei könyvtár feldolgozó osztályának vezetőjéről, *Horváth Bélánér*ről, a továbbképzési rovat pedig *Babits Mihály* szekszárdi, illetve megyei utóéletét tekintti át nagy szülőltének negyvenedik halálzási évfordulójára emlékezte.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KÖNYVTÁRAK ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONTOK VEZETÉSE címmel az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadta M. H. Lowell négykötetes munkájának Sz. Kiss Csaba által készített kivonatos fordítását. A közelmúltban elhunyt amerikai professzornő könyve tulajdonképpen oktatási segédlet, a magyar könyvtártani szakirodalomban az első mű, amely az „eset-módszert” következetesen alkalmazza: A téma részletes kifejtése helyett eleven probléma-helyzeteket ír le azzal a céllal, hogy ezek egyéni vagy csoportos elemzése révén jussanak majd a leendő vezetők az irányításhoz szükséges ismeretek és készségek birtokába. A könyv első része útmutató az eset-módszertan oktatási alkalmazásához, második része tematika, amely a vezetéselmélet történetével és fejlődésével, a tervezéssel, szervezéssel, ellenőrzéssel, a könyvtárápítással, munkaerőkérdésekkel, a képzéssel, az irányítással és fegyelmi kérdésekkel foglalkozik, a harmadik rész pedig esettanulmány: a könyvtárban előadódó helyzetek, problémák, konfliktuslehetőségek leírásait tartalmazza — ezek segítségével a csoportmunka során a résztvevők problémamegoldó készségét fejleszthetik az oktatók. Az olvasmányoknak is érdekes könyv módszereit kiadója a könyvtárosképzés más területeinek — az olvasószolgálatnak és a tájékoztatásnak — használatára is szánta. (1980 [1981] Népművelési Propaganda Iroda 101 l. — 15 Ft)

GULYÁS ISTVÁN TANÁRI ÖNVALLOMASÁT adta ki a debreceni Kosuth Lajos Tudománygye-

tem Könyvtára *Tiszántúli régi kéziratok* című sorozatának első füzeteként. A szerző, dr. Gulyás István, a debreceni kollégiumban az egyetlen kedves tanára volt Móricz Zsigmondnak, Ady Endre pedig két cikket is írt vele kapcsolatban a Szabadságba, illetve a Nagyváradi Naplóba 1900-ban és 1901-ben. Érdekes sorsú ember: 16 éves koráig ingbegyátásban járó szabolcsi parasztfiú volt, aki akkor tette le a magánvizsgát az első gimnáziumi osztályról, tíz év múlva viszont már Debrecenben tanított. A Tanácsköztársaság bukása után kényszernyugdíjazták, ekkor kitanulta a pékmessterséget, majd 1924-től 1931-ig tanonciskolai igazgatóként tevékenykedett. Nyolc gyermekének egyike *Gulyás Pál*, a költő volt; a debreceni egyetemi könyvtár által kiadott kéziratát leánya, *Juhász Gézáne Gulyás Margit* rendezte sajtó alá. Gulyás István az ő kérésére vetette papírra 1934 és 1939 között önéletrajzát, mégpedig két részben. A korrajznak is érdekes olvasmány, amelyhez a két Ady-írás szövegét, Gulyás István egyik előadásának kézirat-másolatát (*A tanári függetlenségről*, 1911. máj. 28.), valamint fényképeket is adott mellékletben a szerkesztő, 250 példányban, sokszorosításban jelent meg. (1980 [1981] 116 l., 2 t.)

NAGYATÁD A SAJTÓ TÜKRÉBEN 1971—1978 címmel repertóriumot adott ki a szépen fejlődő Somogy megyei település városossá nyilvánításának tizedik évfordulójára a Nagyatádi Városi-Járási Könyvtár helyismereti részlege. A megyei könyvtár által 400 példányban igen szépen sokszorosított kiadvány összeállítóit, Horváthné Gréczy Mária és Varga Éva az országos és a megyei sajtóból válogatott

cikkanyagot témák szerint (társadalmi élet, gazdasági élet, művelődésügy, honismeret, egészségügy, sport) rendezték, az üzemekre vonatkozó sajtóközleményeknek azonban külön fejezetet adtak. A tárgyszavakon belül a cikkek szerzői betűrendben következnek egymás után. A címléírásokhoz szükség esetén címmagyarításokat tartoznak, sőt a szerkesztők arra is utalnak, hogy a közlemény tartalmaz-e képanyagot. Az 586 tételes értékes összeállításban név-, tárgyszó- és intézménynév-mutatót közlünk meg a keresést. (95 l.)

A FELEDÉS HOMÁLYÁBOL címmel SZÉLPÁL ÁRPÁD hazai irodalmi munkásságáról jelentette meg összefoglaló kötetét a Törökszentmiklósi Városi Könyvtár Helyismereti füzetek című sorozatának 8. kötetében. Az 1939 óta Franciaországban élő, a magyar avantgarde irodalomban és művészetben egykor fontos szerepet játszó baloldali szociáldemokrata költő, szerkesztő, kritikus, úgynevezett szociófotók alkotója, a Kassák-féle Ma gárdájának egyetlen élő képviselője 1897-ben Törökszentmiklóson született; a róla írt kötet szerzője, Fehér Imre a Szolnok megyei Könyvtár által 500 példányban sokszorosított munkában Szélpál Árpád életútjának megrajzolásán kívül műveinek bibliográfiáját és a róluk szóló kritikák jegyzékét is közli. (1981. 184 l.)

HELYISMERETI IRODALOMKUTATÁSOK A BERZSENYI DÁNIEL MEGYEI KÖNYVTÁRBAN. VAS MEGYE 1970—1980 címmel a Szombathelyi Megyei Könyvtár jegyzékét adott ki 50 példányban, sokszorosításban azoknak az irodalomkutatásoknak a

feltárása végett, amelyek nem szerepeltek az országos nyilvántartásban. Az összeállító, Tilcsikné Pásztor Ágnes azonban a függelékben felsorolja azokat a jegyzékeket is, amelyekről a könyvtár előzőleg már hírt adott Irodalomkutató-sok című kiadványában. (19 l.)

A FIATAL KAFFKA MARGIT címmel jelent meg levelezésgyűjtemény A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei sorában Új sorozat 10 (85) jelzéssel. Az Akadémiai Könyvtár kéziratárában őrzött és a kötetben közreadott 44 levélből 43-at harmadunokatestvérének, a nagykárolyi Nemestóthy Szabó Hedvignek írt Kaffka Margit. A leveleket Rolla Margit rendezte sajtó alá és látta el jegyzetekkel. Szubjektív hangú előszava és a leveleket összekötő szövegei, valamint a szülővárost, Nagykárolyt, a családot, továbbá a szatmári iskolát bemutató írások, kommentárok kerek egésze formálják a kötetet; a levelezéssel együtt valóban érzékeltetni tudják Kaffka Margit fejlődését, íróvá és emberré érését. Az 1500 példányban kiadott, szépen formált kötetben számos fénykép és levél-hasonmás is található. (1980 [1981] 171 l. — 40 Ft)

ÉPÜLÜNK címmel röplapot adott ki a szegedi Somogyi Könyvtár abból az alkalomból, hogy augusztus 14-én elérte legmagasabb pontját a készülő új könyvtárépület, és megtartották a bokréta ünnepséget — vagy amint a szegediek írják: a zöldág kitűzését. A 300 példányban sokszorosított alkalmi kiadvány a köszöntőn kívül rövid könyvtár-építési krónikát, továbbá építkezési érdekességeket is közöl (a könyvtár alapterülete a közös használatú épületrészek — 825 m² — kívül 6025 négyzetméter —

ez lesz tehát a legnagyobb magyar közművelődési könyvtár, háromszorta nagyobb a Kaposvári Megyei Könyvtár épületénél), valamint az 1983-ban fennállásának századik évfordulóját ünneplő intézmény történetének kronológiáját is közreadja.

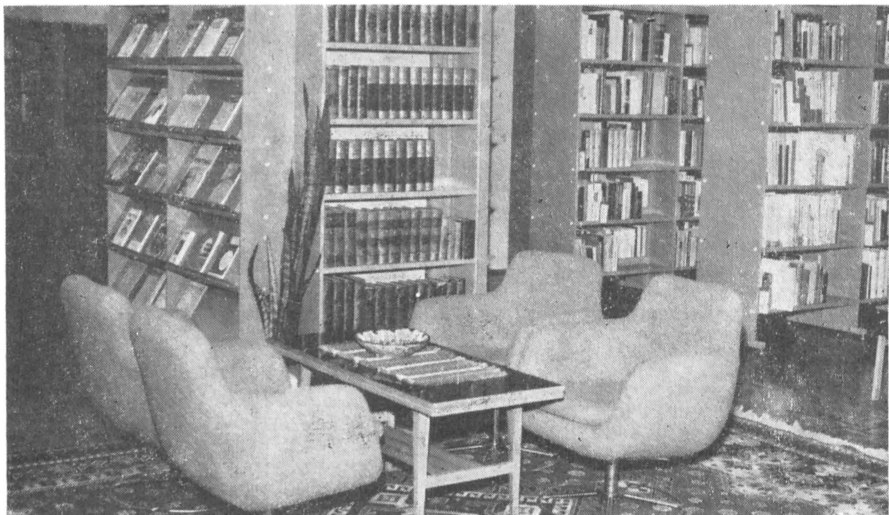
TÁJÉKOZTATÓt adott ki felnőtrészlegének szolgáltatásairól 700 példányban, sokszorosításban a Hajdúdorogi Nagyközségi Könyvtár. Az Orosz Mihályné által összeállított kalauz a részlegben olvasható több mint hatvan újságot, folyóiratot is felsorolja.

TEMATIKUS ÉRDEKLŐDÉSVIZSGÁLAT KÖZMŪVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAKBAN címmel az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1500 példányban, sokszorosításban megjelentette Bartos Éva és Mándy Gábor összefoglalását arról a felmérésről, amelyet az intézet a könyvtárakban felállítandó általános részleg kialakításának segítésére 1420 olvasó körében végzett a városokban 1977 végén, illetve egy évvel később. A kiadvány ismerteti az érdeklődésvizsgálat eredményeit, mégpedig nem csak összesítve, hanem a

feltett kérdésekre adott válaszokat különféle csoportok szerint is elemezve (például a nemek, az iskolai végzettség, az életkor, a foglalkozás, a könyvtárhoz tartozás szerint), illetve az olvasók által jelzett érdeklődést az általuk kölcsönzött könyvek megosztásával is összevetve. A tesztlapok segítségével végzett felmérést a kötet „közlekedési” vetik alá próbáknak, ugyanis a vizsgálódás során a beszélgetés módszerét is alkalmazták a kérdezők. Az egész elemzésről az elmúlt évben a Könyvtáros már beszámolt: a könyv egyik szerzője, Bartos Éva ismertette főbb megállapításait folyóiratunk 1980. évi szeptemberi számában. (125 l. — 20 Ft)

SZEPTEMBER 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ERKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK: Borsod-Abaúj-Zemplén megye irodalma a sajtóban. 1980. harmadik negyedév (A [miskolci] II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti füzetei 10.) (1980 [1981]); Gazdaságpolitikai Tájékoztató 1981/6., 1981/7. (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Irodalomkutatások. Az általános és [a] szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1981. augusztus (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap. 1981/2. (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); Könyvtári Tájékoztató 1981/8. sz., augusztus. Melléklete: Sajtófigyelő 1981. január 1—március 31. (Nagyközségi és Járasi Könyvtár, Edelény); A Magyar Állam- és Jogtudományi Irodalom Bibliográfiája 1981/1. (Országgyűlési Könyvtár); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1981. július (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely).

**A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a**

T É K A

könyvtári bútorcsalád

Tartóoszlop: bútortalap; laminált tölgy

**Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben**

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

**Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm**

Díjtalan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

Mezőgépipari Szövetkezeti

Közös Vállalat, Szany

Ügyintéző:

Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

HARANGHY JENŐ

ex libriseiből

(Cikkünket lásd a 625. oldalon)

